

Rapport 2019:2

Länsstyrelsen
Stockholm

Tillgänglighet till naturen i Stockholms län

Rapporten har tagits fram av Naturföretaget på uppdrag av
Länsstyrelsen i Stockholms län

Rapport: Johan Kjetselberg och Magnus Mattisson

Intervjuer för enkätundersökning: Sofia Arnsten

Foto: Magnus Mattisson

Kvalitetsgranskning: Ulrika Westling

Kontaktperson för denna rapport:

Johan Kjetselberg, johan@naturforetaget.se, 070-648 14 63

Naturföretaget	MM Tillgänglighet & Miljö
Vaksalagatan 6	Magnus Mattisson
753 20 Uppsala	Reykjaviksgatan 74
info@naturforetaget.se	752 63 Uppsala
	magnus.mattisson.mm@gmail.com

För mer information kontakta
Länsstyrelsens enhet för landskap och naturskydd
Tfn: 010-223 10 00

Foto omslag: Mostphotos

Kartor publicerade med tillstånd av Esri

Utgivningsår: 2019

ISBN: 978-91-7281-882-8

Du hittar rapporten på vår webbplats www.lansstyrelsen.se/stockholm

Förord

Stockholms län bjuder på en stor mängd olika naturtyper. Detta gemensamma arv ska vara tillgängligt för alla oavsett ålder, bakgrund och tillfälliga eller varaktiga funktionsnedsättningar. Den nuvarande friluftspolitiken kretsar i stor utsträckning kring visionen att friluftsliv ska kunna utövas av alla.

Bristande tillgänglighet kan vara diskriminerande. En av Länsstyrelsens uppgifter är att arbeta aktivt för att öka alla människors tillgänglighet till skyddad natur.

Tillgänglighet är ett brett begrepp. När det gäller naturen så handlar det inte enbart om att kunna ta sig runt i ett område utan även om hur man tar sig dit och därifrån. Informationen ska också vara tillgängligt utformad och alla frågor måste därför sammantaget ses i ett helhetsperspektiv.

Tillgänglighetsarbetet bör ses som en fortlöpande process. Det är sällan möjligt att på samma gång genomföra alla åtgärder som krävs för att direkt uppnå god tillgänglighet i ett område. Med ett planerat och successivt arbete kan vi nå långt.

Denna skrift är framtagen genom analys av information som samlats in från både förvaltare av naturområden och besökare i naturen. Underlaget är digitala enkäter samt personliga intervjuer. Syftet med rapporten är att ge en övergripande bild av läget för tillgängligheten i länets natur och att identifiera luckor där arbetet behöver förbättras.

Vi vill rikta ett stort tack till de personer på kommuner och inom det civila samhället som deltagit i enkäten och intervjuerna och delat med sig av sin värdefulla kunskap. Rapporten kommer att ligga till grund för fortsatt arbete med tillgänglighet till skyddade områden i Stockholms län.

Stockholm i mars 2019

Göran Åström

Miljödirektör

Innehåll

Innehåll	5
Sammanfattning	6
Bakgrund	8
Metodik	9
Kartläggning av tillgänglig natur.....	9
Undersökning av tillgängligt friluftsliv	10
Osäkerhet i bedömningen.....	13
Resultat.....	14
Kartläggning av tillgänglig natur.....	14
Undersökning av tillgängligt friluftsliv	17
Deltagande	21
Diskussion.....	23
Svarsfrekvens	23
Tillgängliga områden	24
Friluftsvanor och behov	25
Vilka faktorer begränsar besök till naturen?.....	26
Slutsats	27
Tack!.....	28
Källor.....	29
Bilaga 1 – Enkät till föreningar	30
Bilaga 2 – Enkät till förvaltningar	44
Bilaga 3 – Utbredning av utformningar.....	48
Framkomlighet.....	48
Information.....	50
Serviceanläggningar	52
Taktila ledstråk.....	54
Utsiktsplatser/Fågeltorn	55
Badplatser	57
Grillplatser	59
Rastplatser	61
Stängselgenomgångar.....	63
Parkeringsplatser.....	65
Allmänna kommunikationer	67
Bilaga 4 – Områdesbeskrivningar.....	69

Sammanfattning

Under 2017 fick Naturföretaget, tillsammans med MM Tillgänglighet & Miljö, uppdraget att ta fram en tillgänglighetsrapport för Stockholms län vilken ska användas i arbetet med att planera inför åtgärder för att göra naturen mer tillgänglig för personer med funktionsvariationer och var de ska fokuseras. Rapporten är framtagen genom analys av information som samlats in från både förvaltare av områden och besökare i områden med hjälp av digitala enkäter samt personliga intervjuer. Under sommaren 2017 utfördes en kartläggning av länets tillgängliga naturreservat genom att förvaltare bjöds in att uppge vilka utformningar de har inom sina förvaltade naturområden och svara på frågor kring dem. Detta för att få en övergripande bild av läget för tillgängligheten i länets natur och att identifiera luckor där arbetet behöver förbättras. Senare under hösten skickades en enkät ut till 39 föreningar för personer med funktionsvariationer där syftet var att samla in synpunkter kring naturintresse och friluftsvanor samt få en kunskapsbild över vad som kan underlätta deras vistelse i naturen. Då svarsfrekvensen på den digitala enkäten var låg under 2017 utökades undersökningen under 2018 med personliga intervjuer, utförda av Studieförbundet, för att få in ett bredare analysmaterial.

Kartläggningen av länets tillgängliga natur resulterade i 118 områden med olika typer av utformningar som förbättrar tillgänglighet för personer med funktionsvariationer. Områdena täckte in större delen av länet och många olika naturtyper. Alla utom tre av länets 26 kommuner uppgav att de hade områden med utformningar. De flesta områden är naturreservat och den vanligaste typen av tillgänglighetsåtgärd som utförts är utformningar som underlättar framkomligheten, till exempel hårdgjorda stigar.

Genom analys av svaren från personer med funktionsvariationer framgår det att förmågan att ta sig till naturområden är av stor betydelse för deltagarnas friluftsvanor. Ofta är brister i allmänna kommunikationer ett stort hinder för personerna att komma ut i naturen. Av denna anledning kan det vara lämpligt att fokusera framtida insatser på tillgängligheten i områden som ligger i närheten av tätbefolkade länsdelar, som är enkla att ta sig till för en stor del av allmänheten.

En annan brist som upptäcktes under projektets gång är att informationen som går att erhålla från förvaltaren före besök, det vill säga beskrivningar av vad som finns i ett naturområde och dess tillgänglighet, ofta är bristfällig eller saknas. Många av personerna som svarade på enkäten uppgav dessutom att information innan besök var bland det som underlättade mest för deras friluftsliv och gav en större trygghet inför att besöka ett område. Att förbättra informationen på en webbplats är en enkel och kostnadseffektiv åtgärd som har stora positiva effekter för många som vill vistas i naturen och är något som alla förvaltningar rekommenderas att satsa på.

Slutligen rekommenderas Länsstyrelsen och andra förvaltningar att etablera kontakt med funktionshinderföreningar för att samråda med dem i arbetet med dessa frågor, till exempel vid planering, genomförande och utvärdering av olika åtgärder. Inom dessa föreningar finns den bredaste kunskapen om vad som efterfrågas och behövs för att göra naturen mer tillgänglig för personer med funktionsvariationer.

Bakgrund

Under sommaren och hösten 2017 utförde Naturföretaget i samarbete med MM Tillgänglighet & Miljö en kartläggning av natur- och friluftsområden med utformningar för förbättrad tillgänglighet i Stockholms län på uppdrag av Länsstyrelsen. Med utformningar menas fysiska och informativa hjälpmedel i utomhusmiljöer som de beskrivs i handboken av Mebus, Lindman, Näsström och Wahldén. Syftet med uppdraget var att få en övergripande bild av var i länet det finns befintliga utformningar för att kunna identifiera luckor där framtida insatser kan fokuseras. Parallellt med kartläggningen gjordes en undersökning av naturintresse och friluftsvanor hos personer med funktionsvariationer. Undersökningen ställde frågor om vilka områden som är populära att besöka utifrån varje individs egna förutsättningar. Syftet var främst att utreda vad som behövs för att underlätta ett besök i naturområden samt att få en bild av vilka typer av områden som man vill besöka eller som redan är populära besöksmål bland dessa grupper. Resultatet kan användas som vägledning för länets kommuner och Länsstyrelsen i arbetet med att besluta inom vilka områden som framtida åtgärder ska fokuseras och hur man kan planera för ytterligare utformningar i natur- och friluftsområden.

Metodik

Kartläggning av tillgänglig natur

Kartläggningen baserades på data insamlad genom en digital enkät som skickades ut till kommuner och andra förvaltare av naturområden inom länets gränser. Enkäten utformades för att på bästa sätt kunna samla in information om områden med utformningar för förbättrad tillgänglighet. I enkätformuläret fick förvaltare ange de områden inom sina förvaltningar som innehöll befintliga utformningar och beskriva dem med egna ord eller med hjälp av svarsalternativ. Det som främst efterfrågades om områdena var vilka utformningar som fanns där, vad man kunde uppleva i områdena och vilka naturtyper de innehöll. I enkäten fanns dessutom utrymme att komma med egna synpunkter och upplevelser kring arbetet med tillgänglighet och det fanns även möjlighet att ange planerade åtgärder. Vissa som besvarade enkäten hade inga områden med utformningar för förbättrad tillgänglighet inom sin förvaltning, dessa förvaltare kunde då ange vad som utgör hinder för att sådana åtgärder utförs. Enkäten finns i sin helhet i bilaga 2.

Enkäten skickades ut till alla länets 26 kommuner samt 33 andra förvaltningar, organisationer, tillsynsmän, entreprenörer och andra som arbetar med frågor som berör tillgängligheten i friluftslivet, baserat på en kontaktlista framtagen av Länsstyrelsen (bilaga 2). Enkäten skickades ut den 4:e juli 2017 och svar togs emot till och med den 10:e oktober. När insamlingen av data avslutats sammanställdes all information som kommit in i ArcGIS 10.4.1. Alla områden som registrerades beskrevs i sammanställningen med erhållet data från enkäten och kompletterades med information om områdena från förvaltarnas webbplatser. I detta skede noterades även hur utförlig och behjälplig informationen på webbplatsen var för att kunna avgöra vad som fanns i området och vad som gick att göra där. Informationen har även kompletterats med kunskap från rapporter i projektet Naturen på lika villkor, som utförts av Studieförbundet.

Det fanns stora variationer i mängden utformningar bland områdena som samlades in. För att bättre kunna jämföra hur tillgängligt varje område var gjordes därefter en gradering av områdena utifrån en femgradig skala, där det högsta värdet indikerar mycket hög tillgänglighet och det lägsta värdet indikerar låg tillgänglighet, med andra ord enstaka utformning. Kriterier som höjde graden av tillgänglighet var förekomst av ytterligare utformningar samt information om dessa som gick att erhålla från områdets förvaltares webbplatser. I den här bedömningen har vissa utformningar värderats högre

än andra. De som har bedömts som mest värdefulla och därmed utgör huvudkriterier är:

- utformningar för förbättrad framkomlighet (hårdgjorda stigar, ledstråk, ramper, genomgångar med mera)
- rastplatser (utformade bänkar och bord)
- serviceanläggningar (utformade toaletter)
- allmänna kommunikationer till området (möjligheten att nå området med bland annat kollektivtrafik)
- information om områdets utformningar (beskrivande texter, kartor, broschyrer till exempel på förvaltarens webbplats).

Andra utformningar som till exempel parkeringsplatser, utformade skyltar med mera har bedömts som sekundära i den här värderingen men har givetvis också beaktats för att bedöma graden av tillgänglighet.

Mycket hög grad – För att uppnå högsta betyg ska ett område uppfylla 4 av 5 huvudkriterier varav kriterium om information om områdets utformningar måste vara uppfyllt.

Hög grad – Minst 3 av 5 huvudkriterier ska vara uppfyllda. Områden med fler än 3 olika typer av utformningar men som saknar tillräcklig information om dem tilldelas hög grad.

Medelhög grad – Minst 2 av 5 huvudkriterier ska vara uppfyllda.

Medellåg grad – Tilldelas områden med max 2 av 5 huvudkriterier uppfyllda. En typ av utformning kan räcka för att uppnå graden om den är av god kvalitet eller är omfattande.

Låg grad – Tilldelas områden med enstaka utformningar.

Undersökning av tillgängligt friluftsliv

Syftet med denna del av uppdraget var att undersöka vad det finns för behov och vanor i friluftslivet hos personer med funktionsvariationer.

Undersökningen skulle bygga på svar som samlades in med en enkät som utformades under sommaren 2017. Enkätens upplägg och innehåll utgick till stor del från ett frågeformulär i en annan undersökning som utförts för liknande ändamål (Mattisson 2015). Frågorna i enkäten gjordes tydliga och konkreta för att effektivt kunna samla in användbar information om besvararens friluftsvanor och behov för att underlätta besök i naturområden. De flesta frågorna var alternativbaserade där besvararen uppmanades ange ibland ett men oftast flera svarsalternativ för att besvara frågan. I de flesta

fall fanns även möjligheten att besvara frågan med egna ord. Enkätens innehåll finns i bilaga 1.

Svar till enkäten insamlades under två olika perioder och med två olika metoder. Under sensommaren 2017 (från och med den 31:a augusti) skickades enkäten ut digitalt till 39 föreningar i Stockholms län för personer med olika funktionsvariationer. Listan togs fram av föreningen Skogstur. Föreningarnas kanslier eller styrelser uppmanades att skicka ut enkäten till sina medlemmar digitalt via e-post eller på annat sätt sprida enkäten internt. Påminnelser om att besvara enkäten skickades ut vid flera tillfällen. Svar på enkäten togs emot till och med den 27:e november.

Under februari och mars 2018 samlades svar in på samma enkät men då genom personliga intervjuer utförda av Studieförbundet. Metoden som användes vid intervjuerna var kvalitativ intervjumetod (Trost 1997). Kvalitativa studier, som används inom antropologin, utgår ifrån att verkligheten kan uppfattas på många olika sätt av olika personer och att det därmed inte finns någon objektiv sanning. Kvalitativa studier och metoder är bra att använda sig av för att förklara människors olika upplevelser och syn på verkligheten (Widerberg 2002). Det sedan tidigare utformade frågeformuläret begränsade möjligheten att använda sig av den kvalitativa metoden eftersom metoden bygger mycket på att inte hålla så hårt i de förutbestämda frågorna, utan att frågorna mer styrs av informantens svar i intervjun. Målet är att intervjuaren mer ska vara ett redskap och inte försöka styra och manipulera informantens svar till att uppfylla sin hypotes utan snarare tvärtom. Tanken med just dessa intervjuer var att använda de förutbestämda frågorna men att ändå försöka anpassa någon typ av kvalitativ metod på intervjun för att få ett bredare resultat. Kvalitativa intervjuer är ofta långa och är en typ av djupintervju, det kan finnas behov att anpassa detta på informanter med vissa typer av funktionsvariationer, en person med till exempel hjärntrötthet kanske inte orkar en längre intervju. Där får intervjuaren anpassa sig och varje intervju utefter informantens behov och förmåga.

Frågorna i enkäten formulerades om och förenklades för att bli bättre anpassade för ändamålet med intervjuerna. Detta innebar att en del överflödiga ord togs bort och andra byttes ut för att göra enkäten mer begriplig för till exempel personer med hjärntrötthet. Inga ändringar gjordes på själva frågornas eller svarsalternativens betydelser för att svaren som samlades in skulle kunna sammanställas tillsammans med de som erhöles genom den digitala enkäten 2017.

Utöver att svara på frågorna i enkäten fick informanterna uttrycka andra synpunkter och tankar som var relevanta kring dessa frågor. Detta gav även tillfälle att få höra informanternas synpunkter på själva enkäten vilket kunde vara till nytta för underlaget. Intervjuer och direkt kommunikation möjliggör en typ av utvärdering av själva frågeformuläret då det kan dyka upp frågor om materialet, detta är någonting som också kan användas i resultatet. På så sätt kan ett rikare material erhållas och fler lärdomar tas av undersökningen.

Intervjuer utfördes i möjligaste mån med diktafon för att försäkra att få med alla svar på ett korrekt sätt. Vid inspelning av intervjuer måste det tas i beaktning att informanten på grund av medvetenhet om inspelningen kan ge andra svar eller betänka sina svar mer. Det är upp till informanterna om de vill att intervjuerna spelas in eller inte och detta diskuterades innan intervjuerna startade. De inspelade intervjuerna får efter leverans (tillsammans med övrigt material i studien) till Länsstyrelsen inte spridas eller spelas upp utanför Länsstyrelsens lokaler. Information från inspelningarna får dock användas som underlag för rapporter och liknande samt citeras i text.

Fokus för intervjuerna var medlemmar från föreningar som inte besvarat den digitala enkäten under 2017 eller grupper som var underrepresenterade i den insamlingen. Ett antal föreningar valdes därmed ut för att upprätta kontakt med. För att effektivisera arbetet och ha möjlighet att intervjua flera personer vid samma tillfälle planerades intervjuerna in vid träffar inom föreningarna. Information om intervjuerna och dess syften förmedlades till föreningarna som kontaktades och inför träffar och evenemang som intervjuaren deltog i spreds informationen till föreningsmedlemmarna. Under träffen kunde

intervjuaren sitta på ett rum i lokalerna och personer som valde att delta i undersökningen kunde komma in en efter en och bli intervjuade.

Resultatet från båda insamlingarna har sedan sammanställts och analyserats tillsammans för att upptäcka trender och gemensamma nämnare bland de svar som kommit in som kan vara vägledande i arbetet med att planera framtida åtgärder av utformningar för förbättrad tillgänglighet i naturen.

Osäkerhet i bedömningen

Under insamlandet av information om områden med utformningar genom den digitala enkäten har alla svar som tagits emot dokumenterats och presenterats i dess ursprungsform. Inga svar har ifrågasatts eller på annat sätt granskats och det har inte utförts någon form av validering av uppgifterna som kommit in. Detta är värt att nämna då tillgänglighet som begrepp kan tolkas olika från person till person. En utformning som anses tillgänglig av en person kan egentligen vara otillgänglig för den grupp som den är ämnad för eller kan åtminstone ha tydliga brister som hindrar personer med funktionsvariationer från att fullt ut nyttja utformningen. Av den här anledningen kan det förekomma utformningar i materialet från kartläggningen som inte uppfyller de krav som ställs för att få benämnas som tillgängliga.

För enkäten som skickades ut digitalt till föreningar för personer med funktionsvariationer har endast 86 svar registrerats. Från några föreningar har det uppgetts att det funnits tekniska svårigheter för medlemmarna att besvara enkäten. Eftersom det inkom så få enkäter från föreningarna så gjordes satsningen på att under 2018 göra personliga intervjuer istället. Då erhöles ytterligare 48 svar. Det ger ett totalt deltagarantal på 134 personer. Det går därmed att konstatera att frågeformuläret har nått ut till väldigt få personer i proportion till hur många det berör. De olika föreningarnas sammanlagda antal medlemmar uppgår nämligen till uppskattningsvis 70 000 personer, enligt förbundet Funktionsrätt Stockholms län (före detta HSO, Handikappförbunden i Stockholms län). Dessutom finns Lika Unika som är en samarbetsorganisation med 6 riksförbund från svenska funktionshinderrörelsen, som bland annat organiserar SRF (Synskadades Riksförbund) och HRF (Hörselskadades Riksförbund) i Stockholms län. På basis av antalet inkomna svar går det inte att med säkerhet dra hållbara slutsatser kring generella friluftsvanor och behov i naturen hos personer med funktionsvariationer i Stockholms län. Undersökningen har dock gett många av dessa personer en möjlighet att uttrycka synpunkter om tillgängligheten i natur- och friluftsområden i länet vilket kan vara användbart i arbetet med dessa frågor.

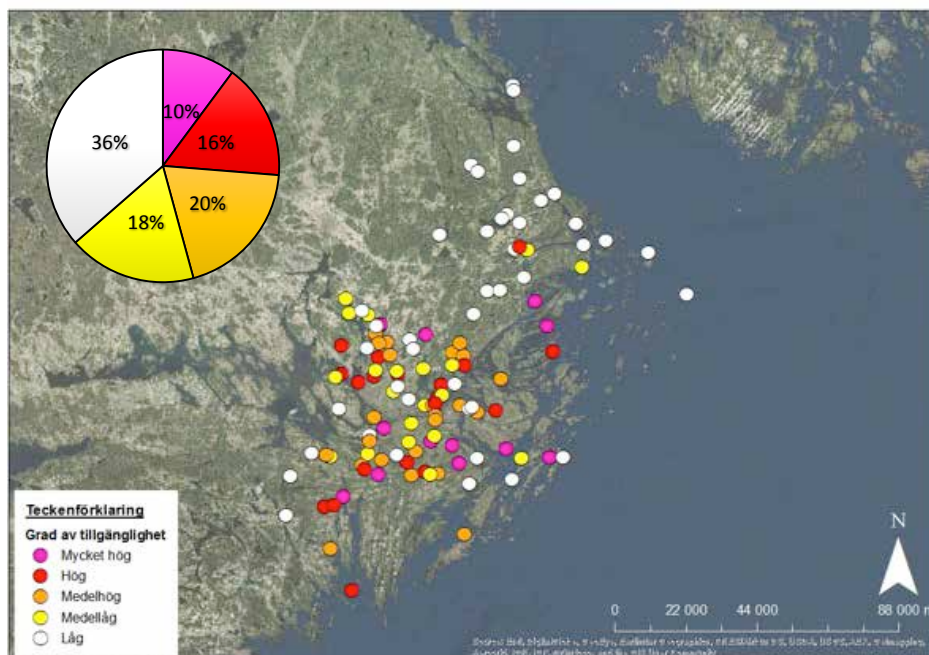
Resultat

Kartläggning av tillgänglig natur

En stor del av de som har blivit ombudade att delta i kartläggningen har engagerat sig och det har resulterat i att svar från över 40 olika förvaltningar har samlats in. Bland dessa var 23 av länets 26 kommuner vilket innebär att en stor del av länet har täckts in i undersökningen. De tre kommuner som inte besvarade enkäten, Solna, Danderyd och Nynäshamn, kontaktades på annat sätt. Solna kommun uppgav att de saknade områdena med utformningar för förbättrad tillgänglighet. Från Danderyd och Nynäshamn kunde inget svar erhållas.

Med den insamlade informationen från enkäten har 118 områden med utformningar för förbättrad tillgänglighet kunnat kartläggas. Bland dessa är merparten skyddade områden som naturreservat, men även andra typer av områden som badplatser, vandringsleder och andra friluftsområden finns med i materialet. Totalt uppges 74 naturreservat ha någon form av utformning för förbättrad tillgänglighet, vilket motsvarar 23 procent av alla länets reservat. Det finns variationer i mängden utformningar bland områdena. För att kunna visualisera dessa skillnader på ett överskådligt sätt gjordes en bedömning av hur tillgängligt varje område var och de graderades därefter på en femgradig skala som åskådliggörs i figur 1. Där går det även att se fördelningen av tillgänglighetsgraden bland områdena. De flesta områden har bara enstaka utformningar och denna grupp utgör en dryg tredjedel av alla områden i kartläggningen. Resten av kategorierna är ganska likartat representerade. Områden med mycket hög tillgänglighet är den minsta gruppen och utgör cirka 10 procent av alla områden. Områdesbeskrivningar samt kartbilder finns i bilaga 4.

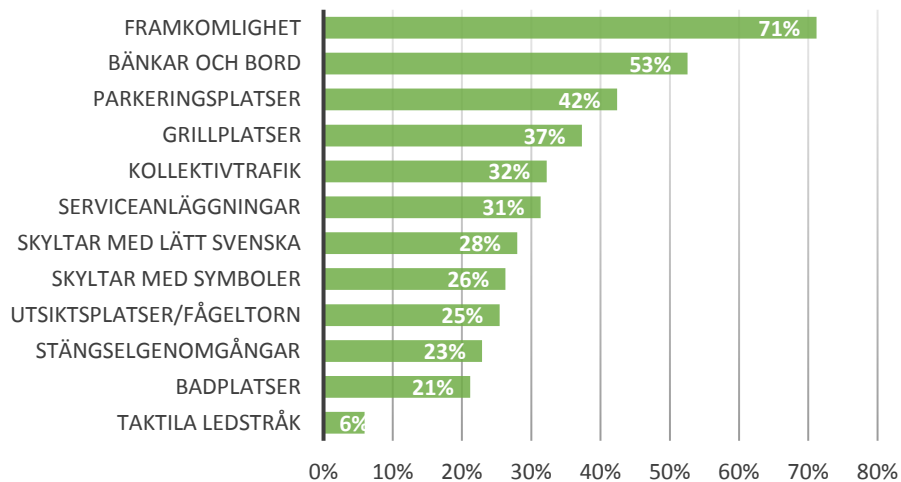
Den vanligaste typen av åtgärd som gjorts för att underlätta tillgängligheten i de naturområden som kommit med i kartläggningen är utformningar för förbättrad framkomlighet. Sådana finns i mer än 70 procent av områdena (figur 3). Utformningarna kan vara till exempel hårdgjorda stigar, ramper eller anpassade spänger. Den utformning som är ovanligast förekommande är taktila ledstråk som endast finns i sju olika områden. För komplett redovisning av de olika utformningarnas utbredning i länet se bilaga 3.

Figur 1: På kartbilden syns alla de 118 naturområden med utformningar för förbättrad tillgänglighet som kommit med i kartläggningen. Områdena är markerade med punktsymboler vars färg representerar dess "grad av tillgänglighet". Graden har bedömts på en femgradig skala där rosa indikerar mycket hög grad och vit indikerar låg grad. Tillgänglighetsgraden erhålls genom ett antal kriterier som området uppfyller eller inte uppfyller. Områden med lågt värde har endast enstaka utformning för förbättrad tillgänglighet, till exempel en anpassad parkeringsplats eller en stig. Kriterier som höjer graden av tillgänglighet är ytterligare utformningar samt informationen om dem som går att erhålla från områdets förvaltares webbplats. Ett område markerat med rosa har minst tre omfattande utformningar samt tillgänglig information om dem som besökaren kan ta del av före besök. Här syns även ett cirkeldiagram som visar fördelningen av tillgänglighetsgraden bland områdena.

Samtliga områden i kartläggningen finns även beskrivna i bilaga 4. Av de 118 områden som samlades in med hjälp av enkäten har 8 av dem inventerats i fält under projektet Naturen på lika villkor. Dessa 8 områden är: Aspens naturstig, Lida friluftsområde, Mälarpromenaden, Vinterskogen, Maxingeslingan, Skutans fågeltorn, Slät mossens naturpark och Garnudden. Vissa utformningar som angetts i enkäten för dessa områden har inte bedömts tillgängliga i fält under det projektet. Detta finns beskrivet för de enskilda områdena i bilaga 4.

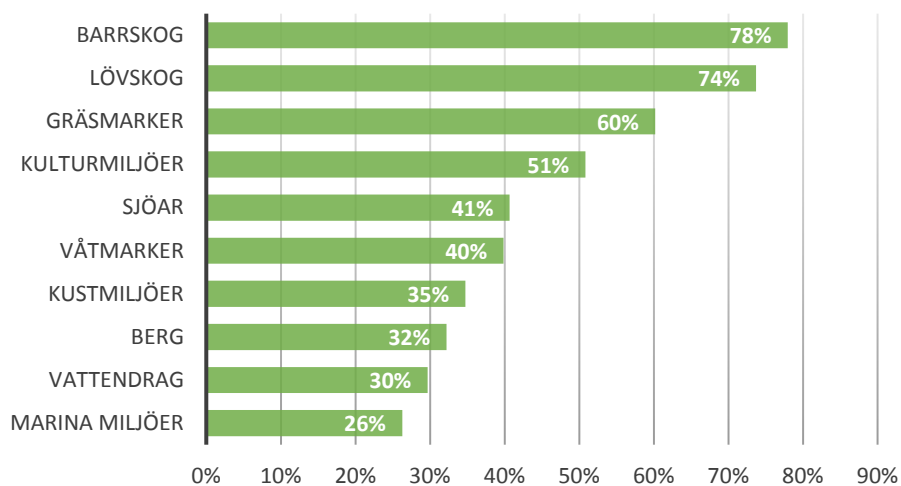
Utformningar i områden

Figur 2: I figuren listas de olika typer av utformningar för förbättrad tillgänglighet som undersökts i enkäten efter andelen områden som de uppgavs finnas i.

Av de 10 naturtyper som undersöktes var barrskog och lövskog de som fanns i flest av områdena (figur 3). Marina miljöer var den ovanligaste naturtypen.

Fördelning av naturtyper

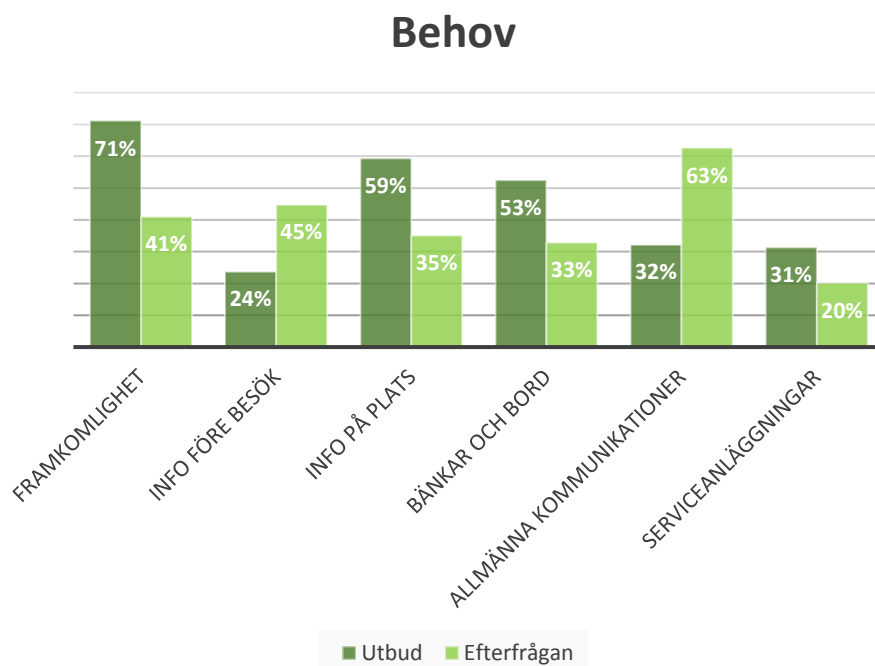
Figur 3: Här redovisas fördelningen av naturtyper bland alla områden som ingår i kartläggningen. Procentvärdet representerar andelen av de totalt 118 områden som innehöll respektive naturtyp.

Möjlighet till avkoppling var den typ av upplevelse som uppgavs erbjudas i flest områden, följt av biologisk mångfald och tystnad/bullerfria miljöer (figur 5). Vildmarkskänsla var den upplevelse som erbjöds i minst utsträckning.

Samtliga 118 områden eftersöktes på respektive förvaltares webbplats för att undersöka om det fanns utförlig och behjälplig information om områdena. Detta för att bedöma om informationen om områdena och vad man kan göra i dem var till nytta för förstagångsbesökare. Det framgick tydligt att informationen om natur- och friluftsområden ofta är bristfällig på förvaltarnas webbplatser, framförallt när det kommer till att beskriva tillgängligheten. Av 118 områden fanns det tillfredsställande information för endast 28 av dem. Med tillfredsställande menas de som både har utförlig information om själva området (natur, historia och möjliga aktiviteter med mera) samt information som beskriver tillgängligheten på platsen. Nästan hälften av alla områden (55 stycken) ansågs ha mycket bristfällig information, som med andra ord är till väldigt liten nytta för en förstagångsbesökare. I sällsynta fall saknades information helt om området på förvaltarens webbplats. Bland de resterande 37 områdena fanns det ofta utförlig information om själva områdena men lite eller ingen om tillgängligheten.

Undersökning av tillgängligt friluftsliv

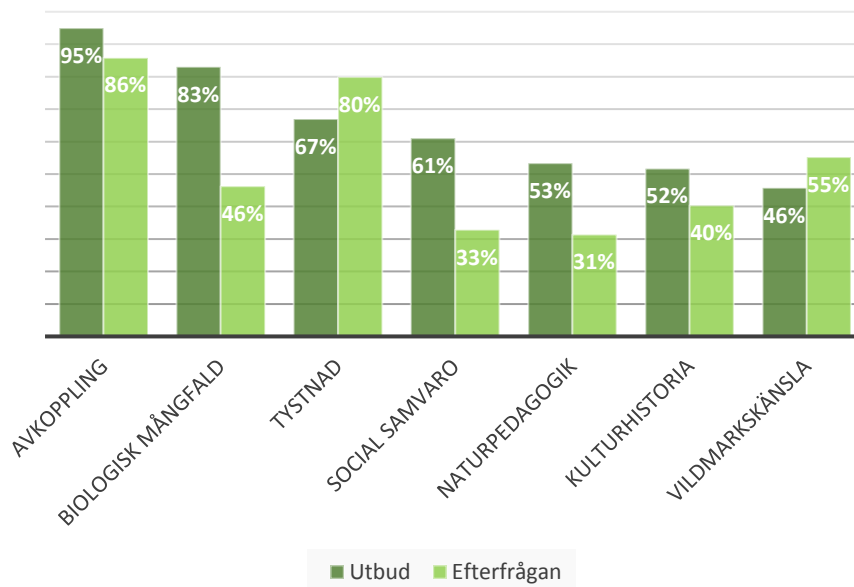
Resultatet från enkäten som skickades ut till medlemmar i föreningar för personer med funktionsvariationer presenteras i sin helhet i bilaga 1. I resultatet framgår det att naturintresset är stort hos respondenterna, cirka 88 procent av de som svarat uppger att de är intresserade eller mycket intresserade av natur och friluftsliv. Mer än tre fjärdedelar av deltagarna i undersökningen vill dessutom gärna komma ut mer i naturen. Många uppger någon form av hinder som begränsar deras besök i naturen. De flesta anger tidsbrist som anledning för att inte kunna ägna sig mer åt friluftsliv, då andra prioriteringar ofta leder till att det inte hinns med. En del uppger att de är i behov av assistans för att säkert kunna besöka naturområden. Vissa anser sig för begränsade av sin hälsa eller funktionsvariation för att kunna vistas i naturen. Resultatet indikerar även att många är beroende av närhet till områdena för att besöka dem och att de är i stort behov av allmänna kommunikationer för att ta sig dit.

Figur 4: I figuren visas resultat både från enkäten för kartläggningen samt från enkäten som skickades ut till föreningarna för personer med funktionsvariationer kring frågan om vilka utformningar/åtgärder som behöver tillgodoses eller som underlättar vistelse för personer med funktionsvariationer. I de mörka staplarna syns andelen av de 118 områden som har respektive utformning (utbud) och i de ljusa staplarna syns andelen av de 134 personer som efterfrågar samma utformning och som besvarat enkäten inom föreningarna (efterfrågan). Värdet för utbud i kategorin "Info före besök" baseras på bedömningen av tillgänglig information om områden på förvaltarens webbplats som utfördes under kartläggningen.

Förbättrad framkomlighet finns med bland de viktigaste behoven av fysiska utformningar hos de som svarat på enkäten (figur 4). Det som dock anses som viktigast är allmänna kommunikationer och att det finns utförlig och tillförlitlig information om områdena, som är tillgänglig före besök till exempel på förvaltarens webbplats, för att kunna bedöma sina förutsättningar att röra sig i området i fråga. Vad de flesta i undersökningen efterfrågar utöver underlättande utformningar är att kunna utföra enklare aktiviteter som att promenera i naturen, och bland upplevelser värdesätts avkoppling och tystnad högst (figur 5). Under intervjuerna var det flera informanter som uttryckte att de gärna vill uppleva olika typer av natur i ett område och det efterfrågades utformningar som gör att man till exempel kan få se både skog och vatten längs en led.

Upplevelser

Figur 5: I figuren visas resultat både från enkäten för kartläggningen samt från enkäten som skickades ut till föreningarna för personer med funktionsvariationer kring frågan om upplevelser i naturområden. I de mörka staplarna syns andelen av de 118 områden som erbjuder respektive upplevelse (utbud) och i de ljusa staplarna syns andelen av de 134 personer som efterfrågar samma upplevelse och som besvarat enkäten inom föreningarna (efterfrågan).

I enkäten fick deltagarna uppge om de hade något favoritområde för natur- och friluftsliv och beskriva med svarsalternativ eller egna ord varför de trivdes där. Detta resulterade i en samling på över 80 olika områden som deltagarna tycker om att besöka. Ett vanligt svar på frågan var att man föredrar att vistas i naturområden som ligger nära hemmet, till exempel är ”min närmaste skog” en typ av svar som dyker upp flera gånger. Många gav också namn på kända besöksmål runtom i Stockholms län och en del angav områden som fanns med i listan av de 118 områden som togs med i kartläggningen av tillgänglig natur. Bland de 118 områdena fanns 17 som nämns som favoritområde för minst en av deltagarna i undersökningen. Mest populära av alla områden är Tyresta nationalpark som anges som favoritområde för 9 personer.

Den anledning som främst angavs till varför ett område anses attraktivt är att området erbjuder bra natur- och friluftsupplevelser, följt av att det är en trevlig plats och att det är enkelt att ta sig till området. Bra framkomlighet ansågs i liten grad (minst omnämnt) vara en faktor som gör en plats till ett favoritområde. Ändå var det så att av de 17 favoritområden som fanns med i kartläggningen var de flesta områden som tilldelats ett högt värde av tillgänglighetsgrad (tabell 1). Sex av dem nådde den högsta nivån av tillgänglighetsgrad och de flesta nådde minst medelhög tillgänglighetsgrad.

Tabell 1: Områden från kartläggningen som angavs som favoritområde av deltagare i enkäten till föreningar för personer med funktionsvariation. De fyra kolumnerna från höger utgör svarsalternativ från enkäten med anledningar till varför området ansetts som attraktivt. Färgschemat representerar "Tillgänglighetsgrad" enligt figur 1. Områdena är ordnade efter antalet gånger de angavs som favoritområde i enkäten.

Område	Antal	Bra framkomlighet	Enkelt att ta sig dit	Trevlig plats	Bra natur- och friluftsupplevelser
Tyresta nationalpark	9	4	6	7	8
Lida naturreservat	3	2	1	2	2
Ågestasjön	3	2	2	2	3
Sätraskogens naturreservat	2	1	2	1	1
Nyckelviken	2	1	2	1	1
Järvafältet	2	2	2	2	2
Årstaskogens naturreservat	2	0	1	1	1
Lövö naturreservat	2	1	1	2	2
Alby friluftsområde	1	0	1	0	1
Domarudden	1	1	0	0	1
Garnudden	1	1	1	1	1
Rösjöskogens naturreservat	1	1	1	1	1
Fysingen	1	0	1	1	1
Sandemars naturreservat	1	0	1	1	1
Görvälns naturreservat	1	1	1	1	1
Rudans friluftsområde	1	0	1	1	1
Långängen	1	1	0	1	1

Deltagande

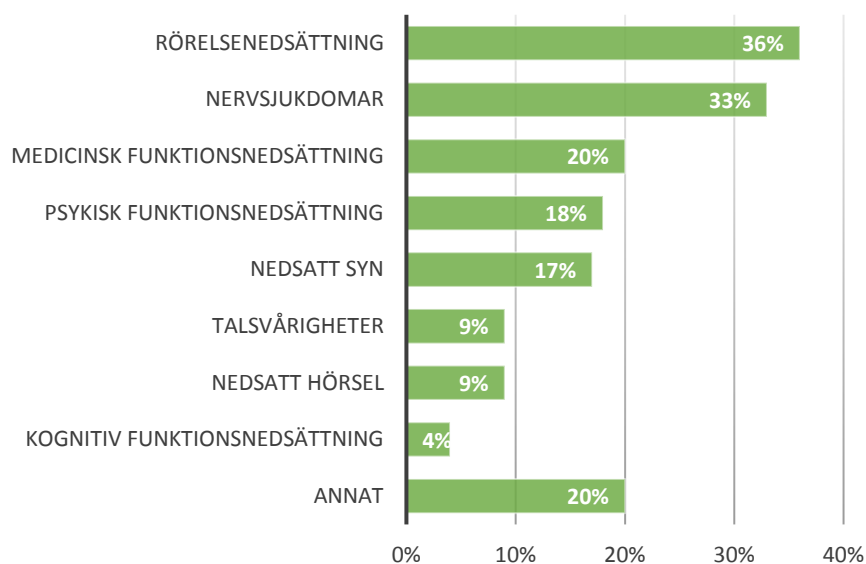
Den digitala enkäten skickades ut under 2017 till 39 föreningar för olika typer av funktionsvariationer. Från 19 av de 39 föreningarna erhöles inga svar från medlemmar. Totalt deltog 86 personer i den digitala enkäten.

Under 2018 kontaktades 8 utvalda föreningar som innehöll grupper som var underrepresenterade i insamlingen från 2017. Av de 8 föreningarna var det 5 som svarade och från dessa intervjuades sammanlagt 48 personer. En del deltagare i undersökningen från 2017 och 2018 var medlemmar i föreningar utöver de ursprungliga 39 vilket har lett till att de inkomna svaren täcker in totalt 27 olika föreningar.

Antalet svar per förening varierar mycket och är väldigt ojämnt fördelat över föreningarna (tabell 2, bilaga 1). De 5 föreningar med flest deltagande medlemmar står för nästan två tredjedelar av alla inkomna svar på enkäten. Den förening som står för det största deltagandet är Migränföreningen som har bidragit med 36 svar till undersökningen.

Sett till olika typer av funktionsvariationer finns de flesta grupper representerade i undersökningen även om representationen är långt ifrån jämnt fördelad (figur 6). Av 134 deltagare uppgav 36 procent att de hade någon form av nedsatt rörelseförmåga och 33 procent uppgav att de hade någon form av nervsjukdom, till exempel epilepsi eller migrän. Dessa två tillstånd utgjorde de två vanligaste bland personerna som deltog i undersökningen. Denna information insamlades genom en fråga i enkäten där

deltagarna hade möjligheten att välja minst ett av flera svarsalternativ, vilket många gjorde. De kunde även välja att beskriva en annan funktionsvariation med egna ord utöver de förbestämda svarsalternativen.

Figur 6: Angivna funktionsvariationer hos deltagare i enkäten presenterat i andel av de totalt 134 svarande. Det var möjligt att ange mer än en funktionsvariation per svarande. Kategorierna "Nervsjukdomar", "Talsvårigheter" samt "Kognitiv funktionsnedsättning" fanns inte som svarsalternativ i enkäten men dessa tre svar angavs under "Annat" i måttlig till hög frekvens och har därför stolpats upp med de övriga kategorierna i figuren. Kategorin "Annat" representerar här övriga funktionsvariationer som angetts till exempel utmattningssyndrom, reumatism med mera.

Diskussion

Svarsfrekvens

På enkäten för vanor och behov i friluftslivet som besvarades av föreningar för personer med funktionsvariationer har en mycket liten andel av medlemmarna svarat. Deltagandet från de olika föreningarna varierar mycket, en del har lyckats engagera många av sina medlemmar medan andra föreningar är helt orepresenterade i resultatet. Åldersfördelningen har också varit ojämn, med en tydlig överrepresentation hos äldre åldersgrupper. Antagligen är det så att de flesta som svarat är de som har ett så starkt naturintresse att de känt sig motiverade att delta. Nedan listas några möjliga anledningar till den generellt låga svarsfrekvensen:

1. Enkäten har inte nått ut till medlemmar i målgruppen via e-post, med hjälp av föreningarnas kanslier eller styrelser/kontaktpersoner.
2. Det finns en trötthet att svara på enkäter av den här typen för att de återkommer frekvent.
3. Oron för sin personliga integritet kanske hindrar personer från att besvara enkäten.

Angående de två olika metoderna för insamlandet av informationen finns det för- och nackdelar med båda. Den digitala enkäten har fördelen att den är enkel att sprida och därmed kan nå ut till många. Den är dessutom relativt enkel och inte speciellt tidskrävande att svara på. Det finns dock tekniska aspekter som är till dess nackdel. Äldre personer kan ha dålig datorvana och därför uppleva det enklare att skriva på papper. En del personer har inte en dator eller använder en sådan mycket begränsat. Vissa personer i målgruppen har svårt att läsa eller att skriva på dator, vilket gör det problematiskt att svara på en digital enkät. Andra har svårt att se på skärmen på grund av synnedsättning, epilepsi eller liknande. Det fanns möjlighet att skriva ut den digitala enkäten och besvara den i pappersform men den metoden kan ha ansetts omständlig. I personliga intervjuer får informanten svara muntligt, vilket många föredrar framför att göra det på en dator samtidigt som det erbjuder större utrymme att uttrycka synpunkter och erfarenheter. Intervjuerna kräver dock fysisk närvaro och är mer tidskrävande.

Sett till den låga andel av personer med funktionsvariationer i Stockholms län som svarat på enkäten går det inte att med säkerhet dra hållbara slutsatser kring generella friluftsvanor och behov i naturen inom målgruppen. Undersökningen har dock gett många av dessa personer en möjlighet att uttrycka synpunkter om tillgängligheten i natur- och friluftsområden i länet

och de har i sin tur bidragit med värdefull information utifrån sina egna upplevelser och erfarenheter. Detta har gett ett viktigt underlag som är användbart i arbetet med dessa frågor.

Tillgängliga områden

Av resultatet från kartläggningen framgår det att tillgängligheten i natur- och friluftsområden är en fråga som många förvaltningar arbetar med, eftersom det finns många områden som har sådana utformningar. Områdena har god spridning i länet och finns i olika typer av landskap; både i skärgården, på landsbygden samt i tätortsnära miljöer. I snitt har länets kommuner drygt fyra områden med utformningar vardera, i verkligheten är det dock mer ojämnt fördelat. Vissa kommuner, till exempel Sigtuna och Södertälje har många medan vissa bara har ett enda område och tre av kommunerna har inte angett några utformningar.

Vid jämförelse med undersökningen om vanor och behov i friluftslivet hos personer med funktionsvariationer framgår det att de behov som visat sig störst och är mest utbredda till viss del uppfylls av de områden som kartlagts från förvaltningarna. Den vanligaste funktionsvariationen bland de som deltagit i undersökningen är nedsatt rörelseförmåga och det är även utformningar som underlättar framkomligheten för sådana personer som efterfrågas mest. Åtgärder för förbättrad framkomlighet var den vanligaste typen av åtgärd som utförts i de kartlagda naturområdena. Cirka 70 procent av de 118 områdena hade någon typ av sådan utformning. I många fall handlar det om en delsträcka av en stig eller liknande men på vissa ställen är det i form av mer omfattande utformningar som till exempel breda spänger med räcken och mötesplatser som i Fysingen. Det är möjligt att någon annan åtgärd skulle kunnat efterfrågas mer om representationen av olika funktionsvariationer bland deltagarna varit mer jämnt fördelad i undersökningen. Förbättrad framkomlighet underlättar dock vistelsen i naturen för alla människor, oavsett funktionsvariation, även om det kan finnas andra behov som hos vissa personer är mer avgörande för att de ska kunna utöva friluftaktiviteter tryggt och säkert.

Under diskussioner i intervjuerna framgick det att många av de föreslagna åtgärderna för tillgänglighet uppskattas av informanterna trots att de inte är absolut nödvändiga för just dem. Det indikerar att många kan ha nytta av de åtgärder som görs för tillgänglighet, även om de inte är beroende av dem. Detta innebär att tillgänglighetsåtgärder i naturen kan främja naturnyttjande bland hela befolkningen, då den blir mer lättillgänglig för alla i och med att man möjliggör nyttjandet för de med störst begränsningar.

Friluftsvanor och behov

Trots ett lågt deltagande från föreningarnas medlemmar framkom intressanta data i det insamlade materialet. Eftersom funktionsvariationerna är olika är också önskemålen om förbättrande utformningar olika och detta gör det hela mer komplicerat. En del personer behövde inga förbättringar alls, medan andra behövde både korrekt utformade vägar och rastplatser samt service i form av toaletter och skyltning. En del var i behov av sällskap medan andra har svårt att ta sig till områden med allmänna kommunikationer eller färdtjänst.

Av resultatet från enkäten att döma utgör naturområden huvudsakligen en plats de flesta vill uppsöka för att få lugn och ro. På frågan där deltagarna fick ange favoritområden och vad som gör att de trivs där framhövdes oftast naturupplevelsen som den största anledningen, följt av hur enkelt det är att ta sig till området. I mindre utsträckning ansågs framkomligheten vara en faktor som gör att man uppskattar ett område.

I figur 5 redovisas resultat för uppgifterna om upplevelser i tillgängliga områden. Där ställs utbudet av upplevelser mot hur eftertraktade dessa var hos respondenterna. I figuren framgår det att utbudet till viss del motsvarar efterfrågan, det vill säga områdena erbjuder i viss utsträckning vad besökarna vill uppleva när de besöker naturområdena. Detta stämmer vad gäller möjlighet till avkoppling. Tillsammans med tystnad/bullerfria miljöer var avkoppling den upplevelse som rankas som den mest eftertraktade bland

personerna som deltog i undersökningen. Vad gäller biologisk mångfald är detta en upplevelse som efterfrågas i mindre utsträckning, men som är något som förvaltare uppgett finns i de flesta av de kartlagda områdena.

Om man tittar på tabell 1, där man ser kartlagda områden som angetts som favoritområden, är det intressant att de flesta av dem är områden som tilldelats ett högt värde av tillgänglighetsgrad. Det finns alltså goda exempel på att områden med utformningar för förbättrad tillgänglighet anses som attraktiva för deltagarna i undersökningen. Det populäraste området var Tyresta där det gjorts stora insatser för att förbättra tillgängligheten. Området är även en vida känd nationalpark vilket kan vara en del av förklaringen till att det är ett populärt besöksmål. Bland svarsalternativen till varför ett område anses som attraktivt är dock tillgänglighet den anledning som anges av minst personer i undersökningen. Förklaringen kan vara att framkomligheten mer ses som en förutsättning för att kunna vistas i ett naturområde än vad det upplevs som en faktor som gör området tilltalande.

Vilka faktorer begränsar besök till naturen?

Utformningar för förbättrad framkomlighet är den vanligaste typen av tillgänglighetsåtgärd som utförts i de kartlagda områdena. Det innefattar åtgärder som underlättar för många grupper. Från resultatet av enkäten som skickades ut till föreningar för personer med funktionsvariationer framgår det dock att det finns ett stort behov av andra åtgärder också, framför allt goda allmänna kommunikationer till områdena. Den stora efterfrågan av kommunikationsmöjligheter motsvaras inte av utbudet som uppmätts i kartläggningen (figur 4). Många av medlemmarna som besvarat enkäten uppger att de har svårt att ta sig till natur- och friluftsområden och att det är en faktor som förhindrar dem från att överhuvudtaget komma ut i naturen. När respondenterna har listat favoritområden anger många sådana områden som ligger nära till deras hem eller som det finns goda allmänna kommunikationer till. En viktig faktor till varför man tycker om att besöka ett område tycks med andra ord vara att det är enkelt att ta sig dit.

Under intervjuerna framgick det också tydligt att de närmaste områdena är de som besöks mest, av personerna som deltog i undersökningen. Många informanter uppgav att de oftast besöker naturområden som ligger nära hemmet och som de känner till. Det kan krävas en större ansträngning att undersöka nya områden, vissa behöver då ha någon med sig för att känna sig trygg i att hitta eller som säkerhet ifall de skulle behöva assistans. Många uttrycker att de skulle vilja upptäcka fler naturområden men att det ofta blir samma för att det är enklare så. Det finns ett tydligt behov av att kunna erhålla information på förhand om tillgängligheten i ett naturområde för att

själv kunna avgöra om det är lämpligt att besöka eller inte. Detta är ett säkrare och mindre energikrävande sätt att hitta nya naturområden utan att aktivt behöva söka upp dem. För att gynna så många som möjligt kan det vara lämpligt att fokusera framtida insatser för att förbättra tillgängligheten till tätortsnära områden som större del av allmänheten har lätt att besöka.

Slutsats

Sammanfattningsvis listas nedan några punkter som bedöms särskilt viktiga i det fortskridande arbetet med tillgängligheten i länets natur- och friluftsområden utifrån resultatet av undersökningen:

1. **Framtida insatser bör fokuseras i områden som är enkla att ta sig till för allmänheten.** Det innefattar både områdets läge och anslutningsmöjligheter. Naturen ska vara enkel att besöka. Förbindelser till natur- och friluftsområden måste bli bättre. Ju fler sätt det finns att ta sig till ett område – till fots, med bil eller kollektivtrafik – desto bättre. Tätortsnära natur kan erbjuda friluftsliv på kort avstånd för en stor mängd människor, men områden med goda allmänna kommunikationer som ligger längre från tätorten kan också vara värda att satsa på. Det handlar om att minimera mängden hinder som kan hålla tillbaka människor från att komma ut i naturen.
2. **Informationen om utformningar för förbättrad tillgänglighet i natur- och friluftsområden måste bli bättre.** Ofta har åtgärder utförts utan att finnas beskrivna på förvaltarens webbplats. Det ska vara möjligt att före besök av naturområden kunna läsa om vad som finns där så att besökaren enkelt kan avgöra sina förutsättningar att besöka området i fråga. Det gäller även för områden där det inte utförts några åtgärder, det är lika viktigt att förmedla information om obefintliga utformningar som om befintliga sådana. Detta går att beskriva i text men gärna även i bilder och med kartor. Andra plattformar som till exempel webbportalen Naturkartan kan kompletteras med viktiga fakta om tillgängligheten i olika områden och fungera som hjälpmedel för besökare.
3. **Etablera kontakt och samråda med funktionshinderföreningar i olika frågor.** Länsstyrelsen och andra förvaltare bör göra detta både vid planering, vid genomförande av åtgärder och vid utvärdering av olika åtgärder. Ett sätt kan vara att upprätta nätverk med representanter för dessa föreningar som skulle kunna ge råd till förvaltaren vid behov. Detta finns förankrat i handboken för tillgänglighetsåtgärder (Mebus et al. 2013).

Tack!

Avslutningsvis riktas ett stort tack till alla som har varit med och bidragit med information till den här tillgänglighetsrapporten. Hela arbetet bygger på uppgifter, synpunkter och erfarenheter från människor inom förvaltningar, organisationer och föreningar och det är tack vare dessa personer som detta underlag blivit möjligt. Med er hjälp har vi kommit en bit längre i arbetet med att lära oss mer om tillgängligheten i Stockholms län. Nu fortsätter utmaningen med att arbeta vidare med denna stora fråga med målet att alla som vill ska kunna vistas i naturen.

Källor

Hughes, J. A., Månsson, S-A., 1988, *Kvalitativ sociologi*, Lund, Skåne län

Mattisson, M., 2015, *Resultat från undersökningen i projektet Natur för alla i Håbo*, Håbo, Uppsala län

Mattisson, M., 2016, *Checklista för väl utformade friluftsanordningar i naturen*, Upplandsstiftelsen, Uppsala län

Mebus, F., Lindman, J., Näsström, C., Wahldén, M., 2013, *Tillgängliga natur- och kulturområden – En handbok för planering och genomförande av tillgänglighetsåtgärder i skyddade utomhusmiljöer*, Naturvårdsverket, Riksantikvarieämbetet, Handisam, Bromma, Stockholms län

Naturen på lika villkor (nämns på ett flertal ställen i denna publikation men jag hittar ingen referens varken i Libris databas eller på Studieförbundets webbplats). Om rapporten finns bör den tas med i denna källförteckning. Finns ingen rapport om hela länet, Lägg in under webbplatser istället

Friluftslivets värden, Naturvårdsverket, 2017,
www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhall/Miljoarbete-i-Sverige/Uppdelat-efter-omrade/Friluftsliv/Friluftslivets-varden/

Trost, J., 1997, *Kvalitativa intervjuer*, Lund, Skåne län

Widerberg, K., 2002, *Kvalitativ forskning i praktiken*, Lund, Skåne län

Webbplatser

Projekt Naturen på lika villkor. www.studieförbundet.se/

Färsna gård. <http://www.farsnagard.se/>

Lidingö stad. upplevlidingo.se

Länsstyrelsen i Stockholm. www.lansstyrelsen.se/stockholm/

Naturkartan. <https://naturkartan.se/sv/>

Norrälje Naturvårdsstiftelse. <http://www.norraltjenaturcentrum.se/>

Sveriges nationalparker. sverigesnationalparker.se

Tyresta nationalpark. www.tyresta.se/naturum_nationalparkernas_hus/

Upplöv Roslagen. upplevroslagen.se

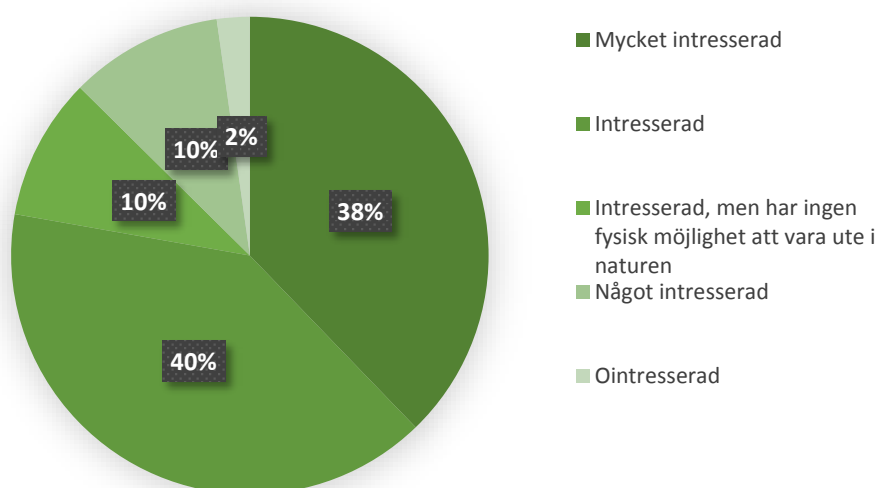
Upplöv Vaxholm. upplevvaxholm.se

Upplövsestråket med Barockparken i Upplands Väsby kommun
<http://www.upplandsvasby.se/uppleva-och-gora/idrott-motion-och-friluftsliv/friluftsliv-och-motion/vandringsleder-och-strovmraden.html>

Bilaga 1 – Enkät till föreningar

Resultat från enkätundersökningen av behov och vanor hos 134 personer med funktionsvariationer. Frågorna från enkäten följer nedan i numerisk ordning med tillhörande analys.

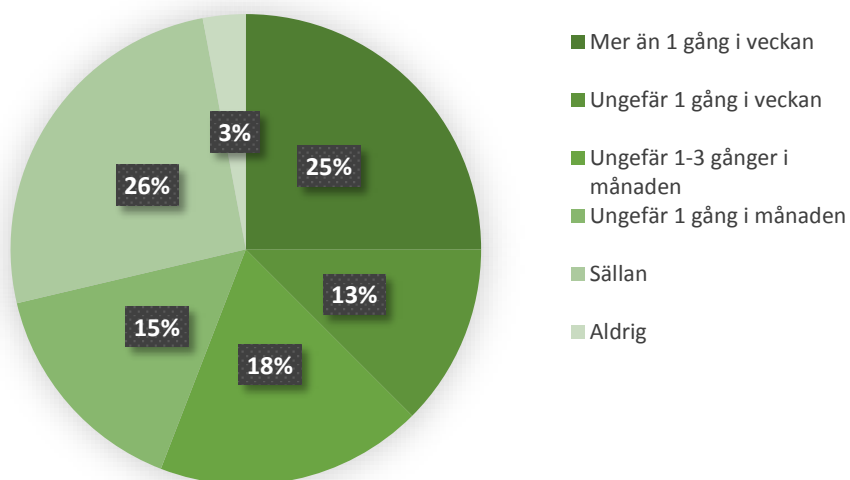
Fråga 1. Hur intresserad av natur och friluftsliv är du?

Figur 7: En envalsfråga där besvararen kunde välja bland fem alternativ för att beskriva sitt naturintresse.

Det finns ett stort intresse för natur- och friluftsliv hos deltagarna. Resultatet visar att en mycket stor andel (88 procent) av de som svarat är intresserade eller mycket intresserade av natur- och friluftsliv på ett eller annat sätt. Resultatet kan även indikera att det är främst personer som har ett intresse av frågan som har valt att delta i undersökningen.

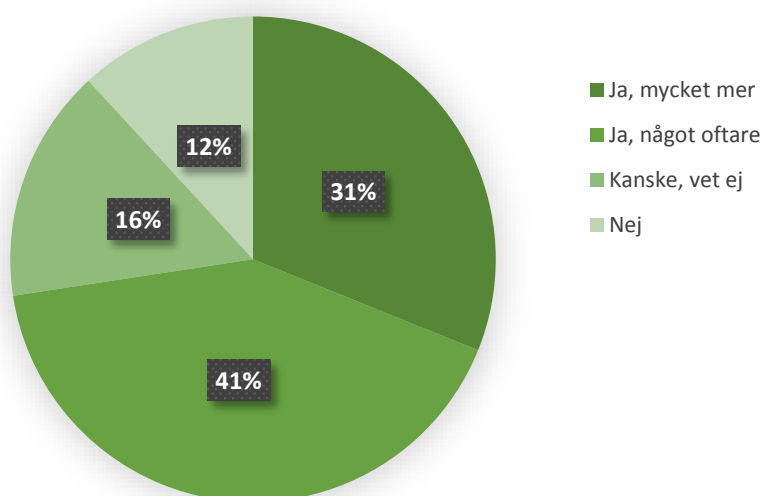
Fråga 2. Hur ofta besöker du ett natur- eller friluftsområde?

Figur 8: En envalsfråga där besvararen kunde välja bland sex alternativ för att ange hur ofta man är ute i naturen.

Majoriteten av de som svarat verkar vara ute i naturen regelbundet. Det stämmer in väl med naturintresset i fråga 1. Var fjärde person är ute mer än 1 gång i veckan. Ungefär samma siffra gäller också för de som sällan kommer ut i naturen. Det är positivt att en förhållandevis liten andel av deltagarna aldrig besöker natur- eller friluftsområden.

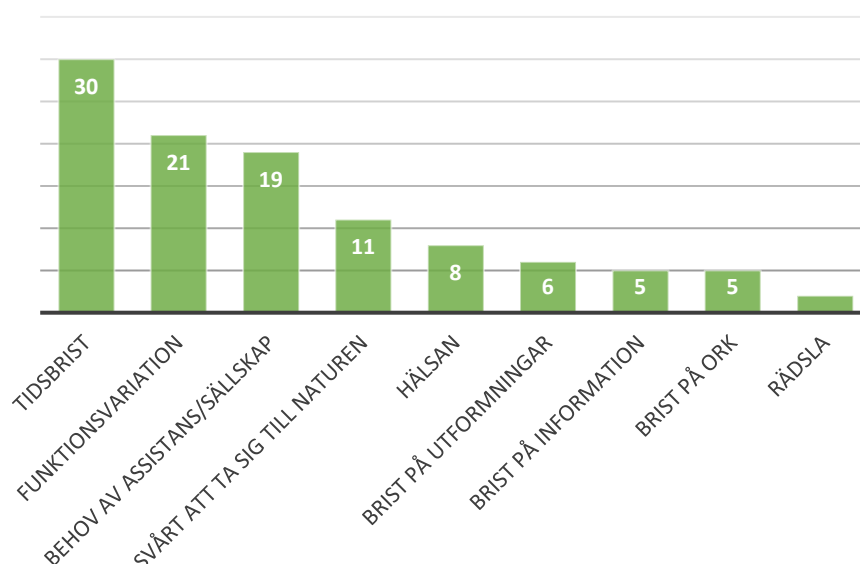
Fråga 3. Skulle du vilja besöka natur- och friluftsområden oftare?

Figur 9: En envalsfråga där besvararen kunde välja bland fyra alternativ för att beskriva till vilken grad man vill komma ut i naturen oftare.

Intresset för att vilja komma ut mer i naturen visar sig här med en relativt övertygande majoritet. 72 procent av deltagarna skulle vilja komma ut oftare. Denna grupp utgörs till stor del av de som redan besöker naturen ganska ofta, men även två tredjedelar av de som angav att de sällan besöker naturen i fråga 7 vill också komma ut mer. Bland de som svarat ”Nej” på frågan är det främst de som angett att de är ointresserade av natur- och friluftsliv eller de som angett att de redan besöker naturområden mer än 1 gång i veckan.

Fråga 4. Om du svarade Ja, vad hindrar dig från att besöka sådana områden oftare?

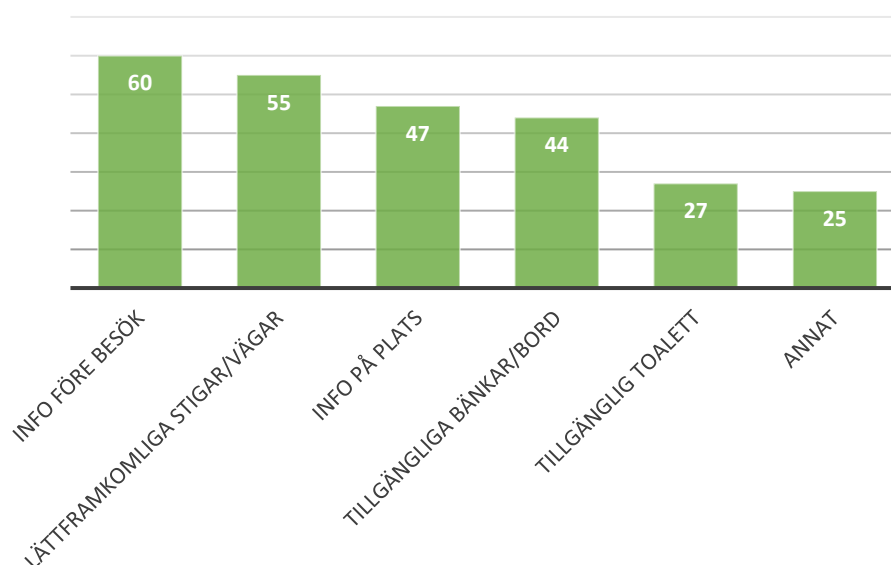

Figur 10: En följdfråga till fråga 3 där besvararen fick beskriva med egna ord vad som utgör hinder för att kunna besöka natur- och friluftsområden oftare. När svaren sammanstälts kunde de flesta placeras in i en av nio olika kategorier.

Det verkar framförallt vara tidsbrist som utgör det största hindret för att kunna besöka naturområden. Denna kategori rymmer mycket, bland annat arbete, familj, andra intressen med mera. Många upplever att de är för begränsade av sin funktionsvariation för att kunna ta sig ut i naturen. Detta hör ihop med att det ofta finns en benägenhet att känna sig otrygg inför att besöka områden man inte känner till förutsättningarna i. Behov av assistans eller sällskap var något som många deltagare i undersökningen framhävde som viktigt när de besöker naturen. Framför allt vid besök av områden man

inte varit i tidigare. Det är en faktor som inte bör förringas då det är något som kan göra vistelsen i naturen både lättare och tryggare för de flesta. Svårigheten med att kunna ta sig till naturen är dessutom relativt utbredd, till exempel med allmänna kommunikationer och färdtjänst.

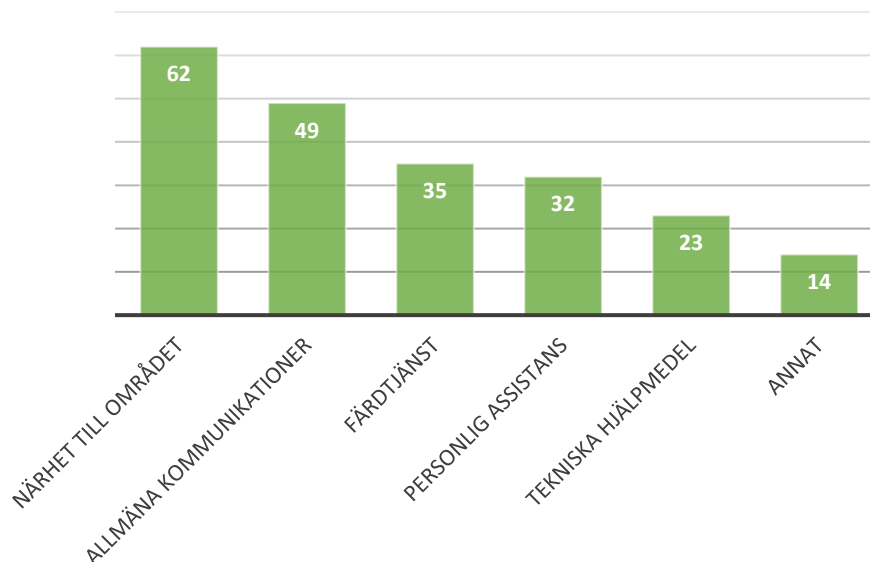
Fråga 5. Är det något särskilt du behöver för att underlätta din vistelse i ett natur- eller friluftsområde?

Figur 11: En flervalsfråga där besvararen fick ange vilka typer av utformningar som underlättar dennes vistelse i natur- och friluftsområden genom att välja bland fem olika alternativ. Exempel på angivna svar under kategorin "Annat": Sällskap, bra kommunikationer till området, doftfria transporter, taktila ledstråk, förvaringsskåp med lås med mera.

Viktigast är att få bra information före besöket, hur området ser ut och vilken service som erbjuds i området. Detta är en genomgående trend i undersökningen och dyker upp på många ställen. Informationen bör finnas på förvaltarens webbplats eller liknande, fördelaktigt med kartor eller bilder. Information på plats med tydlig skyltning anses också väldigt viktigt. Efter informationen tycks lättframkomliga stigar och vägar vara viktigast vilket ökar säkerheten för alla och dessutom är en förutsättning för att vissa överhuvudtaget ska kunna ta sig fram. Det är något förvånande att behovet av en tillgänglig toalett får så låg svarsfrekvens.

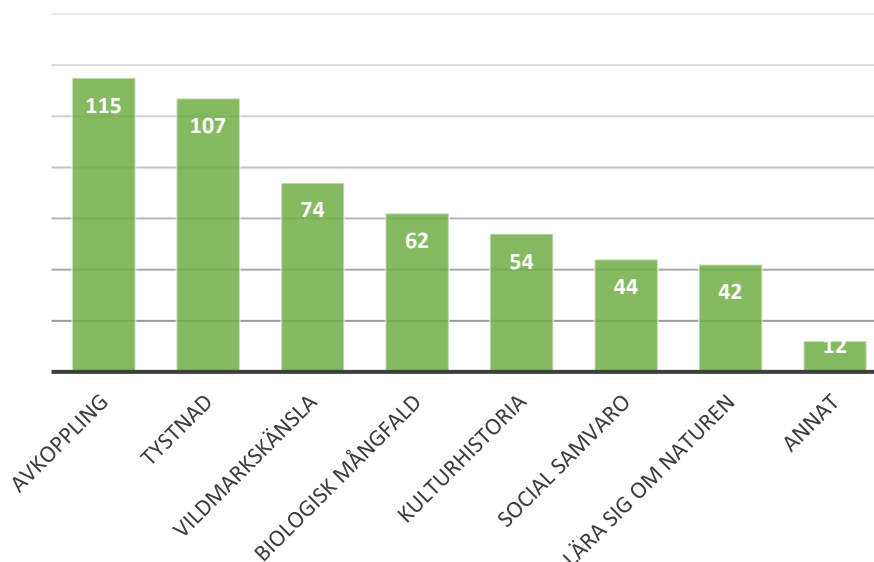
Fråga 6. Har du några särskilda behov som behöver tillgodoses för att du ska kunna besöka ett natur- eller friluftsområde?

Figur 12: En flervalsfråga där besvararen fick ange vilka behov denne har som behöver tillgodoses för att kunna besöka natur- och friluftsområden genom att välja bland fem olika alternativ. Exempel på angivna svar under kategorin "Annat": Parkeringsplatser, kartor med utmärkta stigar med mera.

Denna frågeställning är intressant ur svarssynpunkt när det gäller vilka särskilda behov som behöver vara uppfyllda för ett besök i naturen. Här framgår förmågan att kunna ta sig till naturen som viktigast för att kunna besöka den. Denna förmåga är beroende av vilka förbindelser som finns till naturområdena samt hur nära de är från personens hem. Det framgick i de personliga intervjuerna att färdtjänst är en förutsättning för att ta sig till naturen för många men att denna ofta är så begränsad att den måste avsättas till andra, mer prioriterade resor. Resultatet ger en viktig signal till planerare i länets kommuner att i första hand göra utformningar i områden som är tätortsnära och att det bör finnas allmänna kommunikationer till dem för att de enkelt ska kunna nås av allmänheten.

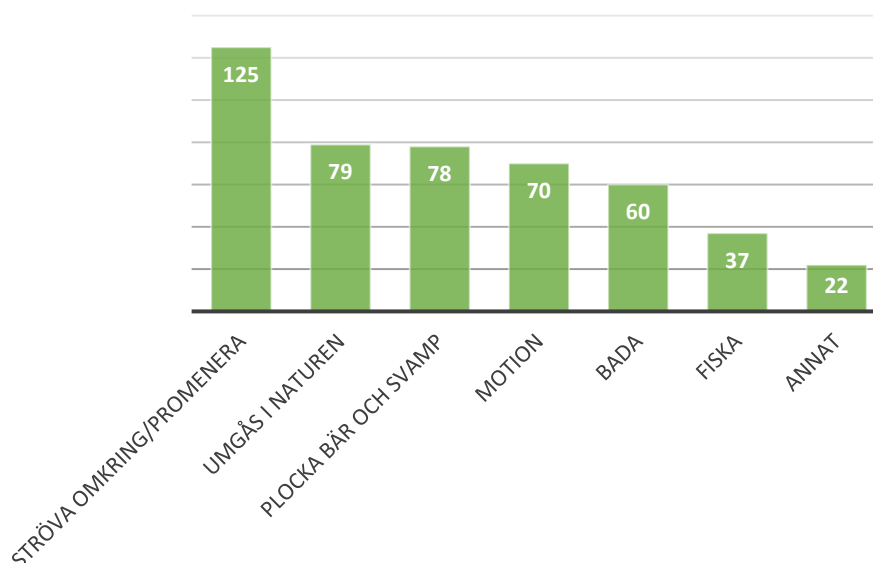
Fråga 7. När du besöker ett natur- eller friluftsområde, vad vill du kunna uppleva där då?

Figur 13: En flervalsfråga där besvararen fick välja bland sju olika alternativ för att beskriva vad den vill kunna uppleva i ett naturområde när den besöker det. Exempel på angivna svar under kategorin "Annat": Frihet, utmaningar, motion, uppleva naturen, fika med mera.

Enligt svaren från undersökningen vill deltagarna främst uppsöka naturen för att koppla av och komma bort från buller och andra ljud. I andra hand vill man gärna uppleva en känsla av vildmarksnatur utan mänsklig påverkan och med biologisk mångfald. Svaren kan jämföras med vad personerna föredrar att göra i naturen i fråga 8.

Fråga 8. Vilka aktiviteter vill du kunna utföra i området?

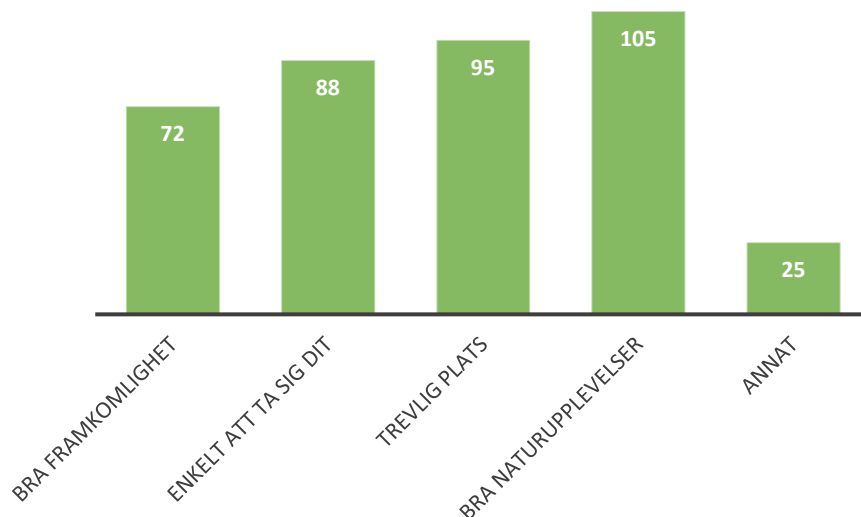
Figur 14: En flervalsfråga där besvararen fick ange vad den vill kunna göra i ett naturområde när den besöker det genom att välja bland sex olika alternativ. Exempel på angivna svar under kategorin "Annat": Fika, rida, fågelskåda, cykla, tälta, bara vara i naturen med mera.

Den klart viktigaste aktiviteten är att helt enkelt att kunna ströva omkring i naturen, den förmågan är även i de flesta fall ett krav för att kunna utföra andra aktiviteter. Att kunna röra sig obehindrat på stigar och leder bör vara en grundförutsättning i natur- och friluftsområden och det är därför värdefullt att dessa utformas så att de kan nyttjas av alla människor.

Fråga 9. Har du något favoritområde för natur- och friluftsupplevelser?

17 av de områden som var med i kartläggningen av tillgänglig natur angavs som favoritområde av minst en person i enkätundersökningen (tabell 1). Exempel på några favoritområden i länet utöver de som finns med i kartläggningen är: Hagaparken, Nackareservatet, Älvsjöskogen, Orhem (SRF:s fritidsklubb), Djurgården, skärgården samt många fler.

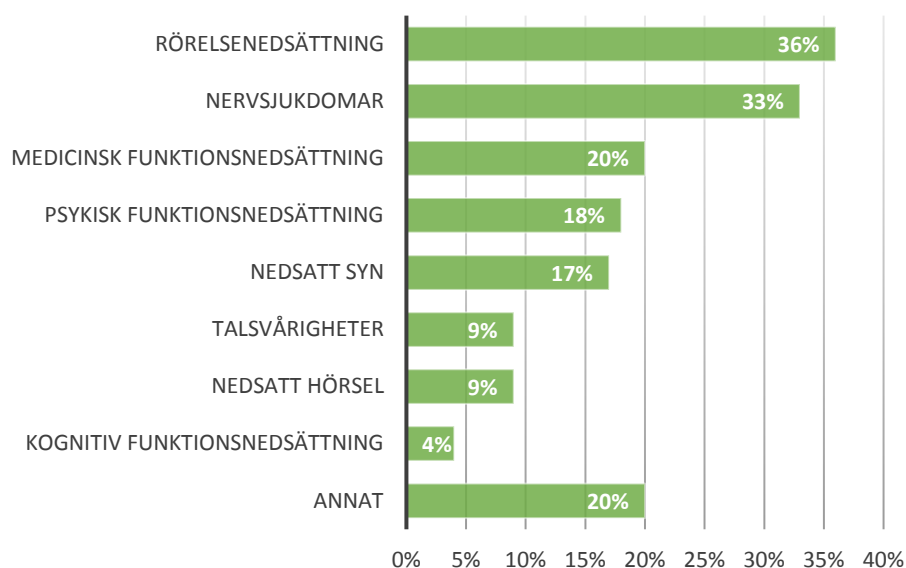
Fråga 10. Vad är det som gör det till ditt favoritområde?

Figur 15: En följdfråga till fråga 9 med flervalsalternativ där besvararen fick ange vad det är som gör området de angett i fråga 9 attraktivt för den. Exempel på angivna svar under kategorin "Annat": Personlig anknytning till platsen, att man känner till området, området erbjuder varierade miljöer och upplevelser med mera.

Svaren här ger en intressant bild eftersom man i första hand söker sig till områden med bra natur- och friluftsupplevelser framför områden med bra framkomlighet. De behöver dessutom vara enkla att ta sig till. Flera informanter har angett favoritområden i stil med "Min närmaste skog" vilket ytterligare understryker betydelsen av natur i närområdet för dessa personer.

Fråga 11. Vilken typ av funktionsvariation har du?

Figur 16: Samma som figur 6 tidigare i rapporten. En flervalsfråga där besvararen fick ange vilken- eller vilka funktionsvariationer den har. Kategorierna "Nervsjukdomar", "Talsvårigheter" samt "Kognitiv funktionsnedsättning" fanns inte som svarsalternativ i enkäten men dessa tre svar angavs under "Annat" i måttlig till hög frekvens och har därför stolpats upp mot de övriga kategorierna i figuren. Kategorin "Annat" representerar här övriga funktionsvariationer som angetts, till exempel utmattningsyndrom, reumatism med mera.

Fördelningen av olika funktionsvariationer bland informanterna är inte jämnt fördelad. Även om det finns representation från de flesta grupper är det några som står för ett väldigt lågt deltagande i undersökningen. Personer med nedsatt hörsel är exempel på en sådan grupp. 33 procent av deltagarna har angett att de lider av någon form av nervsjukdom, detta beror till stor del på att medlemmar från Migrärföreningen och epilepsiföreningar står för många av svaren. Flera deltagare har dock uppgett att de har mer än en typ av funktionsvariation. Detta förklarar delvis varför "Rörelsenedsättning" når högst av svaren på frågan då det är en funktionsvariation som ofta är en följd av andra åkommor. Utifrån dessa siffror framgår det att nedsatt rörelse är utbrett bland de som deltagit i enkäten. Det är därför positivt att utformningar för förbättrad framkomlighet är något som många förvaltningar satsar på inom sina naturområden.

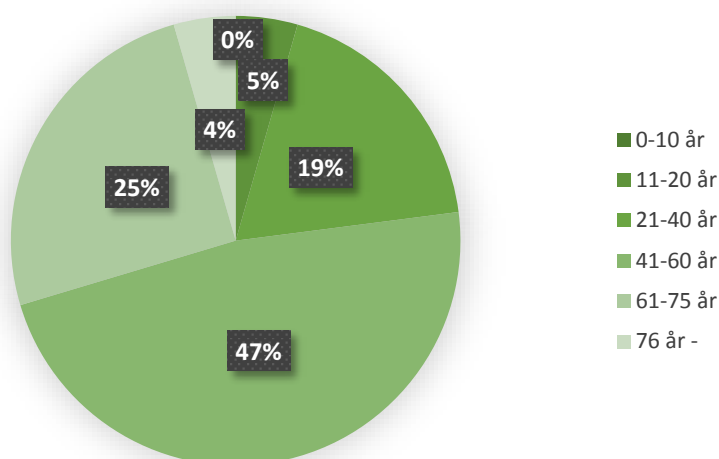
Fråga 12. Vilken förening är du medlem i?

Tabell 2: I den vänstra tabellen syns svaren på fråga 12 där besvararen fick ange vilken- eller vilka föreningar den är medlem i. I den högra tabellen listas de föreningar som enkäten skickats ut till som inte levererat några svar.

Förening	Antal	Föreningar som inte svarat på enkäten
Migrärföreningen	36	Autism- & Aspergerföreningen i Stockholms län
Afasiföreningen	13	Celiakiföreningen i Stockholms län (CFS)
SRF – Synskadades Riksförbund	12	Elöverkänsligas förening i Stockholms län (FEB)
Neuroförbundet	12	Endometriosföreningen
Hjärnskadeförbundet Hjärnkraft	11	Föreningen för Blödarsjuka i Stockholm (FBIS-S)
RSMH - Riksförbundet för Social och Mental Hälsa	9	GynCancerFöreningen
Epilepsiföreningen i Storstockholm (EPI)	7	Länsförbundet FUB
Mindme Omsorg	5	ILCO – Tarm- uro- och stomiförbundet
Personskadeförbundet RTP	5	Mun- och Halscancerföreningen i Stockholms län
FSDB – Förbundet Sveriges Dövblinda	5	Njurförbundet
Svenska Epilepsiförbundet	4	OCD-föreningen Stockholms län
Astma- och Allergiförbundet	4	Psoriasisföreningen i Stockholms län (PSO)
Fibromyalgiförbundet	4	Rörelsehindrade Barn & Ungdomar
Attention	3	Stockholms Dövas Förening
Reumatikerförbundet	3	Stockholms Stamningsförening
HRF - Hörselskadades Riksförbund	3	Storstockholms Diabetesförening
Ingen förening angiven	2	STROKE-föreningen i Stockholms län
HOBS - Hälsa oberoende av storlek	2	Ängestföreningen i Stockholms län (ASS)
IFS Stockholmsdistriktet Intresseföreningen för Schizofreni och liknande psykosjukdomar	2	
DBFK – De blindas fritidsklubb	2	
Lymfödemföreningen Stockholms län (Lymf S)	1	
Dyslexiförbundet	1	
Länsföreningen Stockholm HjärtLung (HL)	1	
Sköldkörtelförbundet	1	
Mag- och tarmföreningen i Stockholms län	1	
Blodcancerföreningen i Stockholms län (BLCS)	1	
FHDBF - Föreningen för Hörselskadade, Döva, Barn och Familjer	1	
Parkinsonförbundet	1	

Det har kommit in flest svar (36) från Migrärföreningen. Även om fördelningen av antal svarande från olika föreningar är skev med underrepresentation från många föreningar finns det ändå en mer utspridd representation bland olika grupper av funktionsvariationer som det går att se i figur 16. Ett större engagemang hade kunnat ge en säkrare uppfattning om behoven från medlemmarna i dessa föreningar men resultatet från undersökningen täcker ändå in behov från olika grupper som kan vara användbart i planeringen av fler utformningar.

Fråga 13. Vilken åldersgrupp tillhör du?

Figur 17: En envälsfråga där besvararen fick ange vilken av de sex olika åldersgrupperna den tillhörde.

Sett till ålder på informanterna finns det en mycket skev fördelning. Det är en klar överrepresentation från de äldre åldersgrupperna. Personer som är äldre än 40 år står för två tredjedelar av svaren. Deltagandet från de yngre åldersgrupperna har varit mycket lågt och barn i åldrarna 0–10 har inte lyckats engageras alls i undersökningen.

Fråga 14. Har du några övriga kommentarer/önskemål om tillgängligheten i natur- och friluftsområdena i Stockholms län?

Här fick informanten chansen att komma med egna synpunkter. Nedan följer några kommentarer hämtade från enkäterna:

"Till Stockholms länsstyrelse och skärgårdsstiftelsen i Stockholm vill jag ge ett bra betyg för de öppna platser man har och ger information om men också till att man låter andra områden på detta sett vara mera i fred så att även djur och natur får rum. Att man samlar in skräp, har informations-tavlor, stigar och TC toaletter är också bra fortsatt. platser man gör tillgängliga för "funktionsnedsatta" gör ju att man även kan ta med barnvagnen eller äldre i familjen."

"Information är jätteviktig. Om man som mig ser dåligt behöver jag i förväg veta var bussen står, var toaletten är, var stigen börjar, hur lång den är..."

"Naturområdena är helt fantastiska, de flesta har bra förbindelser med SL, men det kan vara knepigt att hitta bra info och kartor om dem på webben."

"Jag bor med Årstaskogen utanför dörren så där går jag varje dag som motion, rekreation, meditation och återhämtning efter utmattningssyndrom. Jag är mycket oroad att politiker i Sthlm vill undanta alla flackare, lättillgängligare områden från gränserna i det närstående bildandet av naturreservat i syfte att senare bygga 1000 bostäder här! Jag är med mitt barn i denna skog varannan dag (och i Huddinge tex Paradiset ca 2–3 ggr/månad) så det är viktigt för mig och nästa generation att Årstaskogen inte bebyggs. Jag skulle inte må så som jag gör idag om det inte vore för Årstaskogen (och då har jag många diagnoser: migrän, kronisk lungsjukdom o astma, utmattningssyndrom och immunbrist). Tack!"

"Större tillgång till intresserad personal / volontärer som gör besök möjliga."

”Flera bussar under helg (67), gratis bussar till friluftsområden, tack!”

”Jag önskar inte allt för mycket tillrättat friluftsliv. Framkomliga stigar behöver inte vara grusade eller på annat sätt hårdgjorda, men rimligt röjda och jämna. Men jag vill gärna ha möjlighet till ledsagning och information på överskådligt sätt som min ledsagare kan studera och förmedla vidare till mig. Information på punktskrift är inte till någon hjälp för mig. Jag tror inte så mycket på appar som berättar vad jag ser eller upplever. Grillplatser är trevligt om det finns. Om det finns bommar över (större) stigar så är det bra med förberedda förbifarter för gående.”

”Tillgång till ledsagare så att jag kan röra mig fritt utan att behöva koncentrera mig, annars blir det varken avkoppling eller rekreation.”

”Bra markerade vägar och att man får bort hala löv då de ligger i drivor på stigar/ vägar/ stråk och hindrar att man ser vart man ska gå. Samt skymmer ojämnheter vilket leder till fall m.m.”

”Om man bygger tillgänglighetsanpassningar av olika slag så tänk på att underhåll dem också så de inte förfaller/slits ned.”

”Det känns viktigt att även tillgänglighet ur ett kognitivt perspektiv kommer med. Våra medlemmar har ofta dåligt lokalsinne, är rädda för att komma bort, har svårt att ta sig för saker, rädda att pröva nytt och behöver tydliga instruktioner. Bra skyltning på plats. Information om färdväg till naturområden. Bänkar att vila på i områdena osv. är saker som kan underlätta om man besväras av kognitiva svårigheter, trötthet och minnesproblem.”

”Att det bör vara färre hårda kanter, främst i parker men även i naturområden. Mer staket, ex när en stig går upp för ett berg så att man inte riskerar att ramla ner om man får ett anfall. Mer information om områdena.”

”Det bör finnas fler naturområden utan brus. Det borde finnas fler fik längs stigar där det är tyst och man inte hör vägen. Mer stigar och gångvägar.”

”Vill kunna besöka nya områden, vill få information om dem. Vill gärna ha guidade vandringar som är återkommande. Var på en tidigare som var en gång i veckan och det var väldigt intressant, där fick man lära sig var och hur man plockar tranbär men också hjortron.”

”Bättre, planare promenadvägar, mer bänkar längs vägen. Fler tillgängliga stigar och promenadvägar som går förbi vatten, bryggor med bänkar och liknande.”

”Naturområden bör vara mer tillgängliga för personer med funktionsvariation. Det ska inte vara svårt att ta sig ut i naturen. Det ska finnas bättre kommunikationer till naturområden och vara bra stigar och vägar för personer som har svårt att röra på sig.”

”Undvik smågatsten, det är svårt att rulla på. Ha en app för hur svårighetsgraderna på lederna är!”

”Fler skyltar i naturen. Jag kan bli förvirrad efter ett anfall och måste då kunna veta var jag är. Samt att jag har dåligt minne och behöver skyltar därför.”

Bilaga 2 – Enkät till förvaltningar

Frågeformuläret för kartläggningen av tillgängliga natur- och friluftsområden som skickades ut till nedanstående förvaltningar.

Tabell 3: Lista över kommuner, förvaltningar och andra aktörer som enkäten skickades ut till.

Kommuner	Övriga förvaltningar, tillsynsmän, entreprenörer m.m.
Botkyrka	Länsstyrelsen Stockholm
Danderyd	Norrtälje Naturvårdsstiftelse
Ekerö	Stiftelsen Tyrestaskogen
Haninge	Skärgårdsstiftelsen
Huddinge	Kungliga Djurgårdens förvaltning
Järfälla	Ståthållarämbetet, Haga Ulriksdals slottsförvaltning
Lidingö	Statens fastighetsverk
Nacka	Bergianska trädgården
Norrtälje	Akademiska Hus
Nykvarn	Stockholms stadsdelsförvaltningar
Nynäshamn	Mälare Shipping
Salem	Euphrasia AB
Sigtuna	Sorpet
Sollentuna	Eldgarnsö
Solna	Björn Söderberg (Eriksö)
Stockholms stad	Södertälje båtsällskap
Sundbyberg	Eklunds Alltjänst
Södertälje	Naturskog AB
Tyresö	Josefin Meyersson (Mörtö Bunsö skärgårdshemman)
Täby	Kim Eriksson (KE Lantbruk)
Upplands Väsby	Skogsstyrelsen
Upplands-Bro	Mimmi Öberg (Storängsudd)
Vallentuna	(Sten Söderlund) VAN
Vaxholm	Lindviken Förvaltning AB
Värmdö	
Österåker	

Nedan syns enkäten för kartläggningen med alla frågor som ingick.

1. Har er kommun eller förvaltning gjort åtgärder för att förbättra tillgängligheten i något natur- eller friluftsområde? (Observera att parkmiljöer inte inkluderas i begreppet natur och friluftsområden i den här enkäten). *Envalsfråga.*
 - a. Ja (Fortsätt till frågan 3)
 - b. Nej (Fortsätt till frågan 2)
2. Vad är orsaken till att natur- och friluftsområdena i er kommun/förvaltning saknar utformningar som förbättrar tillgängligheten? *Flervalsfråga.*
 - a. Resursbrist
 - b. Tidsbrist
 - c. Kunskapsbrist
 - d. Frågan finns inte med i våra styrdokument
 - e. Frågan är inte prioriterad
 - f. Övrigt:
(Fortsätt till frågan 10)
3. **I vilket- eller vilka områden finns utformningarna?** Beskriv dem nedan. Informationen fylls i enskilt för varje område.
4. Vilka typer av fysiska åtgärder har utförts för att förbättra tillgängligheten i området? *Flervalsfråga.*
 - a. Åtgärder för att förbättra framkomligheten (hårdgjorda stigar/gångvägar, spänger, ramper, plattformar m.m.)
 - b. Stängselgenomgångar (självstängande grindar eller dylikt)
 - c. Bänkar och bord (frekvent utplacerade rastplatser och andra anpassade sittytor)
 - d. Grillplatser (med vridbara galler, avlastningsytor m.m.)
 - e. Badplatser/bryggor (badramper, tillgängliga bryggor för bad, fiske, båtangöring m.m.)
 - f. Fågeltorn/utsiktsplatser Taktila (kännbara) ledstråk för personer med synnedsättning
 - g. Serviceanläggningar (anpassade toaletter, utedass, rastplatser m.m.)
 - h. Tillgänglig parkeringsplats
 - i. Området är tillgängligt med kollektivtrafik och vägen från hållplatsen är tillgänglig
 - j. Övrigt:

5. Vilka typer av tillgänglig information finns för området?

Flervalsfråga.

- a. Tillgänglig hemsida med information om vad som finns i området och vad man kan göra där (t.ex. med hjälp bilder eller video)
- b. Taktila (kännbara) skyltar och informationstavlor
- c. Skyltar och tavlor med symboler/pictogram för personer med kognitiv funktionsnedsättning
- d. Skyltar och tavlor på lättförståelig svenska (för bl.a. dyslektiker)
- e. Möjlighet att ladda ned speciella ljudfiler eller applikationer om området
- f. Alternativa format (t.ex. få information uppläst via telefonnummer, tillgängliga pdf:er m.m.)
- g. Övrigt:

6. Vilka upplevelser kan området erbjuda? *Flervalsfråga.*

- a. Vildmarkskänsla (storslagenhet, orördhet m.m.)
- b. Tystnad/Bullerfri miljö
- c. Möjlighet till avkoppling
- d. Uppleva biologisk mångfald (varierat växt- och djurliv)
- e. Social samvaro (anläggningar som främjar sällskap och umgänge)
- f. Naturpedagogiska upplevelser
- g. Kulturhistoria
- h. Övrigt:

7. Vilka naturtyper är representerade i området? *Flervalsfråga.*

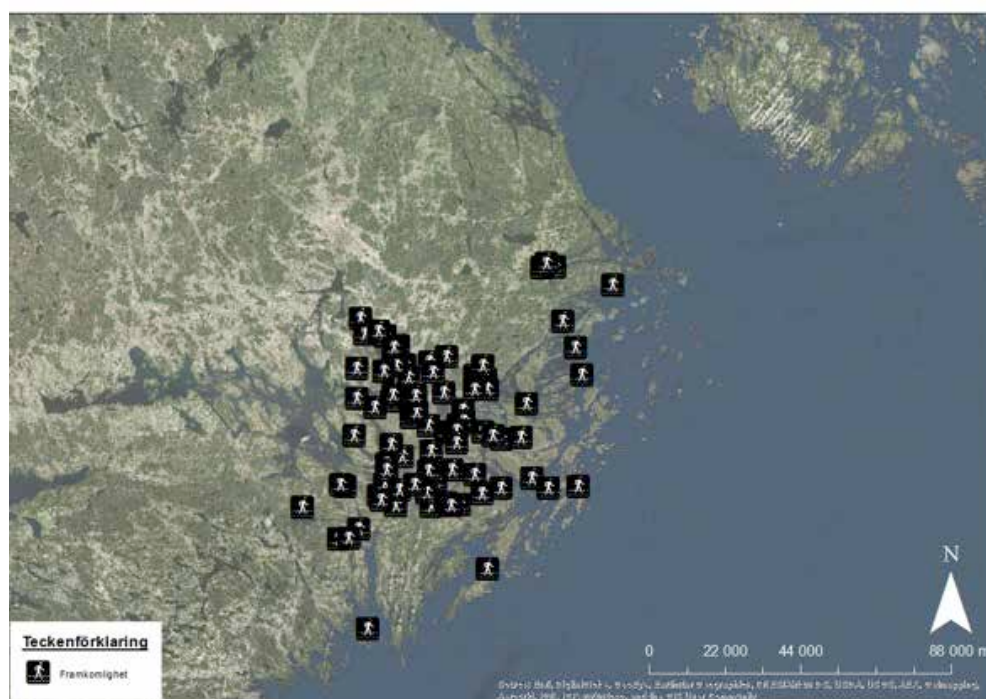
- a. Barrskog
- b. Lövskog
- c. Gräsmarker
- d. Våtmarker
- e. Marina miljöer
- f. Kustmiljöer
- g. Sjöar
- h. Vattendrag
- i. Berg
- j. Kulturresevat
- k. Övrigt:

8. Har ni fler natur- eller friluftsområden med utformningar för förbättrad tillgänglighet? *Beskriv dem nedan.*
9. Vilka är vanligtvis de största hindren för att utföra fler åtgärder för att förbättra tillgängligheten i era natur- och friluftsområden?
Flervalsfråga.
- a. Resursbrist
 - b. Tidsbrist
 - c. Kunskapsbrist
 - d. Frågan finns inte med i våra styrdokument
 - e. Frågan är inte prioriterad
 - f. Övrigt:
10. Finns det planer på åtgärder för att förbättra tillgängligheten i något område som ni förvaltar? *Envalsfråga.*
- a. Ja
 - b. Nej, inte i nuläget
11. Om Ja, vilka åtgärder i vilka områden? *Beskriv dem nedan.*
12. Har ni övriga kommentarer kring frågan att tillgängliggöra natur- och friluftsområden inom er förvaltning? *Beskriv med egna ord.*

Bilaga 3 – Utbredning av utformningar

Nedan presenteras resultatet från kartläggningen av natur- och friluftsområden med utformningar för förbättrad tillgänglighet där utbredningen för varje undersökt typ av utformning i länet redovisas med enskilda kartbilder och kommentarer. Områdena som har respektive utformning listas därefter med namn och kommun.

Framkomlighet

Figur 18: Utbredningen av natur- och friluftsområden med utformningar för förbättrad framkomlighet som till exempel hårdgjorda stigar och vägar, ramper eller spänger.

Denna typ av utformningar finns i de flesta av områdena i kartläggningen och täcker in större delen av länet med olika typer av natur.

Tabell 4: Lista över natur- och friluftsområden i länet med utformningar för förbättrad framkomlighet.

Område	Kommun
Aspens naturstig	Botkyrka
Lida	Botkyrka
Madens dagvattenpark	Botkyrka
Mälarpromenaden	Botkyrka
Vinterskogens naturreservat	Botkyrka
Bromma gård	Ekerö
Jungfrusundsåsen	Ekerö
Rågsveds friområde	Stockholm
Årtaskogen	Stockholm
Rudans friluftsområde	Haninge
Skutans friluftsområde	Haninge
Slätmossens naturpark	Haninge
Gladövik	Huddinge
Paradisets naturreservat	Huddinge
Visättradal	Huddinge
Ågestasjön	Huddinge
Görvalns naturreservat	Järfälla
Västra Järvafältet	Järfälla
Baggeby bryggväg	Lidingö
Brevik-Långängen	Lidingö
Elfviksleden	Lidingö
Fågelöuddebadet	Lidingö
Kottlabadet	Lidingö
Ängsö nationalpark	Norrtälje
Angarnssjöängen	Vallentuna
Bullerö	Värmdö
Nyckelviken	Nacka
Velamsundsbadet	Nacka
Lindholmen	Norrtälje
Färsna friluftsområde	Norrtälje
Vigelsjö naturreservat	Norrtälje
Jägarskogens naturreservat	Nykvarn
Garnuddens friluftsområde	Salem
Askarehage naturreservat	Sigtuna
Fysingen	Sigtuna
Munkholmen	Sigtuna
Råberget	Sigtuna
Steningedalen	Sigtuna
Valtaskogen	Sigtuna
Verkaån	Sigtuna
Flatens naturreservat	Stockholm
Utö	Haninge
Riddersholm	Norrtälje
Björnö	Värmdö
Grinda	Värmdö

Område	Kommun
Nämdö	Värmdö
Finnhamn	Österåker
Östra Lagnö	Österåker
Sätraskogens naturreservat	Stockholm
Rösjöbadet	Sollentuna
Rösjöskogen	Sollentuna
Tegelhagsskogens naturreservat	Sollentuna
Östra Järvafältet	Sollentuna
Lövö	Ekerö
Torphagen Frescati	Stockholm
Bogesundslandet	Vaxholm
Tyresta nationalpark	Haninge
Igelbäckens naturreservat	Sundbyberg
Fifång	Södertälje
Brandalsund	Södertälje
Lina	Södertälje
Moraåns dalgång	Södertälje
Pilkrogsviken	Södertälje
Täljehus	Södertälje
Alby naturreservat	Tyresö
Dyviks lövängar	Tyresö
Hägernäsvikens naturpark	Täby
Brunnby Vik	Upplands Väsby
Edsån	Upplands Väsby
Norrsviken	Upplands Väsby
Harva-Törndal	Upplands Väsby
Stora Väsby	Upplands Väsby
Frölunda	Upplands-Bro
Lejondals naturreservat	Upplands-Bro
Alléparken	Vallentuna
Bällstabergsskogen	Vallentuna
Ekedal	Värmdö
Hemmesta sjöäng	Värmdö
Ösbyträsk	Värmdö
Breviksbadet	Österåker
Domarudden	Österåker
Näsudden	Österåker
Röllingby backar	Österåker
Trastsjöskogen	Österåker

Information

Figur 19: Utbredningen av natur- och friluftsområden med anpassade informations-skyltar. Inom kategorin räknas skyltar med pictogram/symboler, skyltar med lättförståelig svenska samt taktila skyltar.

Det finns väldigt mycket skyltar i Norrtälje kommun där Länsstyrelsen satsat på sådana åtgärder men i resten av länet är detta en stor bristvara. Skyltar finns nästan uteslutande i områden som förvaltas av Länsstyrelsen, andra förvaltare har inte kommit lika långt på den fronten.

Tabell 5: Lista över natur- och friluftsområden i länet med anpassade informationsskyltar. Inom kategorin räknas skyltar med pictogram/symboler, skyltar med lätt-förståelig svenska samt taktila skyltar.

Område	Kommun
Garnuddens friluftsområde	Salem
Bullerö	Värmdö
Fifång	Södertälje
Alby naturreservat	Tyresö
Rudans friluftsområde	Haninge
Norrviden	Upplands Väsby
Dyviks lövängar	Tyresö
Hägernäsvikens naturpark	Täby
Eldgarnsö	Ekerö
Aspdalssjön	Norrtälje
Barnens ö	Norrtälje
Blågårdsmossen	Norrtälje
Bokullen	Norrtälje
Gisslingö	Norrtälje
Gräddö-Askens naturreservat	Norrtälje
Hallskåret	Norrtälje
Hasselhorn	Norrtälje
Igelsjön	Norrtälje
Kamsmosskogen	Norrtälje
Kornamossen	Norrtälje
Långgrundet	Norrtälje
Lövdalsskogen	Norrtälje
Norrängsskogen	Norrtälje
Oxön	Norrtälje
Råda	Norrtälje
Storlaven	Norrtälje
Svenska Björn	Norrtälje
Tre backar	Norrtälje
Vattmoraberget	Norrtälje
Vågsjön	Norrtälje
Bårsjön	Nykvarn, Södertälje
Skogstorp	Södertälje
Tullgarn	Södertälje
Långskär	Värmdö
Mörtö-Bunsö	Värmdö
Skevik	Värmdö
Björnö	Värmdö
Rösjöskogen	Sollentuna
Tegelhagsskogens naturreservat	Sollentuna
Östra Järvafältet	Sollentuna
Brunnby Vik	Upplands Väsby
Edsån	Upplands Väsby
Stora Väsby	Upplands Väsby

Serviceanläggningar

Figur 20: Utbredningen av natur- och friluftsområden med anpassade serviceanläggningar som till exempel toaletter.

Anpassade toaletter finns i ganska många områden men är sällsynta i norra delarna. Frekvensen är högst kring centrala Stockholm.

Tabell 6: Lista över natur- och friluftsområden i länet med utformade serviceanläggningar.

Område	Kommun
Bullerö	Värmdö
Fifång	Södertälje
Alby naturreservat	Tyresö
Rudans friluftsområde	Haninge
Tullgarn	Södertälje
Björnö	Värmdö
Östra Järvafältet	Sollentuna
Flaten	Stockholm
Görvälns naturreservat	Järfälla
Västra Järvafältet	Järfälla
Baggeby bryggväg	Lidingö
Brevik-Långängen	Lidingö
Elfviksleden	Lidingö
Fågelöuddebadet	Lidingö
Kottlabadet	Lidingö
Ängsö nationalpark	Norrtälje
Sätraskogen	Stockholm
Rösjöbadet	Sollentuna
Lejondals naturreservat	Upplands-Bro
Breviksbadet	Österåker
Domarudden	Österåker
Långsjöbadet	Nacka
Lida	Botkyrka
Paradisets naturreservat	Huddinge
Angarnssjöängen	Vallentuna
Nyckelviken	Nacka
Velamsundsbadet	Nacka
Fysingen	Sigtuna
Utö	Haninge
Riddersholm	Norrtälje
Grinda	Värmdö
Nämdö	Värmdö
Finnhamn	Österåker
Bogesundlandet	Vaxholm
Tyresta nationalpark	Haninge
Brandalsund	Södertälje
Frölunda	Upplands-Bro

Taktila ledstråk

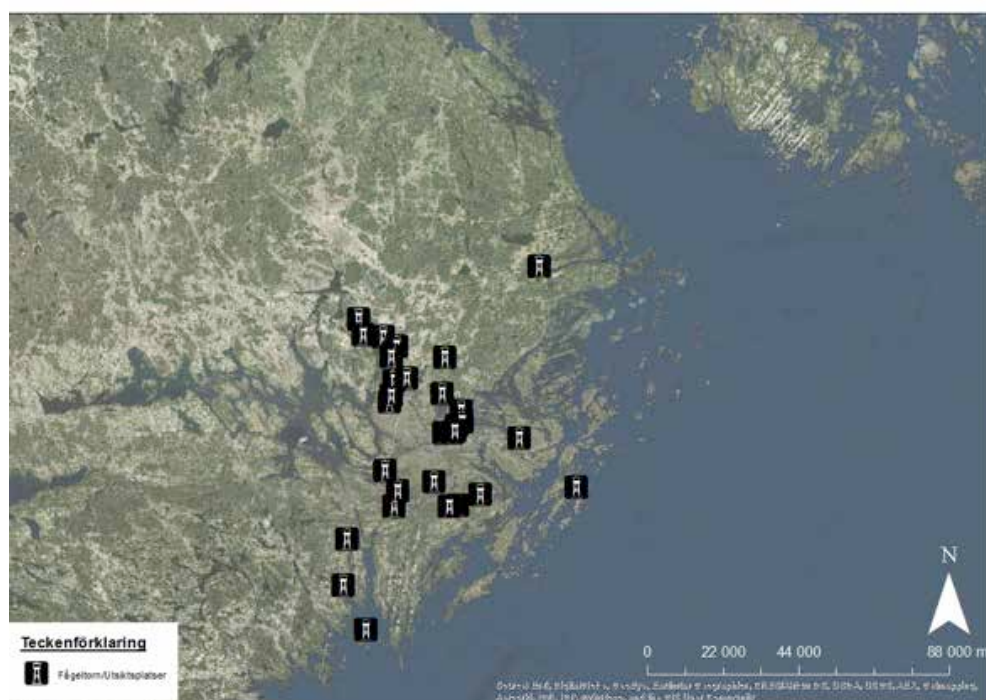
Figur 21: Utbredningen av natur- och friluftsområden med taktila ledstråk.

Det finns endast 7 områden i hela länet som har denna typ av utformning, två i norra delen av Stockholms län och fem i södra delen av länet.

Tabell 7: Lista över natur- och friluftsområden i länet med taktila ledstråk.

Område	Kommun
Flaten	Stockholm
Görvälns naturreservat	Järfälla
Västra Järvafältet	Järfälla
Garnuddens friluftsområde	Salem
Gladövik	Huddinge
Visättradalén	Huddinge
Ågestasjön	Huddinge

Utsiktsplatser/Fågeltorn

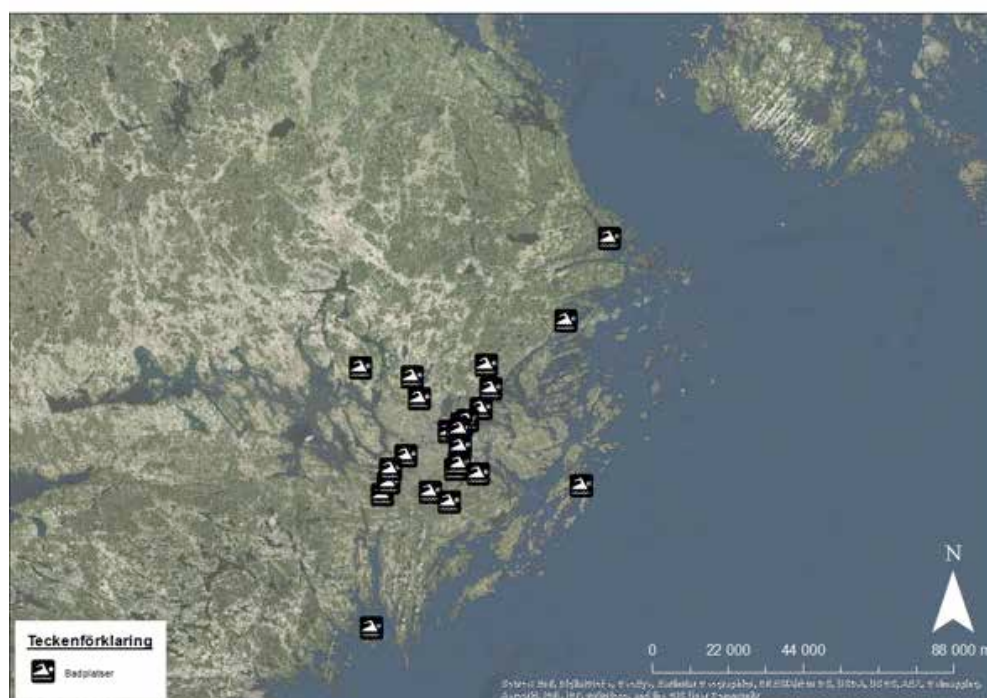
Figur 22: Utbredningen av natur- och friluftsområden med tillgängliga utsiktsplatser eller utformade fågeltorn.

Bra spridning i länet men lägre förekomst i norr. Här har de som fyllt i enkäten troligen oftast syftat på utsiktsplatser även om några välanpassade fågeltorn finns till exempel i Fysingen och Pilkrogsviken. De som fyllt i enkäten har ibland tolkat vad som efterfrågas olika, den här frågan är ett bra exempel på det.

Tabell 8: Lista över natur- och friluftsområden i länet med utformade utsiktsplatser eller fågeltorn.

Område	Kommun
Västra Järvafältet	Järfälla
Ågestasjön	Huddinge
Bullerö	Värmdö
Fifång	Södertälje
Tullgarn	Södertälje
Östra Järvafältet	Sollentuna
Baggeby bryggväg	Lidingö
Brevik-Långängen	Lidingö
Elfviksleden	Lidingö
Fågelöuddebadet	Lidingö
Kottlabadet	Lidingö
Lida	Botkyrka
Angarnssjöängen	Vallentuna
Fysingen	Sigtuna
Bogesundslandet	Vaxholm
Tyresta nationalpark	Haninge
Norrviken	Upplands Väsby
Hägernäsvikens naturpark	Täby
Edsån	Upplands Väsby
Mälarpromenaden	Botkyrka
Madens dagvattenpark	Botkyrka
Skutans våtmarksområde	Haninge
Slät mossens naturpark	Haninge
Askarehage	Sigtuna
Munkholmen	Sigtuna
Steningedalen	Sigtuna
Verkaån	Sigtuna
Pilkrogsviken	Södertälje
Hemmesta sjöäng	Värmdö
Ludden	Norrtälje

Badplatser

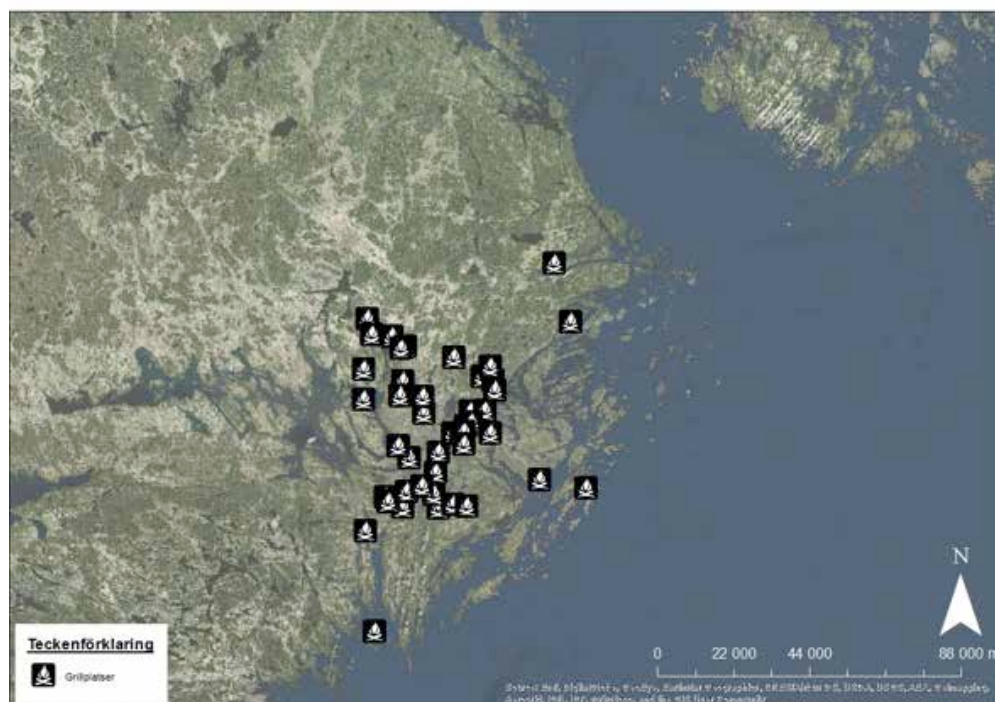
Figur 23: Utbredningen av natur- och friluftsområden med anpassade badplatser med till exempel badramp eller ledräcke.

Det finns en del badplatser öster och väster om Stockholms stad men kvalitén varierar. Troligen finns det några badplatser i materialet som inte har bland annat badramp som uppfyller kraven för att kunna nyttjas av personer med nedsatt rörelseförmåga. På frågan om badplatser har troligen en del som besvarat enkäten menat att badplats finns i området där de uppgett andra utformningar men kanske inte syftat till att badplatsen är tillgänglig i sig.

Tabell 9: Lista över natur- och friluftsområden i länet med utformade badplatser.

Område	Kommun
Bullerö	Värmdö
Fifång	Södertälje
Baggeby bryggväg	Lidingö
Brevik-Långängen	Lidingö
Elfviksleden	Lidingö
Fågelöddebadet	Lidingö
Kottlabadet	Lidingö
Norrviken	Upplands Väsby
Mälarpromenaden	Botkyrka
Flaten	Stockholm
Garnuddens friluftsområde	Salem
Gladövik	Huddinge
Alby naturreservat	Tyresö
Rudans friluftsområde	Haninge
Ängsö nationalpark	Norrtälje
Sätraskogen	Stockholm
Rösjöbadet	Sollentuna
Lejondals naturreservat	Upplands-Bro
Breviksbadet	Österåker
Domarudden	Österåker
Långsjöbadet	Nacka
Aspens naturstig	Botkyrka
Ältabadet	Nacka
Marum	Norrtälje
Eriksö friluftsområde	Vaxholm

Grillplatser

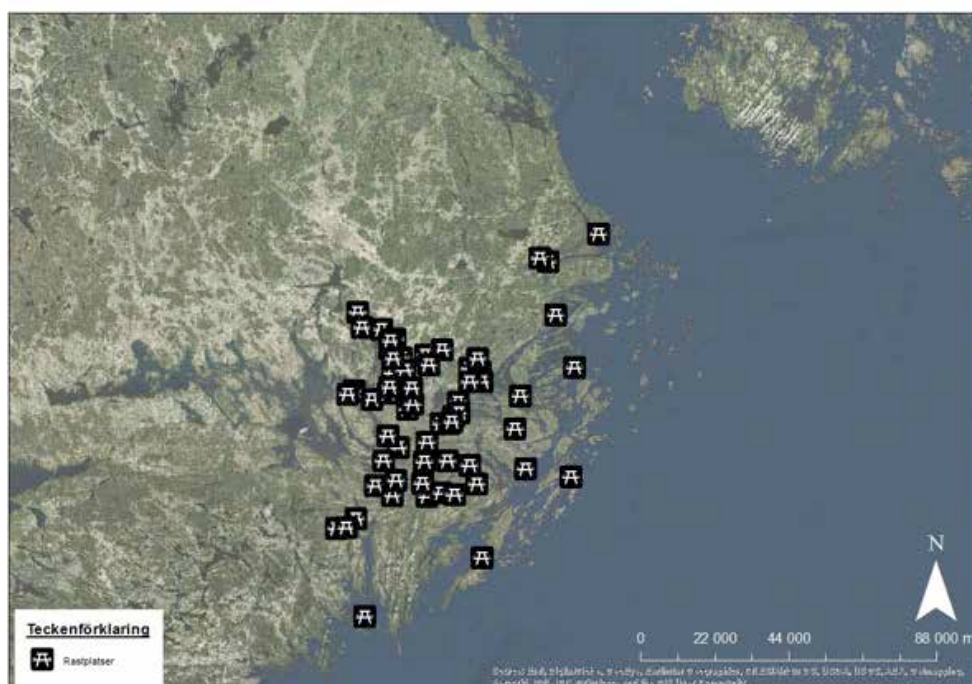
Figur 24: Utbredningen av natur- och friluftsområden med anpassade grillplatser.

Har bra spridning men är färre i de yttersta kommunerna. Här är det också mycket troligt att graden av tillgänglighet på grillplatserna kan variera mycket.

Tabell 10: Lista över natur- och friluftsområden i länet med utformade grillplatser.

Område	Kommun
Bullerö	Värmdö
Fifång	Södertälje
Baggeby bryggväg	Lidingö
Brevik-Långängen	Lidingö
Elfviksleden	Lidingö
Fågelöuddebadet	Lidingö
Kottlabadet	Lidingö
Garnuddens friluftsområde	Salem
Gladövik	Huddinge
Rudans friluftsområde	Haninge
Ängsö nationalpark	Norrtälje
Sätraskogen	Stockholm
Lejondals naturreservat	Upplands-Bro
Breviksbadet	Österåker
Domarudden	Österåker
Eriksö friluftsområde	Vaxholm
Östra Järvafältet	Sollentuna
Lida	Botkyrka
Angarnssjöängen	Vallentuna
Fysingen	Sigtuna
Bogesundslandet	Vaxholm
Edsån	Upplands Väsby
Madens dagvattenpark	Botkyrka
Skutans våtmarksområde	Haninge
Askarehage	Sigtuna
Munkholmen	Sigtuna
Steningedalen	Sigtuna
Visättradalen	Huddinge
Björnö	Värmdö
Paradisets naturreservat	Huddinge
Nyckelviken	Nacka
Velamsundsbadet	Nacka
Brandalsund	Södertälje
Frölunda	Upplands-Bro
Rösjöskogen	Sollentuna
Tegelhagsskogens naturreservat	Sollentuna
Vinterskogen	Botkyrka
Rågsveds friområde	Stockholm
Årstaskogen	Stockholm
Färsna friluftsområde	Norrtälje
Råberget	Sigtuna
Lövö	Ekerö
Röllingby backar	Österåker
Trastsjöskogen	Österåker

Rastplatser

Figur 25: Utbredningen av natur- och friluftsområden med anpassade rastplatser som bänkar, bord och vindskydd.

En vanlig typ av utformning som verkar finnas i många olika områden runt om i länet.

Tabell 11: Lista över natur- och friluftsområden i länet med utformade bänkar och/eller bord.

Område	Kommun
Bullerö	Värmdö
Fifång	Södertälje
Baggeby bryggväg	Lidingö
Brevik-Långängen	Lidingö
Elfviksleden	Lidingö
Fågelöuddebadet	Lidingö
Kottlabadet	Lidingö
Garnuddens friluftsområde	Salem
Gladövik	Huddinge
Rudans friluftsområde	Haninge
Ängsö nationalpark	Norrtälje
Sätraskogen	Stockholm
Breviksbadet	Österåker
Domarudden	Österåker

Östra Järvafältet	Sollentuna
Lida	Botkyrka
Angarnssjöängen	Vallentuna
Fysingen	Sigtuna
Bogesundlandet	Vaxholm
Edsån	Upplands Väsby
Madens dagvattenpark	Botkyrka
Skutans våtmarksområde	Haninge
Askarehage	Sigtuna
Munkholmen	Sigtuna
Steningedalen	Sigtuna
Björnö	Värmdö
Paradisets naturreservat	Huddinge
Brandalsund	Södertälje
Frölunda	Upplands-Bro
Rösjökogen	Sollentuna
Tegelhagsskogens naturreservat	Sollentuna
Rågsveds friområde	Stockholm
Årstaskogen	Stockholm
Färsna friluftsområde	Norrtälje
Råberget	Sigtuna
Lövö	Ekerö
Röllingby backar	Österåker
Trastsjöskogen	Österåker
Norrsviken	Upplands Väsby
Mälarpromenaden	Botkyrka
Flaten	Stockholm
Alby naturreservat	Tyresö
Rösjöbadet	Sollentuna
Marum	Norrtälje
Västra Järvafältet	Järfälla
Tyresta nationalpark	Haninge
Verkaån	Sigtuna
Pilkrogsviken	Södertälje
Hemmesta sjöäng	Värmdö
Görvälns naturreservat	Järfälla
Utö	Haninge
Grinda	Värmdö
Finnhamn	Österåker
Eldgarnsö	Ekerö
Brunnby Vik	Upplands Väsby
Stora Väsby	Upplands Väsby
Lindholmen	Norrtälje
Igelbäckens naturreservat	Sundbyberg
Moraåns dalgång	Södertälje
Alléparken	Vallentuna
Bällstabergsskogen	Vallentuna
Näsudden	Österåker

Stängselgenomgångar

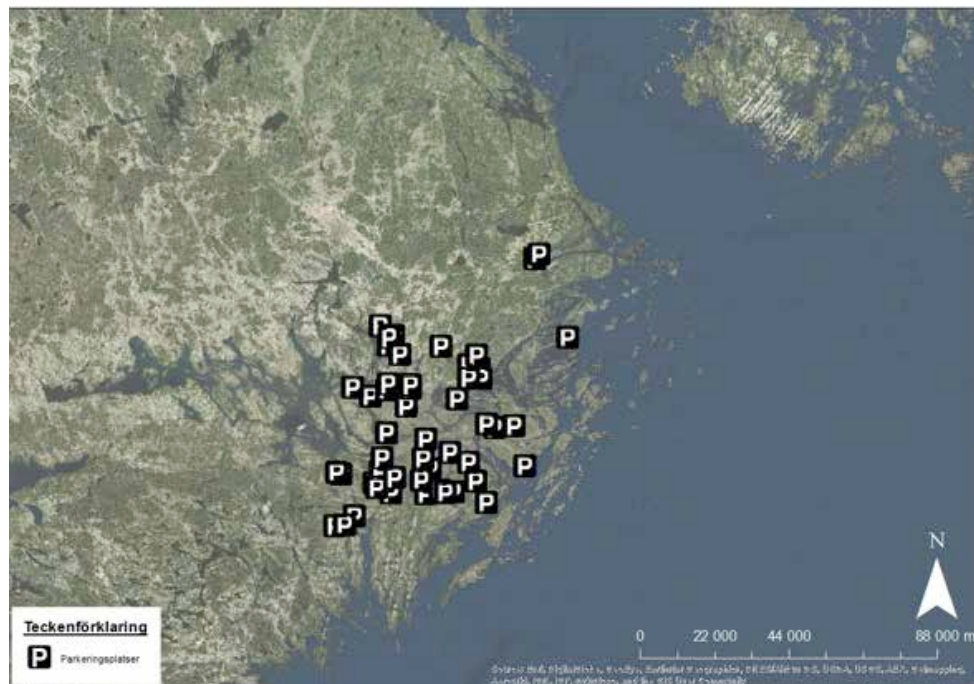
Figur 26: Utbredningen av natur- och friluftsområden med anpassade stängselgenomgångar, till exempel självstängande grindar.

Finns ganska många, med relativt god spridning runt om i länet med undantag för de norra delarna.

Tabell 12: Lista över natur- och friluftsområden i länet med utformade stängselgenomgångar.

Område	Kommun
Fifång	Södertälje
Garnuddens friluftsområde	Salem
Gladövik	Huddinge
Östra Järvafältet	Sollentuna
Angarnssjöängen	Vallentuna
Bogesundslandet	Vaxholm
Edsån	Upplands Väsby
Askarehage	Sigtuna
Steningedalen	Sigtuna
Brandalsund	Södertälje
Röllingby backar	Österåker
Alby naturreservat	Tyresö
Västra Järvafältet	Järfälla
Tyresta nationalpark	Haninge
Verkaån	Sigtuna
Eldgarnsö	Ekerö
Lindholmen	Norrtälje
Moraåns dalgång	Södertälje
Alléparken	Vallentuna
Bällstaberbergsskogen	Vallentuna
Näsudden	Österåker
Ågestasjön	Huddinge
Tullgarn	Södertälje
Jägarskogen	Nykvarn
Lina	Södertälje
Täljehus	Södertälje
Harva-Törndal	Upplands Väsby

Parkeringsplatser

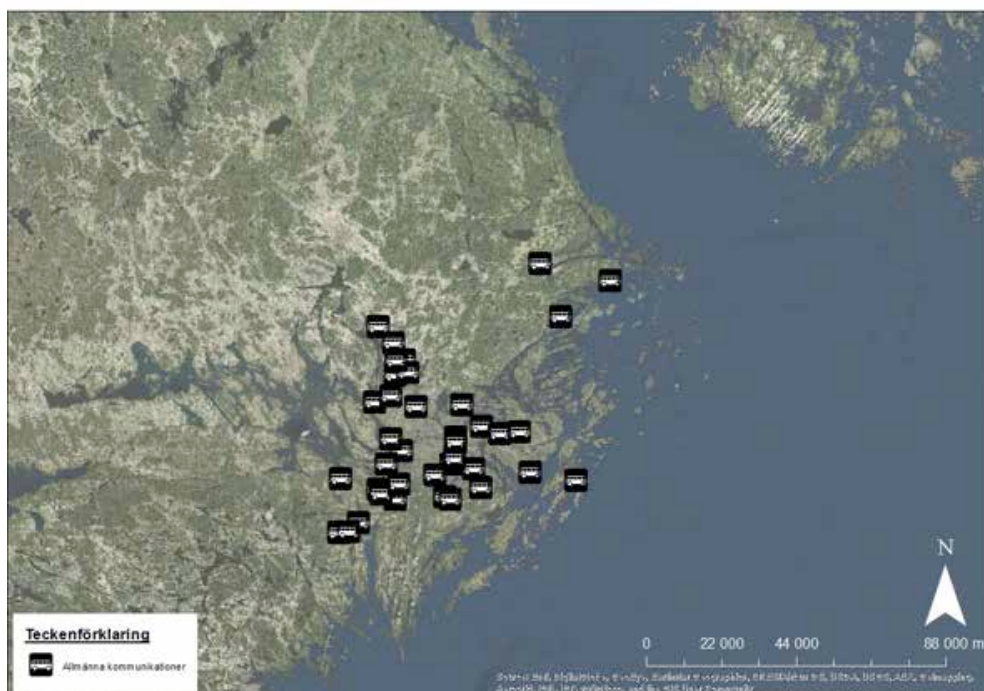
Figur 27: Utbredningen av natur- och friluftsområden med anpassade parkeringsplatser.

Överlag är det ganska stor mängd områden men de flesta är koncentrerade runt Stockholms stad, medan det är färre i de norra länsdelarna.

Tabell 13: Lista över natur- och friluftsområden i länet med utformade parkeringsplatser.

Område	Kommun
Garnuddens friluftsområde	Salem
Gladövik	Huddinge
Östra Järvafältet	Sollentuna
Angarnssjöängen	Vallentuna
Bogesundslandet	Vaxholm
Steningedalen	Sigtuna
Brandalsund	Södertälje
Röllingby backar	Österåker
Alby naturreservat	Tyresö
Västra Järvafältet	Järfälla
Tyresta nationalpark	Haninge
Verkaån	Sigtuna
Moraåns dalgång	Södertälje
Nåsudden	Österåker
Ågestasjön	Huddinge
Lina	Södertälje
Täljehus	Södertälje
Rudans friluftsområde	Haninge
Breviksbadet	Österåker
Domarudden	Österåker
Lida	Botkyrka
Fysingen	Sigtuna
Madens dagvattenpark	Botkyrka
Skutans våtmarksområde	Haninge
Björnö	Värmdö
Paradisets naturreservat	Huddinge
Frölunda	Upplands-Bro
Rösjöskogen	Sollentuna
Rågsveds friområde	Stockholm
Årstaskogen	Stockholm
Färsna friluftsområde	Norrtälje
Råberget	Sigtuna
Lövö	Ekerö
Trastsjöskogen	Österåker
Mälarpromenaden	Botkyrka
Rösjöbadet	Sollentuna
Pilkrogsviken	Södertälje
Hemmesta sjöäng	Värmdö
Görvälns naturreservat	Järfälla
Brunnby Vik	Upplands Väsby
Igelbäckens naturreservat	Sundbyberg
Vinterskogen	Botkyrka
Aspens naturstig	Botkyrka
Ältabadet	Nacka
Slätmossens naturpark	Haninge
Vigelsjö	Norrtälje
Östra Lagnö	Österåker
Ekedal	Värmdö
Ösbyträsk	Värmdö
Sandemar	Haninge

Allmänna kommunikationer

Figur 28: Utbredningen av natur- och friluftsområden med goda allmänna kommunikationer.

Det finns en bra spridning runtom Stockholms stad det är sämre ute på landsbygden. För den här punkten kan de som har besvarat enkäten gjort olika tolkningar av vad som efterfrågats. Tanken var att områden som hade busshållplatser i närheten eller på andra sätt var enkla att ta sig till på ett eller flera sätt skulle tilldelas detta svarsalternativ i enkäten. De som besvarat den verkar dock inte alltid ha tolkat det så. Detta kan märkas på svar som det från till exempel Lidingö. Där har man inte angett att det finns allmänna kommunikationer till något av områdena, vilket ter sig osannolikt i en så tät bebyggd kommun där man aldrig är långt ifrån en väg.

Tabell 14: Lista över natur- och friluftsområden i länet med goda allmänna kommunikationer.

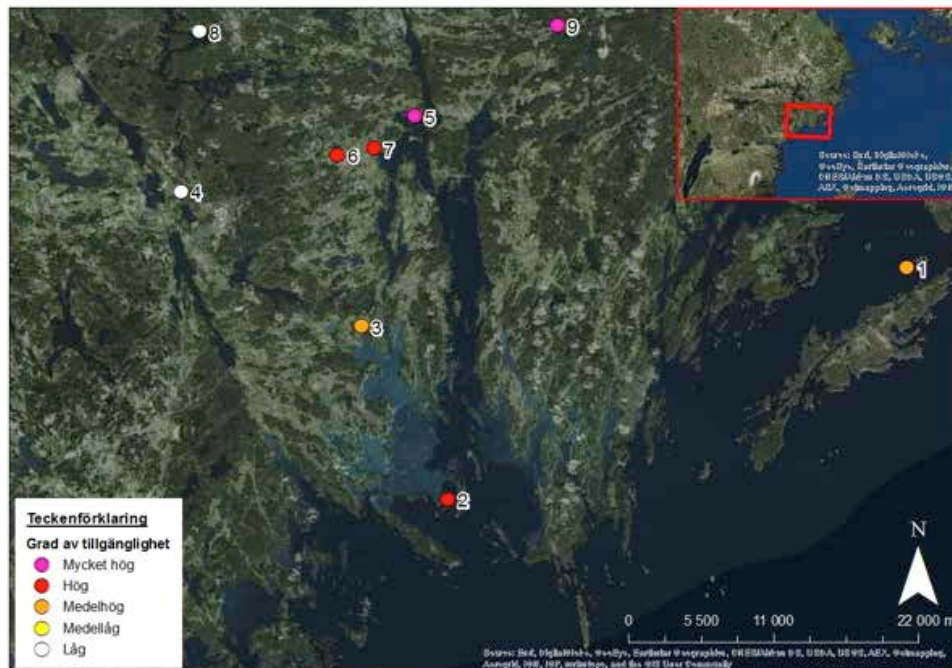
Område	Kommun
Garnuddens friluftsområde	Salem
Bogesundslandet	Vaxholm
Brandalsund	Södertälje
Alby naturreservat	Tyresö
Västra Järvafältet	Järfälla
Tyresta nationalpark	Haninge
Moraåns dalgång	Södertälje
Ågestasjön	Huddinge
Lina	Södertälje
Rudans friluftsområde	Haninge
Lida	Botkyrka
Madens dagvattenpark	Botkyrka
Björnö	Värmdö
Råberget	Sigtuna
Lovö	Ekerö
Mälarpromenaden	Botkyrka
Pilkrogsviken	Södertälje
Hemmesta sjöäng	Värmdö
Görvålns naturreservat	Järfälla
Brunnby Vik	Upplands Väsby
Vinterskogen	Botkyrka
Åltabadet	Nacka
Slätmossens naturpark	Haninge
Vigelsjö	Norrtälje
Ösbyträsk	Värmdö
Edsån	Upplands Väsby
Bullerö	Värmdö
Ängsö nationalpark	Norrtälje
Sätraskogen	Stockholm
Tegelhagsskogens naturreservat	Sollentuna
Norrviken	Upplands Väsby
Flaten	Stockholm
Stora Väsby	Upplands Väsby
Nyckelviken	Nacka
Velamsundsbadet	Nacka
Långsjöbadet	Nacka
Riddersholm	Norrtälje
Valstaskogen	Sigtuna

Bilaga 4 – Områdesbeskrivningar

Nedan följer kartbilder över alla områden i kartläggningen med tillhörande beskrivningar. Texterna beskriver området i korthet med vad som finns där och vad man kan uppleva där. Informationen i beskrivningarna är hämtad från förvaltarnas webbplatser. I vissa fall har den kompletterats med information från Naturkartan och i sällsynta fall, där ytterligare källor har behövts för att erhålla information, har den letats fram. Där beskrivningar av utformningarna för förbättrad tillgänglighet har funnits har de tagits med men på många ställen är det en bristvara. Det nämns även var informationen har hämtats ifrån och vad som fanns beskrivet på sidan. Numreringen går generellt från syd till norr, väst till öst. Inom parentes redovisas graden av tillgänglighet.

Grinda brygga. © Skärgårdsstiftelsen. Foto:Kajsa Markne

Figur 29: Sydligaste delen av Stockholms län med områdena 1–9.

1. **Utö (Medelhög)** - Reservatet omfattar ett stort skärgårdsområde med hela norra Utö samt angränsande skärgårdsområde. I reservatet ingår gruvor som vittnar om den järnmalmsbrytning som förekom här redan under 1100-talet. Här finns också många byggnader bevarade från 1700-talets gruvsamhälle. Värdefull flora finns på de stråk av urkalksten som genomlöper berggrunden på öns norra del. Även fågellivet i området är rikt. På Utö finns en tillgänglighetsanpassad gruvby med bland annat gästhamn, affär och vandrarhem.

Det finns information om området både på Skärgårdsstiftelsens och Länsstyrelsens webbplatser. På den sistnämnda nämns den anpassade gruvbyn men annars saknas information om tillgänglighet på båda webbplatserna.

2. **Fifång (Hög)** - Naturreseptat med skärgårdsmiljöer som förutom sina kulturella värden även har frilufts- och naturvärden både på land och i havet. Ön består av ett sprickdalslandskap dominerat av hållmarker och med relativt stora höjdskillnader och branta bergstup. Vegetationen domineras av karga hållmarkstallskogar. Det finns ett betydande inslag av ädellövträd, framför allt ek, men också granskogar och alkärr.

Information om området finns på både Södertälje båtsällskaps och Länsstyrelsens webbplatser. Dock finns ingen information om tillgängligheten. Enligt uppgift ska det finnas taktila skyltar i området samt skyltar med lättförståelig svenska.

3. **Tullgarn (Medelhög)** - Tullgarnområdet är ett exempel på ett sörmländskt kustnära herrgårdslandskap med odlingslandskap, skogar och vattenområden. Tullgarnområdet har en varierande natur och uppvisar de flesta naturtyper som kan förekomma i östra Svealand. I området finns en rik förekomst av lövträd där de ädla lövträden utgör ett markant inslag. Vidare finns här länets största hävdade havsstrandängar, andra ängs- och hagmarker men också skogsområden med höga naturvärden. Området är känt för sitt rika fågelliv och har värde som häcklokal men kanske främst för rastande och övervintrande arter. Tullgarnområdet är också betydelsefullt för friluftslivet med stora sammanhängande arealer skogsmark för strövande, svamp- och bärplockning.

Information finns på Länsstyrelsens webbplats där det står om tillgänglighetsanpassningar. Området finns även med på Naturkartan.

4. **Skogstorp (Låg)** - Skogen består av olikåldrig barrnaturskog. Här finner man senvuxna granar och tallar, död ved i olika nedbrytningsstadier och rik hänglavsflora. Området innehåller även några mindre sumpskogspartier och myrområden. I det delvis branta och blockrika området mellan öppen mark och höjder med berghällar finns partier med yngre asp. I området har man funnit flera rödlistade eller ovanliga arter, till exempel grön sköldmossa, kötticka, och kattfotslav. Arterna påvisar en skog med lång trädkontinuitet. Utformningarna för förbättrad tillgänglighet utgörs av anpassade informationsskyltar.

Information finns på Länsstyrelsens webbplats.

5. **Brandalsund (Mycket hög)** - Området består av Trindborgen med omgivande hagmark och stränder samt en skogklädd bergsrygg som sträcker sig västerut längs vaskhusviken. Brandalsund är ett mycket välbesökt och omtyckt friluftsområde. Här finns den gamla försvarsanläggningen Trindborgen med anor från medeltiden och flera andra kulturlämningar. Området utgörs av en gammal betad hagmark med en ovanligt artrik flora, ståtliga gammeltallar och

fina stränder för naturbad. Området kring Trindborgen är delvis plant och lättillgängligt. Vid ingången till hagmarken har en självstängande grind satts upp som underlättar för besökare med rullstol eller barnvagn att komma in. Två tillgänglighetsanpassade picknickbänkar finns invid södra och östra stranden så att många besökare ska kunna komma ut och njuta av platsen. Två grillplatser med vedförråd finns vid stränderna.

På Södertälje kommuns webbplats finns mycket utförlig information både om området och dess tillgänglighet. Det enda som saknas är en karta över området.

6. **Moraåns dalgång (Hög)** - Reservatet sträcker sig längs med Moraån och inkluderar hag- och åkermarker, norr om ån. I den djupt nedskurna åravinen förekommer såväl lugna, strömmande som forsande sträckor. I åravinens lövskogar dominerar klibbal och hägg. I östra delen av reservatet finns Enekullarna, ett betad område med tallskog. Här är floran intressant med många olika torrbacksväxter i sydslutningarna och i brynen, bland annat växer den sällsynta och fridlysta fältsippan här. Över hundra registrerade fornlämningar finns på Enekullarna. Det finns två markerade stigar som är plana och lättframkomliga, intill den ena finns en iordningställd grillplats.

På Södertälje kommuns webbplats finns mycket utförlig information både om området och dess tillgänglighet. Det enda som saknas är en karta över området.

7. **Pilkrogsviken (Hög)** - Naturområdet vid Moraåns mynning i Järnafjärden. Tillgänglighetsanpassad stig och fågeltorn samt parkeringsplats finns. Området har hårdgjorda gångvägar och fågeltornet kan nås med hjälp av en ramp. Här kan man njuta av en fantastisk utsikt över Pilkrogsviken och det öppna kulturlandskapet runt omkring. Fågeltornet blickar ut över en betad gräsmark med strandäng mot viken.

På Södertälje kommuns webbplats finns mycket utförlig information både om området och dess tillgänglighet. Det enda som saknas är en karta över området.

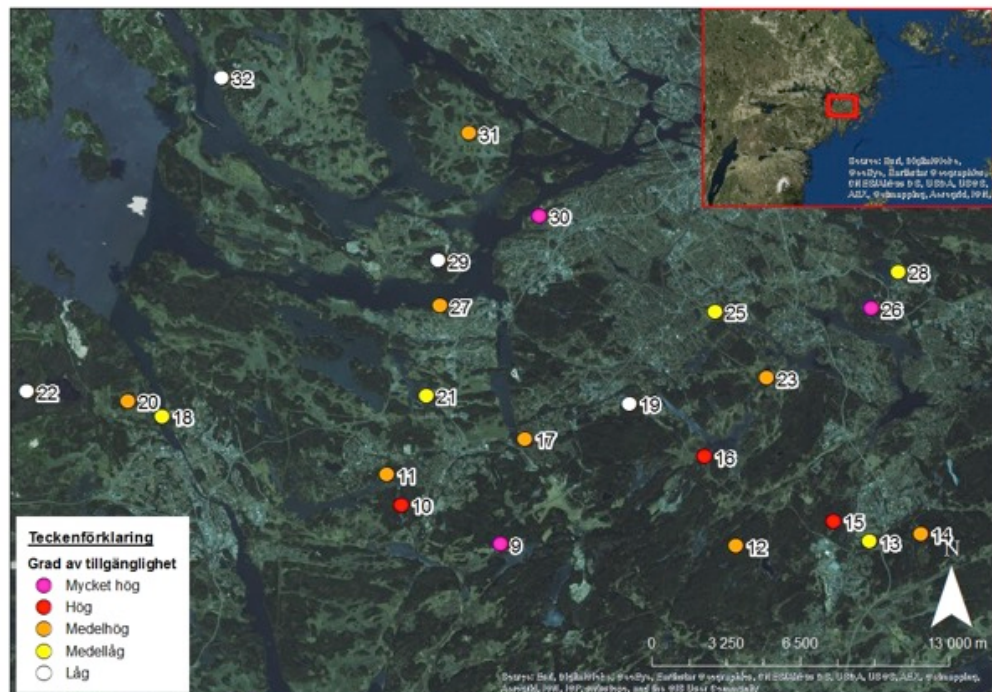
8. **Jägarskogen (Låg)** - Jägarskogen är ett spännande och vackert skogsområde vid norra stranden av sjön Yngern. Man kan promenera längs någon av de väl markerade slingorna, eller bada

någonstans längs den fina strandkanten. Det går att grilla nere vid grillplatsen vid sjön. Det finns ett vindskydd ute på udden där man även kan övernatta. Information om området finns på kommunens webbplats men där står inget om tillgänglighet.

9. **Lida (Mycket hög)** - Lida är ett stort och omväxlande naturreservat. Här finns plats för både sportaktiviteter och rofylld avkoppling. Norr om sjön Getaren finner du Lida friluftsgård med motionsspår, café, vandringsleder med mera. Lida är ett av de större skogsområdena söder om Stockholm. På många ställen är skogen vildvuxen och vacker. I skogen finns ett hjulspår på 800 meter. Hjulspåret är plant och avsett för de som har svårt att gå, skjuter barnvagn eller är rullstolsburna. Ramp finns till världshuset och till omklädningsrummen. Naturporten har tillgänglighetsanpassad toalett och väl tilltagna ytor för att kunna röra sig lätt i rullstol.

Information om området finns på kommunens webbplats, på Lida.nu och på Naturkartan. På Lida.nu finns en del information om tillgänglighetsanpassningar. Området har inventerats i projektet Naturen på lika villkor. I rapporten står det att informationen om området på förvaltarens webbplats överlag är bra men att det saknas kartor och någon typ av folder. På webbplatsen står det att området har anpassade parkeringar men enligt rapporten stämmer inte detta helt. Parkeringsplatserna har förvisso plan markyta men de uppnår inte de breddmått som rekommenderas (5 meter).

Serviceanläggningar i området bedöms i rapporten vara bra överlag med några smärre brister. Övriga inomhusmiljöer är lätta att röra sig i med undantag för några trösklar som behöver tas bort eller kompletteras med tröskelramp. Den tillgängliga leden i området eller "hjulspåret" som den kallas ovan har en spång som behöver breddas för att en rullstol ska kunna ta sig fram och enkelt kunna vända på spången. Det finns inga bänkar längs den 800 meter långa slingan vilket skulle behövas ungefär var 200:e meter. Stigen till hjulspåret är brant. Badplatsen i området saknar ramp och tillgänglig brygga och vägen till badplatsen är dessutom mycket brant och svår att ta sig upp från om man sitter i rullstol.

Figur 30: Sydvästra delen av länet med områdena 10–32.

10. **Vinterskogen (Hög)** - Området har mycket höga natur- och upplevelsevärden och är ett av Botkyrka kommuns mest välbesökta tätortsnära rekreationsområden. I reservatets tre sjöar finns den sällsynta fisken nissöga samt en värdefull bottenvegetation med den rödlistade kransalgen dvärgslinke. Skogen är av omväxlande ålder och struktur och hyser en rik svamp- och mossflora med många signalarter och rödlistade arter. Värdekärnorna är spridda i reservatet med en särskilt hög koncentration i områdets nordvästra del och längsmed och söder om sjöarna. Grillhuset och grillytan går att nå från rullstol. Vägen till grillhuset från parkeringen går via motionsspåret som har en hårdgjord yta.

Utförlig information om området och dess tillgänglighet finns på kommunens webbplats. Området är även beskrivet på Naturkartan. Området har inventerats i projektet Naturen på lika villkor. I den rapporten framgår det att området saknar anpassade parkeringsplatser vilket angavs i enkäten av förvaltaren. Bänkar längs stigar och vid grillplatser bör vara fler och bättre utformade. Planer finns på sådana åtgärder. Av tre grillplatser är en väl utformad för förbättrad tillgänglighet.

11. **Garnudden (Medelhög)** - Garnuddens naturreservat vid sjön Uttran i Salems kommun är ett friluftsområde med stigar, motions-spår och badplats med mera. Här finns kommunens badplats, Möllebadet, men också motionsspår och vackra promenader med utblickar mot Uttran. Fiskemöjligheter finns. Naturen är typisk för Södertörns sprickdalsterräng. Hällmarker med kargare tallskogar omväxlar med dalgångar med gran- och lövskog. Trots att skogsbruk bedrivits i området så finns inslag av höga naturvärden, till exempel skogsområden med en del värdefull död ved och gamla träd. I nordväst finns husgrunder efter det gamla torpet Garnudden.

På Länsstyrelsens webbplats finns en del information om området. Information finns också, men i lägre mängd, på kommunens webbplats och här finns en broschyr att ladda ned där det står lite grann om tillgängligheten. Området har inventerats i projektet Naturen på lika villkor. I rapporten står det att det behövs mer information om områdets tillgänglighet. Det finns en karta över området som går att ladda ned men den bedöms vara otydlig och behöver kompletteras med utmärkta branta partier på leder och stigar. Parkeringsplatser finns men de är inte utmärkta som tillgängliga vilket behöver åtgärdas. Enligt enkäten ska det finnas taktila skyltar i området men enligt rapporten saknas dessa. Gångstigen som genomkorsar området är relativt kuperad och behöver kompletteras med avakningsskydd och fler viloplatser. Utegymmet i området är inte tillgänglighetsanpassat. Grillplatsen behöver bli mer tillgänglig.

12. **Paradiset (Medelhög)** - Paradiset är ett stort skogsområde där du kan vandra i tyst och orörd natur. Området ligger högt och här finns många stenåldersboplatser som låg vid stranden när landet steg ur havet efter istiden. Vid raststugan finns en ängsmark som slås varje år. Den biologiska mångfalden i området är hög både i skog och gräsmark och en rik mosslokal finns i Granby.

Det finns lite information om området på Huddinges webbplats men desto mer på Naturkartan. Dock ingen information om tillgängligheten.

13. **Slätmosse naturpark (Medellåg)** - Slätmosse naturpark är ett tätortsnära grönområde, helt omringat av hus och vägar. Trots närheten till bebyggelse trivs lövsångare, trädgårdssångare och svarthätta, kattuggla och andra fåglar här. Det finns också intressanta växter som de sydliga arterna vippstarr och gulplister.

Det lilla området rymmer en överraskande rik mosaik av miljöer som hållmarker med enstaka tallar, ängar och skvattramdoftande myrar. Sörmlandsleden passerar genom området. Naturparken har också en annan uppgift; dammarna renar på ett naturligt sätt stora delar av centrala Handens dagvatten.

Området är inte insamlat genom enkäten utan har tagits från Naturskyddsföreningens beskrivning i projektet Naturen på lika villkor. Området finns beskrivet på kommunens webbplats i en broschyr och det finns även på Naturkartan. Dock saknas information om tillgänglighet. Enligt rapporten från Naturen på lika villkor är gångstigarna i området breda med bra underlag men skulle behöva kompletteras med belysning. Det finns även anpassad parkeringsplats.

14. **Skutan (Medelhög)** - Vid Skutan finns en vacker, naturligt upptrampad naturstig som är cirka 2,3 kilometer lång. Stigen innehåller 14 olika stationer med intressant information om djurliv, skogs- och viltvård. Dessutom finns ett fågeltorn, grillplats, vindskydd och utsiktspplatser. Områdets parkering, vägen till fågeltornet och själva tornet är handikappanpassade.

Området finns kortfattat beskrivet på kommunens webbplats och på Naturkartan. Det finns även en broschyr på kommunens webbplats. Området har inventerats i projektet Naturen på lika villkor. Enligt rapporten är parkeringsplatserna intill området väl utformade och har även bra och tydlig skyltning. Till fågeltornet finns en ramp med räcken och vilplan som bedöms vara bra överlag men vissa partier kunde varit flackare.

15. **Rudan (Hög)** - Den stora gräsmarken, omgiven av de två sjöarna Övre - och Nedre Rudasjön bildar en välkomnande entré till det kuperade skogsområdet. Namnet Rudan kommer av att det förr fanns gott om karpfiskens ruda i de två sjöarna. Området är sedan lång tid tillbaka ett populärt friluftsområde och delen närmast Rudans gård genomkorsas av ett stort antal spår och leder. För dig som lätt vill nå ut i naturen och inte är så van att vandra i skog och mark är det här det perfekta området. En mängd markerade stigar leder runt i reservatet och det är nästan omöjligt att gå vilse. I den västra delen av skogen ligger den idylliska skogstjärnen Trylen, omgiven av myrmarker. I Rudanområdet kan du också hitta spår av inlandsisen i form av isräfflor och flera jättegrytor. Förutom de

fina skogsmarkerna där du kan plocka bär och svamp finns här stora gräsytor, bad och fint fiskevatten.

Information om området finns på Naturkartan, kommunens och Länsstyrelsens webbplatser. På kommunens webbplats finns en informationsbroschyr med karta man kan ladda ned. Maxingeslingan som går genom reservatet har inventerats i projektet Naturen på lika villkor. I rapporten framgår det att informationen som går att erhålla på webbplatsen är knapphändig. I närheten av slingan finns tre anpassade parkeringar, dessa bedöms vara bra men behöver några små justeringar. I början av slingan ska det finnas en karta över den som är väldigt bra enligt rapporten men det saknas skyltar som kan ge information till människor med nedsatt hörsel och syn. Den anpassade toaletten är för liten – det saknas utrymme både innanför och utanför för att den ska vara tillgänglig för personer i rullstol. Underlaget på Maxingeslingan är generellt bra. Branta partier längs slingan är utmärkta på kartan vilket är bra. Grillplatserna går inte att komma nära med rullstol. Badramp ned i vattnet finns.

16. **Gladövik (Hög)** - Tillgänglighetsanpassad vandringsled med flytbryggor vid Gladövik i Orlångens naturreservat. Här kan man beskåda sjöns fågelliv eller umgås vid en av grillplatserna. Bänkar med rygg och armstöd finns frekvent utplacerade längs leden. Tillgänglig parkering finns. Förutom sjön finns även lövskog, berghällar, gräsmarker och våtmarker i reservatet som leden passerar genom.

Information i text och bild finns på Naturkartan och lite information finns även på Huddinge kommuns webbplats.

17. **Madens dagvattenpark (Medelhög)** - Maden är en dagvattenanläggning som tar hand om och rengör dagvattnet från stora delar av Tullinge. Vattnet leds via Sågbäcken och Sågsjön innan det passerar olika reningssteg i dagvattenparken där det renas. Den sex och en halv hektar stora dagvattenparken har en unik rekreativ miljö. Parken har tillgänglighetsanpassade och upplysta promenadstråk för att passa personer med olika behov och förutsättningar, och spänger över våtmarkerna. Flera träd, växter och buskar har planterats och det finns några nyligen anlagda grodpassager under Tullinge strand. I parken finns det också fågelholkar och matningsstationer för fåglar, ett grillhus och två tennisplaner.

Information om området och dess tillgänglighet finns på kommunens webbplats.

18. **Täljehus (Medellåg)** - På ön Slottsholmen i Linasundet hittar du Täljehus borgruin. Här kan du upptäcka fornlämningen, njuta av fina vyer över kanalen och en lugn atmosfär trots närheten till Södertälje centrum. På sommarhalvåret promenerar du här i sällskap av får. För att komma ut på ön och in i hagmarken passerar du en självstängande grind utan trösklar. Runt ön kan du gå på en lättkuperad stig. I anslutning till ruinen kan du läsa mer om områdets spännande historik på informationsskyltar. Parkeringsmöjligheter finns strax utanför Täljehus på öppna grusplaner eller längs Ragnhildsborgsvägen.

På Södertälje kommuns webbplats finns mycket utförlig information både om området och dess tillgänglighet. Det enda som saknas är en karta över området.

19. **Visättrradalen (Låg)** - Området ligger i Flemingsbergsskogens naturreservat och omfattar ett naturområde med en anpassad promenadslinga som går genom ängsmarker och skogsmiljö. Längs slingan finns anpassade rastplatser. I området har även ett vattendrag meandrats och en våtmark har restaurerats.

Informationen är enbart insamlad från dialog med kommunekologen. På kommunens webbplats saknas information om området.

20. **Lina (Medelhög)** - Området karakteriseras av en stor variationsrikedom när det gäller naturmiljöer. Här finns barrskogar, hållmarker, lövskogar, sumpskogar och alkärr. Vidare består området av kulturlandskap med hassellundar, åkrar, torrängar och hagmarker. Den skiftande miljön mellan kultur- och skogslandskap har givit upphov till en artrik flora och ett rikt urval av den sörmländska faunan. I reservatet finns ett flertal iordningställda leder som är anpassade för förbättrad tillgänglighet.

På Södertälje kommuns webbplats finns mycket utförlig information både om området och dess tillgänglighet. Det enda som saknas är en karta över området.

21. **Aspens naturstig (Medellåg)** - En unik vandringsled på drygt sju kilometer runt sjön Aspens södra del. Leden för dig till intressanta kulturmiljöer, flera fornlämningar och många naturtyper, som

Ekholmens naturreservat på halvön i nordost. Spänger och flytande broar ger dig möjlighet att bekanta dig med blöta sumpskogar där det annars är svårt att ta sig fram.

Naturstigen finns beskriven på Naturkartan. På kommunens webbplats finns en nedladdningsbar karta där man kan se vilka delar av leden som är lättframkomliga. På kartan är dessutom andra anpassningar utmärkta som till exempel anpassad parkeringsplats. Området har inventerats i fält i projektet Naturen på lika villkor. I rapporten från inventeringen uppges cirka en tredjedel av naturstigen vara lättframkomlig fördelad på tre olika sträckor varav en ligger i anslutning till en utformad parkering och en i närheten av en utformad toalett. I enkäten uppgavs det att det ska finnas en badplats i området men det nämns inget om detta i rapporten.

22. **Bårsjön (Låg)** - Bårsjöns naturreservat är ett skogs- och våtmarksområde kring den lilla skogssjön Bårsjön. Bårsjön täcks till stora delar av flytbladsvegetation och gungfly. Resterande delar av reservatet utgörs av artrika våtmarker och sumpskogsområden. Tack vare underliggande jordlager med kalkförekomster finns en särskild flora i området. Det finns en mängd ovanliga och rödlistade arter. Här kan man finna olika pyrolaarter, orkidéer och mossor, till exempel platt spretmossa. Täljeleden passerar genom naturreservatet. Utformningarna för förbättrad tillgänglighet utgörs av anpassade informationsskyltar.

Information finns på Länsstyrelsens webbplats och på Nykvarns kommuns webbplats.

23. **Ågestasjön (Medelhög)** - Ågestasjön är en av länets finaste fågellokaler. Fågeltornets nedre del går att nås med rullstol eller barnvagn. Stigen till tornet från den tillgängliga parkeringsplatsen ska dessutom vara hårdgjord och lättframkomlig. Enligt uppgift ska taktila ledstråk finnas i området.

En del information i text och bild finns på Naturkartan. På kommunens webbplats finns nästan ingen information.

24. **Alby (Mycket hög)** - Reservatet består av skogs- och jordbruksmarker, de senare till största delen ängs- och hagmarker. Fnyskbäcken rinner här, meandrande söderut genom ett skogsparti, ut i de öppna markerna ner mot gårdarna Uddby och Alby. Här är

också landskapet mycket vackert. Albyområdet ger möjlighet till ett antal friluftaktiviteter - det finns skidspår, promenadstråk, badplats samt en stor pulkabacke.

Gott om information om området finns på kommunens webbplats och de har även en egen sektion där de beskriver vilka utformningar för förbättrad tillgänglighet som finns i området. Området finns även beskrivet på Naturkartan. Skyltar med lättförståelig svenska ska finnas i området.

25. **Rågsveds friområde (Medellåg)** - Rågsveds friområde (även kallat Kräppladalen) är ett drygt 100 hektar stort natur- och friluftsområde i södra Stockholm. Rågsveds friområde omfattar i stort sett Kräppladikets och Magelungsdikets dalgångar samt en liten del av nordvästra sjön Magelungen. Områdets topografi är stundtals dramatiskt med höjder, höjdplatåer, dalgångar och branter. Landskapet är i grunden ett sprickdalslandskap med omväxlande bergsryggar och lerfyllda dalgångar. Det utgörs i delar av ett vackert gammalt kulturlandskap med öppna långsträckta dalgångar, skogklädda höjder, ädellövskog, naturstränder och Stockholms stads största våtmark samt ett rikt fågelliv.

Ingen information om området finns på kommunens webbplats mer än att det finns planer på att det ska bli reservat.

26. **Flaten (Mycket hög)** - Flatenområdet är ett stort naturområde som ger möjlighet till ett aktivt friluftsliv. Runt sjön Flaten är landskapet varierat med vida hållmarker och sänkor med örtrika lundmiljöer och mindre våtmarker. Man kan promenera runt sjön och ned mot Drevviken genom omväxlande skogsmark och öppen kulturmark. I området finns också goda badmöjligheter, till exempel vid anrika Flatenbadet. En del av promenadstigen runt Flatensjön är utformad som en naturstig. En del av stigarna har förbättrats så att de är tillgängliga för rullstolsburna och synskadade.

På kommunens webbplats finns gott om information om området och det finns nedladdningsbara kartor och broschyrer. På en karta finns funktionsanpassade gångstigar utmärkta. Många sevärdheter och aktiviteter finns dessutom utmärkta på Naturkartan.

27. **Mälarpromenaden (Medelhög)** - Mälarpromenaden slingrar sig fram nära strandkanten och sträcker sig från Norsborgs herrgård i väster till Slagsta färjeläger i öster. Den som vill stanna och bada hittar flera bra platser på vägen. Det finns också en stor badplats med bryggor och kiosk och en grillplats. På vägen passeras en marina med en restaurant som är öppen sommartid. Nya skyltar längs sträckan berättar om det rika djurlivet och naturen runt omkring Mälarpromenaden. Det finns flera fornminnen i området.

Information finns i en nedladdningsbar broschyr på kommunens webbplats med en karta som visar ledens olika sträckor. Leden är även beskriven på Naturkartan. Området har inventerats i projektet Naturen på lika villkor. I rapporten står det att informationen om området på webbplatsen är mycket kortfattad. Enligt rapporten saknas parkeringsplatser i anslutning till promenaden. Gångstigen på Mälarpromenaden är bred med bra underlag. Det finns även gott om utplacerade rastplatser längs den. Det finns en del branta partier längs stigen. Kartan över promenaden borde kompletteras med sträckindelning efter hur lättframkomliga de är.

28. **Ältabadet (Medellåg)** - Ältabadet är en kommunal badplats vid Älta Idrottsplats. Här finns sandstrand, bryggor, dusch och toalett under badsäsongen. Långgrund. Soliga dagar håller en servering öppet. Möjligheten att ta sig fram utmed stränderna begränsas av vägar och bebyggelse. Inför detaljplanering och utbyggnad av Stensö udde har en vik muddrats upp för att förbättra tillgängligheten. I strandområdet mot Tyresövägen har tillgängligheten förbättrats genom de långa bryggor som ingår i en anläggning för rening av dagvatten.

Information om området finns på kommunens webbplats och där står även om utförda tillgänglighetsanpassningar.

29. **Jungfrusundsåsen (Låg)** - På Jungfrusundsåsen möter du en mycket variationsrik natur med goda möjligheter till aktivt friluftsliv och avkoppling. Området bjuder på hällmarkstallskogar med många gamla tallar och pelarsalar med gran, men det finns också lövskog och majestätiska ekar. Här finner du rofyllda gläntor och utsikt över vatten och det omgivande kulturlandskapet samt mängder av aktiviteter och utmaningar.

På Ekerö kommuns webbplats finns gott om information om områdets natur, kultur och alla friluftaktiviteter man kan ägna sig åt där, dock saknas helt information om tillgänglighet.

30. **Sätraskogen (Mycket hög)** - I området kan man vandra genom öppna ängar, ekbackar och gammal granskog. Utmed Mälarstranden finns en populär strandpromenad med bryggväg som sträcker sig från Liljeholmen till Vårberg. Här har man fin utblick över Mälaren mot Ekerölandet. Förutom alla skogsstigar och vandringsleder når man nästan varje hörn av området med asfalterade gång- och cykelvägar. Har du tur kan du få se duvhök eller till och med havsörn flyga över fjärden. Två badplatser ligger utmed vägen, Mälarhöjdsbadet och Sättra strandbad. Sättrabadet har badramp och tillgänglig toalett.

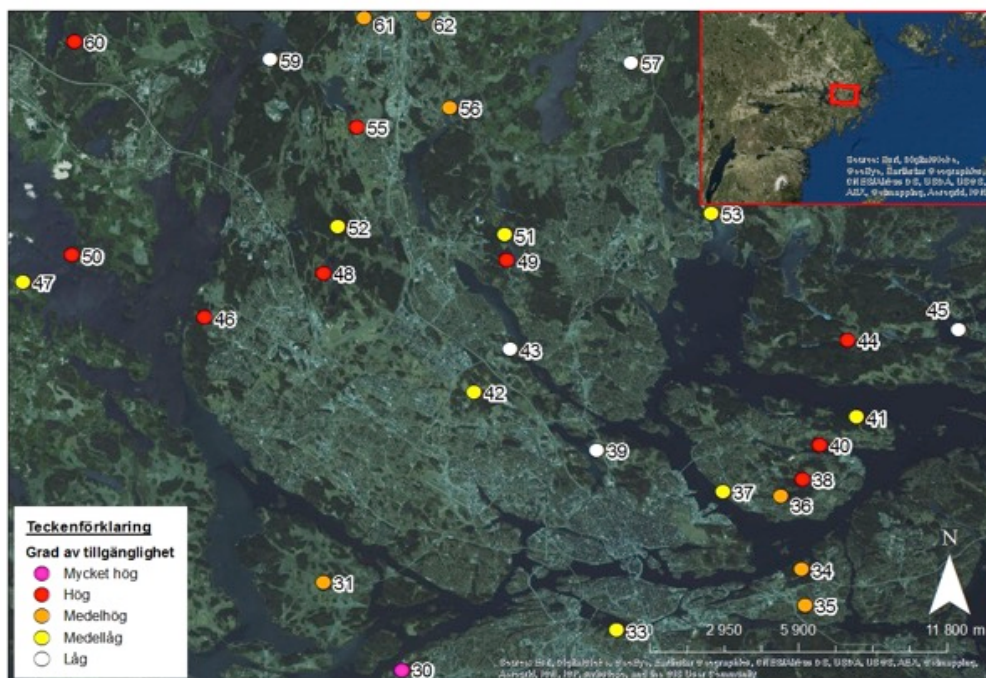
Gott om information om området finns på kommunens webbplats med nedladdningsbara foldrar och kartor. Här kan man se de olika stigarna samt utformningar för tillgänglighet. Området är även väl beskrivet på Naturkartan.

31. **Lövö (Medelhög)** - Lovön, Kärsön och Fågelön omfattar huvuddelen av naturreservatet. Levande odlingslandskap, stränder, sammanhängande skogar och inte minst Drottningholms slott utgör grunden för ett unikt område. Här finns stränder med skog, klippor och grunda vikar som bjuder in till bad eller andra vattenaktiviteter. På landsbygden finns ett rikt nät av vägar och stigar. Det är enkelt att ta sig ut i skogen för att koppla av eller plocka bär och svamp. Skogen är varierande med ljusa artrika ädellövskogar, strandnära skog, hållmarkstallskog och barrblandskogar i kuperad terräng.

Området är väl beskrivet på Statens fastighetsverks webbplats och där finns även en karta att ladda ned men det finns ingen information om tillgänglighet.

32. **Bromma gård (Låg)** - Naturskönt rekreationsområde, två kilometer norr om Stenhamra.

Endast en mening beskriver området på Ekerös webbplats.

Figur 31: Centrala delar av länet med områdena 33–62, *exklusive område 54 och 58* (som återfinns i figur 33 och resp. figur 32)

33. **Årstaskogen (Medellåg)** - Området består av ett barrskogsområde söder om Årstaviken. Det innehåller ett par stigar och promenadstråk samt koloniområde. Större delen av området planeras att bli reservat samtidigt som några delar ska exploateras för bostadsbygge.

Ingen information om området finns på kommunens webbplats mer än att det finns planer på att det ska bli reservat.

34. **Nyckelviken (Medelhög)** - Mellan de lummiga träddungarna i Nyckelvikens reservat breder ängarna ut sig. Välbevarade 1700-talsbyggnader och rester av äldre odlingslandskap ger också en värdefull kulturmiljö. Ek och lind är de vanligaste träden i lövskogslundarna. På fattigare marker växer typisk mellansvensk skog med gran, tall, björk, asp och ek. Blåbär och lingon är vanliga. På de högre hållmarkerna dominerar gles tallskog och lavar. I några sumpiga svackor finns glasbjörk och klibbal. Det finns ett nät av välskötta gång- och cykelvägar och flera ordnade rastplatser. Det finns tillgänglighetsanpassade grillplatser och toalett.

Information om området finns på kommunens webbplats, dock står ingenting om tillgänglighet.

35. **Långsjöbadet (Medelhög)** - Långsjön är en populär lokal badsjö för många invånare på Sicklaön. En motionsslinga som lämpar sig både för jogging och lugna promenader löper runt sjön. Sommartid blommar vita, gula och röda näckrosor i den näringsrika sjön. En reningsanläggning tar hand om dagvatten från de intilliggande vägarna. Det går att ta sig till och runt sjön med rullator, det finns bänkar längs slingan.

Området är beskrivet på kommunens webbplats. Där står det att det finns en anpassad stig runt sjön.

36. **Kottlabadet (Medelhög)** - Bad med nybyggd badramp där man badar i sötvatten med klippor och liten strand vid Kottlasjöns västra del. En anpassad grillplats finns vid badet.

Badplatsen finns kortfattat beskriven på kommunens webbplats och finns även med på deras karta över aktivt friluftsliv där anpassningarna för förbättrad tillgänglighet är utmärkta.

37. **Baggeby bryggväg (Medellång)** - Strandpromenad längs med Lidingös södra kuststräcka. Bryggväg som går mellan Baggeby Gård, Gropen och torpet Öskure. Strandpromenaden ger en tillgänglighet till fina naturområden och kulturmiljöer. Här finns en unik lundmiljö och andra ädellövsbiotoper. Promenaden tar en nära både vatten och natur och vägen är ett härligt utflyktsmål för hela familjen. Det finns både bord och bänkar så en picknick med något gott i korgen är inte fel.

Information om bryggvägen finns på upplevlidingo.se. En inventering av strandområdet gjordes innan bryggvägen byggdes och där finns strandsträckan detaljerat beskriven.

38. **Brevik-Långängen (Hög)** - Friluftsområde med tillgänglig naturstig som går genom skog och hagmark och rundar en sjö. I öst ligger en badplats med serviceanläggningar samt tillgänglig dusch. Området benämns inte i text på kommunens webbplats men Breviksbadet finns däremot beskrivet. Området är dock väl utmärkt på en karta över aktivt friluftsliv som finns på webbplatsen där man enkelt kan se anpassningarna för förbättrad tillgänglighet.

39. **Torphagen-Frescati (Låg)** - Plana, hårdgjorda promenadstråk som går genom Torphagen och Frescati längs kusten till Mälaren genom kulturmiljö i skog och hagmark som betas av fjällkor.

Området är en del av Nationalstadsparken.

På Statens fastighetsverks webbplats finns en hel del information om området. Där beskrivs dock ingenting om gångstråken som ska vara lättframkomliga.

40. **Elfviksleden (Hög)** - Elfviksleden är en vandringsled som sträcker sig hela vägen från Lidingö centrum till Elfviks udde. Den är nio kilometer lång och erbjuder allt från stad, park, lantbruk, skogs-känsla till skärgård. Längs leden finns en rad olika frilufts-aktiviteter, bland annat bad och grillning. Man kan uppleva djur- och växtliv eller bara koppla av vid en av rastplatserna eller de anpassade vindskydden. Många sträckor av leden är framkomliga för till exempel rullstol och leden är utrustad med många rast- och viloplatser, grillplatser samt många sevärdheter.

Området är beskrivet på kommunens webbplats och där finns en karta med allt som finns längs leden och sträckorna är indelade efter framkomlighet.

41. **Fågelöuddebadet (Medellåg)** - Fågelöuddebadet är ett mycket populärt friluftsbad på Lidingö. Där finns en lång sandstrand, hopptorn, beachvolleybollnät, gungor, klätterställning, grillplats och minigolfbana. Badet har asfalterade gångstråk och serviceanläggning.

Badplatsen och dess anpassningar finns beskrivna på kommunens webbplats.

42. **Igelbäcken (Medellåg)** - I området längs Igelbäcken finns många stigar, motionsspår och en omväxlande natur med öppna gräs- och betesmarker, barrskog och lövskog. I Igelbäcken lever flera skyddsvärda arter. Mest känd är den sällsynta fisken grönlungen, som i Igelbäcken har sin nordligaste kända förekomst i Sverige. I bäcken finns även sällsynta ryggradslösa djur som olika arter av sländor och snäckor. Reservatet är fullt av fornlämningar.

På kommunens webbplats finns en del information om området, med nedladdningsbara broschyrer och kartor men ingenting om tillgänglighet.

43. **Tegelhagsskogen (Låg)** - Reservatet är ett tätortsnära naturområde med skog, kulturlandskap och stränder mot Edsviken.

Tillgänglighetsanpassningarna gäller för strandpromenaden som ska vara lättframkomlig med grill- och badplats.

Information finns om området på kommunens webbplats men där står inget om tillgänglighet.

44. **Bogesundslandet (Hög)** - På Bogesund finns skog av olika karaktär; hållmarker med äldre tallar, granskog och lövskogar med gamla grova ekar. Här kan du njuta av naturen och ströva, bada, plocka svamp eller åka skidor beroende av årstid. Området är ett populärt rekreationsområde med växlande skog och jordbruksmark. Bland gårdar och torp reser sig även Bogesunds slott, byggt av Per Brahe den yngre på 1640-talet. Bogesundslandet erbjuder ett tiotal markerade vandringsleder från 2 kilometer och uppåt, var och en leds de genom ett varierat och rikt natur- och kulturlandskap. Längs lederna finns vindskydd, grillplatser och vandrarhem.

Området är väl beskrivet på Statens fastighetsverks webbplats men det finns ingen information om tillgänglighet.

45. **Eriksöbadet (Låg)** - Friluftsområde med badplats och anpassad grillplats. Förutom friluftsbad finns det promenadstigar i skogen och längs vattnet. Området innehåller en del barrskog men även kustmiljö.

Information finns på upplevvaxholm.se men där står ingenting om tillgänglighet.

46. **Görväln (Hög)** - Görvälnområdet präglas till stor del av närheten till Mälaren, med närmare 8 kilometer lång strand. Landskapet är ett typiskt sprickdalslandskap. Reservatet erbjuder en rad olika friluftsaktiviteter med sin varierade miljö med skog, berg och vatten. Området är rikt på kulturhistoria, inte minst representerat av Görvälns slott som har anor från 1600-talet. Områdets centrala delar nås lätt via grusvägar för gång- och cykeltrafik. Flertalet parkeringsplatser finns och området går lätt att nå med buss från närliggande pendeltågsstationer. Det finns utplacerade bänkar och bord, handikappanpassade toaletter samt taktila ledstråk för synskadade.

På Järfälla kommuns webbplats finns information om området och vad man kan göra där och den går att få i en nedladdningsbar folder. Dock finns ingen information om tillgänglighetsanpassningar.

47. **Eldgarnsö (Medellåg)** - Ön har en varierad natur med ädellövskog, barrskog, öppen lundvegetation, betad ädellövskog, åkermark och breda vassbälten. De många naturtyperna ger tillsammans upphov till ett rikt och omväxlande växt- och djurliv. Ön är känd för sina ädellövskogar med bland annat alm, ask, lind, lönn och ek. Lundvegetationen är välutvecklad med växter som gulsippa, lungört och vårärt. Bland övriga växtarter kan nämnas luden johannesört, underviol, storrams, nästrot och den för detta område iögonfallande misteln. Eldgarnsö uppvisar också en mycket intressant storsvampflora. Fågellivet är rikt med flera häckande arter som rördrom, fiskgjuse, bivråk, brun kärrhök, göktyta och ortolansparv. Eldgarnsös insektsfauna är speciellt intressant. Eldgarnsö är värdefull från rekreationssynpunkt.

Information finns på Länsstyrelsens webbplats och på Naturkartan men ingenting om tillgänglighet.

48. **Västra Järvafältet (Hög)** - Västra Järvafältets naturreservat är en mindre och väl bevarad landsbygd, med grusvägar och stigar som slingrar fram genom landskapet. Här finns rastplatser, grill- och badmöjligheter, serviceanläggningar och fågeltorn. Järvafältet är känt för sitt fågelliv och är en bra plats för att få se hög artmångfald. Reservatet innehåller många olika naturtyper, alltifrån skog, gräsmarker och våtmarker till sjöar, vattendrag och berghällar.

På Järfälla kommuns webbplats finns information om området.

49. **Rösjöbadet (Hög)** - Rösjöbadet ligger i natur med både skog och gräsmark vid Rödsjön. Här finns bland annat omklädningsrum och servering. Badet har en fin sandstrand, ett hopptorn, långa bryggor och handikappramp med halkskydd och räcken. År 2016 fick badplatsen miljöutmärkelsen Blå Flagga.

Området finns kortfattat beskrivet på kommunens webbplats och där nämns anpassningar för tillgängligheten.

50. **Frölunda (Hög)** - Naturreservatet Frölunda är ett viktigt område för friluftslivet. I området finns variationsrik natur, från barrskog med inslag av gamla tallar till klippstränder och alsumpskog. Inom naturreservatet finns många olika naturtyper, såsom skogsbeklädda bergssluttningar, klippstränder och äldre barrskog med inslag av gamla tallar. Det finns också fuktigare partier med alsumpskog. I skogen finns gott om bär och svamp. Området är ett utmärkt

utflyktsmål vid en cykeltur. Markerade leder finns och genom området går vandringsleden Upplands-Broleden. I Frölunda friluftsområde finns ett grillhus som är anpassat för rörelsehindrade. Där finns även en anpassad sittgrupp, ett TC (torrdass) öppet sommartid och en separat parkeringsplats nere vid stranden.

Information om området finns på kommunens och Länsstyrelsens webbplatser. På den förstnämndas finns en nedladdningsbar broschyr över Upplands-Broleden där tillgänglighetsanpassningar beskrivs.

51. **Rösjöskogen (Medellåg)** - I Rösjöskogens naturreservat kan du uppleva en varierad natur på promenadavstånd från omgivande bostadsområden. Mitt i reservatet ligger Rösjön som omges av lättillgängliga stränder. Största delen av reservatet består av äldre barrskog men här kan du också ströva i lundar och öppna kulturmarker med lämningar ända från bronsåldern. I reservatet finns lättframkomliga elljusspår, vandringsleder och mindre skogsstigar. Entréområdet kring Södersätra och promenadstråket "Lätta promenaden" är anpassade för förbättrad tillgänglighet.

Information finns om området på kommunens webbplats men där står inget om tillgänglighet.

52. **Östra Järvafältet (Mycket hög)** – I naturreservatet finns en mosaik av naturtyper. Här finns till exempel lövlundar, hållmarkstallskog, fuktiga granskogar, skogskärr, strandskogar, ångar, våtmarker och sjöar. Variationen skapar goda förutsättningar för ett rikt växt- och djurliv. Promenadvägen in via naturreservatets huvudentré är anpassad för förbättrad tillgänglighet till naturreservatet. Järvafältet innehåller en stor variation i utbudet av aktiviteter för den naturintresserade eller för att bara komma ut och koppla av. De slingrande grusvägarna inbjuder till promenader, cykelturer och motionsträning. Genom skogarna går vandringsleder och mindre skogsstigar. Här finns också naturstigar med skriftliga beskrivningar.

Området finns väl beskrivet på kommunens webbplats. Här står även om tillgänglighetsanpassningar och det finns en nedladdningsbar folder med information och karta om området. Ljudguide med info om reservatet finns i samarbete med Stockholms läns museum.

53. **Hägernäsviken (Medellåg)** - Hägernäsviken är ett varierat naturområde längs med Värtans strand vilket ger en fin vattenkontakt längs promenaden som bland annat möjliggör sportfiske. En stig med utblickar mot vattenspegeln löper längs med området. En skylt visar hela området längs viken, olika målpunkter och stigar. I områdets mittersta del finns översvänningsmark som utgör en annan biototyp med al och andra växter som kräver mycket fukt. En spång leder genom den speciella biotopen.

Information om området och karta finns i en naturparksplan på kommunens webbplats.

54. **Näsudden (Medellåg)** - Näsudden ligger i Stockholms inre skärgård och består av en halvö. Här finns spår från en annan tid, bland annat järnåldersgravar. I Näs naturreservat kan du uppleva ett kulturlandskap med stor omväxling på begränsad yta. Här finns berg med fin utsikt, gammal barrskog, slåtterängar som är öppna, beteshagar, lundartade miljöer och strandängar i gott skick.

Reservatets blandade landskap gör att många olika arter trivs här. Information finns på kommunens och Länsstyrelsens webbplatser. Ingen information om tillgänglighet.

55. **Edsån (Hög)** - Naturområdet omfattar ett promenadstråk vid och längs Edsån och Vibyån med omnejd. Edsåns vattenfåra drogs om under ett projekt som pågick under första halvan av 2010-talet. Vattendraget fick ett nytt, meandrande utseende och när man drog om fåran passade man även på att anlägga en våtmark samt bygga promenadstråk, rastplatser och parkering i närområdet.

En del information finns på kommunens webbplats om området och projektet man utfört men ingenting om tillgängligheten.

56. **Norrviken (Medelhög)** - Sträcka av upplevelsestråket längs Norrvikens strand som är plan och lättillgänglig. Sträckan passerar dels över gräsmark, genom löv- och blandskog. Rastplatser finns vid Ålgränd och Fiskarvägen. Badplats vid Bollstanässkolan. All information om vandringssträckan finns i informationskartan om upplevelsestråket som går att ladda ned från kommunens webbplats. Där finns information om vilka sträckor som är lättframkomliga.

Figur 32: Nordvästra delen av länet med områdena 57–70, exklusive område 60, som återfinns i figur 31.

57. **Bällstabergsskogen (Låg)** - Skogsområde med stigar och motionsspår.

Ingen information finns om området på kommunens webbplats.

58. **Alléparken (Låg)** - Litet naturområde med lövskog som ligger inklämt bland bebyggelsen i Vallentuna. Enligt uppgift ska det vara framkomligt med bänkar och bord samt stängselgenomgångar. Ingen information finns om området på kommunens webbplats.

59. **Harva-Törndal (Låg)** - En del av Upplandsleden som passerar genom kommunen. Sträckan ska vara lättframkomlig och det finns anpassade stängselgenomgångar vid hagar som sträckan passerar genom.

Sparsamt med information om Upplandsleden finns på kommunens webbplats med länk till digital karta över leden. Om själva sträckan finns dock ingen information. All information om området samlades in muntligt över telefon med kommunekologen.

60. **Lejondal (Hög)** - Lejondals naturreservat ligger naturskönt vid Lejondalssjön nära Bro tätort. Reservatet är ett mycket uppskattat rekreations- och friluftsområde. Här finns vacker natur, motions-spår och friluftsbad. Huvuddelen av reservatet består av barrskog, men det finns också betes- och åkermark. I reservatet finns det flera utmärkta stigar för de som vill utforska området. Upplands-Broleden går genom reservatet. Lejondalssjön lockar till friluftsbad med badstrand och hållar. Här finns anpassad grillplats med ved. Det är dessutom planerat att göra badplatsen tillgänglighetsanpassad.

Information om området finns på kommunens och Länsstyrelsens webbplatser. På kommunens webbplats finns en digital informationsskylt man kan ladda ned där man kan se områdets leder och stigar samt utmärkta mål och sevärdheter.

61. **Stora Wäsby-Barockparken (Medelhög)** - Området omfattar en sträcka av upplevelsestråket samt Barockparken där man kan lära sig om både natur och kultur. Stråket är plant och tillgängligt och följer Wäsbyån genom ett både skogs- och jordbrukslandskap och går sedan norrut till Barockparken. Bänkar och viloplats är utplacerade längs sträckan.

All information om vandringssträckan finns i informationskartan om upplevelsestråket som går att ladda ned från kommunens webbplats. Där står om vilka sträckor som är lättframkomliga. Det finns även en del information på webbplatsen om Barockparken och Upplevelsestråket.

62. **Brunnby Vik (Medelhög)** - Fornpark med gravlämningar i betesmark. Parken ligger i anslutning till kommunens upplevelsestråk. I parken kan man uppleva kulturhistoria samt biologisk mångfald i den betade gräsmarken.

All information om området finns på kommunens webbplats. Där står dock ingenting om tillgänglighet. Enligt uppgift ska det finnas skyltar med pictogram.

63. **Verka (Medelhög)** - Naturområde med våtmark, gräsmark och lövskog längs Verkaån vid Oxundasjöns strand. Här kan man ströva eller ha picknick eller uppleva områdets rika fågelliv. Kommunen har anlagt en parkeringsplats och utsiktsplats i området som inte berörs av några skydd.

Ingen information finns om området på kommunens webbplats.

64. **Råberget (Låg)** - Friluftsområde i barrskog med elljusspår som delvis är framkomliga.

Ingen information finns om området på kommunens webbplats. All information om området samlades in muntligt över telefon med kommunekologen.

65. **Fysingen (Mycket hög)** - Sjön Fysingen i Rosersberg är en av länets, ja kanske landets, förnämsta fågellokaler. Dels på grund av tillgängligheten, men framför allt på grund av det naturvårdsprojekt som kommunen och ideella grupper skapat under senare år för att gynna fågellivet. Fysingen är en typisk slättsjö med flacka strandängar och mäktiga vassbälten. Här trivs häckande arter och rastande fåglar på sträck vår och höst. Anpassade spänger med vändplaner och viloplatser leder fram till ett anpassat fågeltorn.

Information om området finns på både kommunens och Länsstyrelsens webbplatser. Där finns både bild och text om utformningar för förbättrad tillgänglighet.

66. **Steningedalen (Medellåg)** - Steningedalens naturreservat är huvudsakligen ett öppet odlingslandskap kring Märstaån. Idag används dalen som strövområde och åtgärder har gjorts för att göra reservatet än mer lättillgängligt för friluftslivet. I Steningedalen ska man kunna gå promenader, rida, åka skidor med mera. Där ska finnas stora öppna gräsytor för spontana aktiviteter såsom drakflygning, fotboll och brännboll.

Det finns lite information om området samt en karta över Steningedalsleden på kommunens webbplats. Mer info finns på Länsstyrelsens webbplats. Dock saknas information om tillgänglighet.

67. **Munkholmen (Medellåg)** - Reservatet består till största delen av en öppen fuktäng med bestånd av kungsängslilja. Ädellövträd samt strandskog av al och vide förekommer även inom reservatet. På våren blommar tusentals blåsippor och kungsängsliljor här. Hela området är fågelrikt. Munkholmens naturreservat ligger precis vid vattnet. En träspång leder ut till en plattform med utsikt över Mälaren och Sigtuna stad.

Information om området finns på kommunens webbplats. Här står beskrivet om byggda spänger och en plattform men de beskrivs inte som anpassade för personer med funktionsvariationer.

68. **Valtaskogen (Låg)** - Friluftsområde i barrskog med elljusspår som delvis är framkomliga.

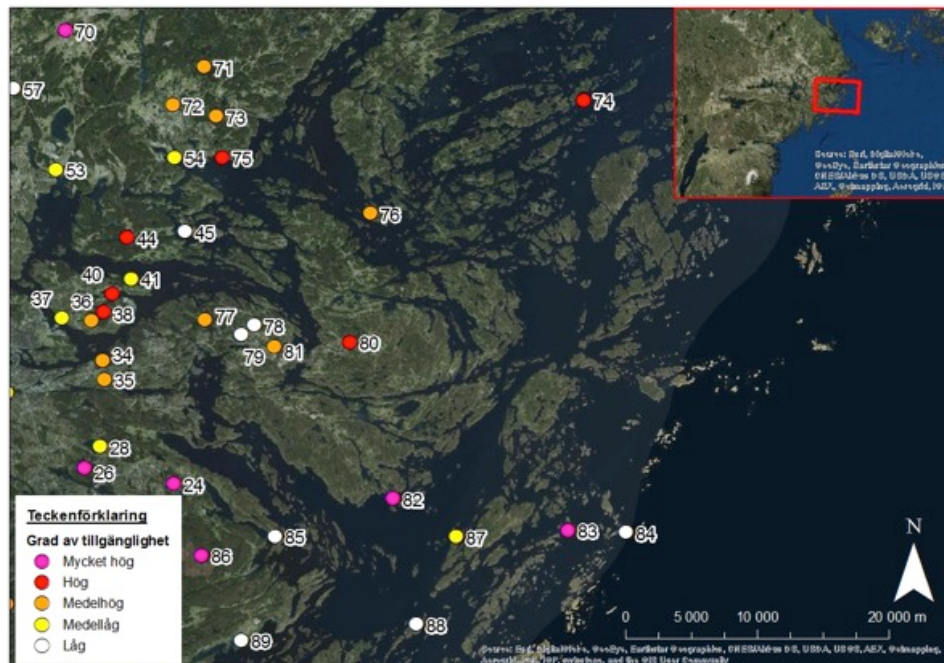
Ingen information finns om området på kommunens webbplats. All information om området samlades in muntligt över telefon med kommunekologen.

69. **Askarehage (Medellåg)** - Vid den fågelrika Garnsviken intill Venngarns slott ligger Askarehage, ett kulturlandskap vid Mälaren format av jordbruket. Idag betar här kor, får och hästar som hjälper till att hålla odlingslandskapet öppet. I reservatet finns fyrahundra år gamla ekar som är boplats åt stare, hackspett, fladdermöss och flera sällsynta insekter. I Askarehage kan du komma nära fågellivet med hjälp av fågeltorn och träspänger över strandängarna. Vid Fiskartorpet finns en plattform där du kan spana ut över Garnsvikens fågelrika vatten.

Information om området finns på kommunens webbplats. Här står om satsningar på spänger, fågeltorn och rastplats men de beskrivs inte som anpassade för personer med funktionsvariationer.

70. **Angarnssjöängen (Mycket hög)** - Angarnssjöängen är känd som länets förnämsta fågelsjö. Sjön och omgivningarna utgör ett exempel på ett äldre odlingslandskap med bosättningar åtminstone sedan järnålder. Runt sjön finns betade strandängar, hagmarker och skogsavsnitt. Området är populärt som utflyktsmål för friluftslivet. På stigen runt sjön som är cirka 7 kilometer kan du njuta av landskapet och blommande hagmarker. Parkering för personer med nedsatt funktionsförmåga finns nedanför entrén vid Örsta. Entrén har anpassats så att rullstolsburna med ledsagare kan ta sig fram till sjöängen. Vid entrén finns även tillgänglig toalett, grillplats och vindskydd. Se även en hållristning som är cirka 3 000 år gammal. Det finns även en tältplats så att du kan vakna till fågelkvitter.

Det finns gott om information på Länsstyrelsens webbplats om området och om tillgängligheten där. Likaså finns en del på Naturkartan.

Figur 33: Skärgården och östra delen av länet med områdena 71–89.

71. **Domarudden (Medelhög)** - Domarudden är ett naturreservat vid Drängsjön som erbjuder olika typer av friluftsliv. Området är naturskönt och erbjuder bad, grill, fiske med mera och det finns även motionsspår.
- Det finns sparsam information om området på upplevroslagen.se.
Ingenting om tillgänglighet.
72. **Röllingby backar (Medelhög)** - Röllingby backar är ett ströv-område i centrala Åkersberga med flera lämningar från tidig järnålder. Området består av några stora blandskogsbevuxna kullar. Backarna är omgivna av åkrar och utgör ett vackert inslag i landskapsbilden. Flera fornminnen finns i området, bland annat ett stort järnåldersgravfält i den sydvästra delen. Området är väl anpassat för friluftsliv av olika slag som avkoppling, motion och grillning.
- Information om området finns på kommunens webbplats och även på Naturkartan. På den sistnämnda går det enkelt att se vad området har att erbjuda och att området är framkomligt. Annan information om tillgänglighet saknas dock.
73. **Trastsjöskogen (Medelhög)** - I Trastsjöskogen, nordöst om Margretelund, samsas 200-åriga tallar med ädellövträd och

sumpskog. Under 2014 har skogen rustats för att bli ett ännu bättre utflyktsmål för hela familjen. Ett milslångt vandringsspår har anlagts och en annan slinga har tillgänglighetsanpassats med plan terräng. Längs den kan du läsa på skyltar om skogens olika trädsorter. Det är endast den anpassade leden och området runtom den som är tillgänglighetsanpassad i området.

Området är väl beskrivet på kommunens webbplats och där står även att det finns en tillgänglighetsanpassad led. Det finns även en nedladdningsbar folder med karta över området där tillgänglighetsanpassningar är utmärkta.

74. **Finnhamn (Hög)** - Finnhamns naturreservat består av tre delområden. Naturen på öarna är typisk för mellanskärgården med hällmarker, barrskogar och lövskogar samt odlingsmarker. Området har stor betydelse för friluftslivet med promenadvänliga stigar som slingrar sig över den lummiga ön, genom områden täckta av odlingsmarker och lövträd. Finnhamn är en välanvänd ankoringsplats för båtlivet. Öarna är också välbesökta av dagsgäster som reser med den reguljära båttrafiken. På Idholmen finns uthyrningsstugor och på Stora Jolpan finns bland annat vandrarhem, restaurang, tältplats och handelsbod.

Det finns information om området både på Skärgårdsstiftelsens och Länsstyrelsens webbplatser. På den sistnämnda nämns det att det finns en toalett anpassad för rullstolsburna men annars saknas information om tillgänglighet på båda webbplatserna.

75. **Breviksbadet (Hög)** - Detta är Österåkers största havsbad. Här bjuds på verklig havskänsla. Det finns även gott om parkeringsplatser i anslutning till badet. Badet är under högsäsong mycket välbesökt, och det ryms många besökare på de generösa gräsyterna, klipporna och sandstranden. Ett räcke ner i vattnet underlättar för rörelsehindrade.

Lite information om området finns på kommunens webbplats. Där nämns att det finns ett räcke ner i vattnet.

76. **Grinda (Medelhög)** - Naturen är typisk för mellanskärgården. Merparten av öarna består av hällmarker och barrskog som är måttligt påverkad av skogsbruk. Inslaget av lövträd är bitvis ganska stort. Odlingsmarker, jordbruk och djurhållning ger förutsättningar för att landskapet ska kunna hållas öppet och levande. Ön är ett

viktigt friluftsområde med uthyrningsstugor och tältplats. Här finns en vandringsled, grillplats och badplats. Vid södra ångbåtsbryggan och i Källviken finns anpassade ingångar till badet.

Det finns information om området både på Skärgårdsstiftelsens och Länsstyrelsens webbplatser. På den sistnämnda nämns anpassade ingångar men annars saknas information om tillgänglighet på båda webbplatserna.

77. **Velamsundsbadet (Medelhög)** - Velamsundsbadet, med anlagd sandstrand, ligger vid Insjöns norra strand. Det är handikappanpassat och har bryggor och badflotte samt anpassad toalett. Omklädningsrum, duschar och toaletter finns i friluftsgården intill.

Information finns på Naturkartan där det står att badet är tillgänglighetsanpassat.

78. **Skevik (Låg)** - Reservatet består av ett litet hållmarksområde som till största delen är bevuxet med 300-åriga, grovgreniga och kortvuxna tallar, varav flera är döda. Områdets nordvästra delar utgörs av mer produktiv mark med en blandskog av tall, gran och björk. Utformningarna för förbättrad tillgänglighet utgörs av anpassade informationsskyltar.

Information finns på Länsstyrelsens webbplats.

79. **Ekedal (Låg)** - Ett 2,8 kilometer långt motionsspår i kuperad terräng och utegym. Oklart vilka delar som är tillgängliga. Spåret går genom kuperad barrskogsmiljö och passerar en liten sjö.

Området beskrivs kortfattat på kommunens webbplats. Ingen information om tillgänglighet.

80. **Hemmesta sjöäng (Hög)** - Våtmarksområde som restaurerats för att gynna naturvärden och utvecklats för friluftsliv och rekreation. Genom området går en bäck som rinner genom ett landskap med gräsmark, våtmark och sumpskog. I området är det lätt att ta sig fram med barnvagn eller rullstol på gång- och cykelvägar samt fram till fågeltornet vid våtmarkens västra del. Här kan man skåda fågel från fågeltornet, ströva längs promenadstråken eller ha picknick vid någon av rastplatserna.

81. På Värmdö kommuns webbplats finns utförlig information om området med inventeringsrapporter och informationskartor. Där finns även beskrivet om anpassningar gjorda för förbättrad tillgänglighet.
82. **Ösbyträsk (Medelhög)** - Reservatet ligger öster om centrala Gustavsberg runt den tredelade sjön Ösbyträsk. En kilometerlång sträcka av Ösbyrundan som är tillgänglighetsanpassad inkluderas i området. Hela sträckan ligger inte inom naturreservatet. Områdets varierande karaktär skapar förutsättningar för höga upplevelsevärden. I merparten av reservatet växer barrskog med hållmarkstallskog på höjderna. Åker- och slåttermarker hålls till viss del öppna genom hästbete och odling. Inslag av ek och andra lövträd förekommer.

Den mesta informationen om området finns på Länsstyrelsens webbplats men på kommunens webbplats finns en nedladdningsbar folder om Ösbyrundan med karta över den tillgängliga sträckan av leden.

83. **Björnö (Mycket hög)** - Björnö naturreservat ligger längst ut på Ingarö i Värmdö kommun. Reservatet består av typisk skärgårdsnatur med ett öppet småskaligt odlingslandskap insprängt i dalar mellan skogar och klippor. Hit tar man sig enkelt för en dagsutflykt, med bil eller buss från Slussen, eller med båt till någon av flera naturhamnar. Innanför reservatets entré finns mullestig och parkering varifrån ett par lättgångna stigar leder ner till Torpesands fina badplats med både klippbad och långsträckt sandstrand. Bryggan är anpassad för rullstolar och en 200 meter lång snorkelled har skyltar med blindskrift utefter botten.

Det finns gott om information på Skärgårdsstiftelsens och Länsstyrelsens webbplatser om området och om tillgängligheten där. På den förstnämnda beskrivs även utformningar för ökad tillgänglighet. Likaså finns området med på Naturkartan där.

84. **Bullerö (Mycket hög)** - Bullerö naturreservat ligger i Nämdö skärgårds lugna miljöer långt ifrån stadens buller och erbjuder upplevelser på både hav och land. Området har en lång kulturhistoria och ett rikt fågelliv. Bullerö nås med båttransport från Stavsnäs från vilket man kan boka rullstolsbåt. På huvudön Bullerön är de flesta stigar framkomliga med rullstol eller elmoppe. Det finns anpassade bänkar och bord, grillplatser samt badplats.

Övernattningsstuga som är tillgänglighetsanpassad finns på ön och även muséet är anpassat.

Gott om information om området, vad som finns där och vad man kan göra där finns både på Länsstyrelsens och Värmdö kommuns webbplatser och reservatet finns även med på Naturkartan. På samtliga webbplatser finns information om tillgänglighetsanpassningar. Skyltar med pictogram och lättförståelig svenska finns i området och det finns även alltid möjlighet att kontakta personal på plats för mer information.

85. **Långskär (Låg)** - Reservatet omfattar ett femtiotal öar i Bulleröskärgården och utgör tillsammans med Bullerö naturreservat ett stort sammanhängande skärgårdsområde. Öarna är kuperade med hällmarker, sankor och en växtlighet typisk för den yttre skärgården. I reservatet finns ett utomordentligt rikt och särpräglat fågelliv med senhäckande och störningskänsliga fågelarter. Utformningarna för förbättrad tillgänglighet utgörs av anpassade informationsskyltar.

Information finns på Länsstyrelsens webbplats.

86. **Dyviks lövängar (Låg)** - Kulturpräglat landskap där man engagerar allmänheten att delta i slåtterarbetet av ängarna, som har en lång tradition i området. Reservatet består av löväng, lövskog, bergbunden lövskog med ädellövträd, sumpskog, strandäng och ett vattenområde där det finns en badplats. Lövängen som sköts med slåtter och lövtäkt är 1,5 hektar stor.

Information om området och slåtterverksamheten finns på kommunens webbplats samt i sparsammare form på Länsstyrelsens. En informationskarta går att ladda ned från den förstnämnda. Inte på någon av dem finns dock någon information om tillgänglighet. Skyltar med lättförståelig svenska ska finnas i området enligt uppgift från förvaltaren.

87. **Tyresta nationalpark (Mycket hög)** - Tyresta är södra Sveriges största orörda skogsområde med sjöar, myrar och urskogar. En stor del av skogen är 120–350 år gammal, de äldsta tallarna är omkring 400 år. Det finns gott om vandringsleder och attraktiva rastplatser. Gammelskogen har en särpräglad skönhet och är en fristad för många ovanliga växt- och djurarter. Du kan uppleva orördhet, tystnad och avskildhet – bara två mil från Stockholms centrum.

Vid Tyresta by finns naturum Nationalparkernas hus med information om Tyresta och Sveriges nationalparker. Naturumet erbjuder guidningar och andra aktiviteter. Naturumet har rullstols-hiss och anpassad toalett. Utställningen där lämpar sig väl för personer med syn- och/eller hörselnedsättningar. Även raststugor, lanthandel och café går lätt att röra sig i. I nationalparken finns en 5 kilometer lång stig där nästan hela sträckan är framkomlig med barnvagn eller rullstol och det finns skogsbilvägar och andra plana vägar.

Utförlig information finns på nationalparkens egna webbplats. Här finns en egen sektion där tillgängligheten i området beskrivs. Det finns även en nedladdningsbar karta där alla olika leder i parken är utmärkta.

88. **Nämdö (Medellåg)** - Nämdö är en av Stockholms skärgårds större öar. Hit kan man resa med reguljär båttrafik till flera bryggor, året om. Fina grusvägar, lämpliga för promenader och cykelturer, binder samman byar och bryggor på ön. Stora delar av norra Nämdö och Uvöns södra hälft ingår i södra skärgårdens urkalkstensbälte vilket medför att florán är mycket särpräglad och artrik på ormbunkar och orkidéer inom naturreservatet. Kalkhällarna vid Östanvik och skogen på Nämdö Böte och Skabban tillhör de botaniskt artrikaste i hela skärgården. Skogsområdena har förekomst av många signalarter och rödlistade arter som tyder på ett mycket högt naturvärde. På Östanviks gård finns ett skärgårdsjordbruk med odling och betesdjur. Från gården utgår också natur- och kulturstigar.

Det finns information om området både på Skärgårdsstiftelsens och Länsstyrelsens webbplatser. Dock saknas information om tillgänglighet på båda webbplatserna.

89. **Mörtö-Bunsö (Låg)** - Reservatet omfattar norra delen av Mörtö-Bunsö och några småöar. Reservatet ligger 6 kilometer sydväst om Nämdö. Reservatet består till största delen av hällmarkstallskog. Ändamålet med reservatet är att säkra och bibehålla ett område av mellanskärgårdens natur som är av stort värde för allmänhetens friluftsliv. Utformningarna för förbättrad tillgänglighet utgörs av anpassade informationsskyltar.

Information finns på Länsstyrelsens webbplats.

90. **Sandemar (Låg)** - Sandemarsområdet i Stockholms inre skärgård utgör ett av länets främsta herrgårdslandskap. Området hyser en mångfald av odlingslandskapets naturtyper, däribland vidsträckta havsstrandängar och andra naturbetesmarker. Sandemars rikkärr hör till landets främsta, och har en mycket skyddsvärd flora och fauna. Strandängarna och de grunda vattenområdena i området är kända för sin betydelse för fågellivet. Svärdsnäsviken har höga naturvärden som grund, trösklad havsvik. Sandemarsområdet är välbesökt av det rörliga friluftslivet.

Information finns på Länsstyrelsens webbplats och på Naturkartan men ingenting om tillgänglighet.

Figur 34: Nordöstra delen av länet och yttre skärgården med områdena 90–109.

91. **Östra Lagnö (Mycket hög)** - Östra Lagnö är ett mellanskärgårdsområde med badmöjligheter på flata klippvallar. Även motion och natur lockar och reservatet är välbesökt alla tider på året. Odlingslandskapet har restaurerats och hävdas numera genom bete eller slåtter. Med hårdgjorda stigar och tillgänglighet per bil är Östra Lagnö ett bra mål för en dagsutflykt. Fem RTC (tillgängliga torrdass för alla) finns längs med den hårdgjorda stigen på Östra Lagnö.

Det finns information om området både på Skärgårdsstiftelsens och Länsstyrelsens webbplatser. På den sistnämnda nämns befintliga tillgänglighetsanpassningar.

92. **Lövdalsskogen (Låg)** - Lövdalsskogens naturreservat består av en variationsrik barrdominerad skog med höga naturvärden. Förekomsten av gran överväger, med inblandning av tall på torr och frisk mark. Lövinslaget utgörs huvudsakligen av asp, men främst i sumpskogspartierna förekommer även björk och al. På hållmarkerna dominerar senvuxen gran och tall. Skogsbruk har inte bedrivits under senare tid och området har sannolikt lång obruten skoglig kontinuitet. Områdets kryptogamflora hyser många sällsynta och krävande arter, till exempel olika hänglavar. Bland annat återfinns på äldre granar den sällsynta och rödlistade

ringlaven. Utformningarna för förbättrad tillgänglighet utgörs av anpassade informationsskyltar.

Information finns på Länsstyrelsens webbplats.

93. **Ängsö nationalpark (Mycket hög)** - Ön erbjuder ett vackert odlingslandskap med blommande slåtterängar, beteshagar och hamlade träd. Under våren och försommaren står markerna i full prakt, med blommande gräsmarker. Men Ängsö är mer än så. Den varierande naturen med lövlundar, gammellbarrskog och havsvikar erbjuder populära boplatser för fåglar och en del av ön utgörs av ett fågelskyddsområde. Ängsö är flackt och lättgånget med både större och mindre stigar. I blöta partier leds stigen över smala spänger. När marken torkat upp på sommaren kan man ta sig fram med barnvagn längs vissa av stigarna. Rullstolsburna personer bör gå iland vid Hemudden.

Nationalparken är väl beskriven på sverigesnationalparker.se där det även står om framkomligheten på ön. Det finns även info på Länsstyrelsens webbplats där man kan ladda ned en folder för området.

94. **Vattmoraberget (Låg)** - Vattmorabergets naturreservat består av gammal barrblandskog med gran som vanligaste trädslag. Inslaget av lövträd är påtagligt och utgörs främst av asp, men även av björk och al. Skogen i området är luckig och variationsrik och präglas av topografen. Förutom själva Vattmoraberget finns flera mindre höjder med hållmark som domineras av tall. Däremellan finner man fuktdråg och andra fuktigare områden, allt i en mosaikartad sammansättning. Utformningarna för förbättrad tillgänglighet utgörs av anpassade informationsskyltar.

Information finns på Länsstyrelsens webbplats.

95. **Blågårdsmossen (Låg)** - Det lilla reservatet Blågårdsmossen består till största delen av sumpskog med tall och lövträd. Området har lång skoglig kontinuitet och få spår av skogsbruk. Det finns även skogsavsnitt på frisk mark, samt ett mindre hållmarksparti. Marken är också kalkpåverkad, vilket återspeglas i orkidéfloran. Området har en fin kärlväxt- och lavflora, och sannolikt också en intressant moss- och svampflora. Utformningarna för förbättrad tillgänglighet utgörs av anpassade informationsskyltar.

Information finns på Länsstyrelsens webbplats.

96. **Storlaven (Låg)** - Storlavens naturreservat är variationsrikt och omväxlande med torra tallskogsmarker, små kärrområden och granskog med kalkgynnad flora. I området finns ett antal sällsynta arter som gynnas av den gamla och olikåldriga skogen med inslag av olika lövträd och mycket död ved. Utformningarna för förbättrad tillgänglighet utgörs av anpassade informationsskyltar.

Information finns på Länsstyrelsens webbplats.

97. **Riddersholm (Medellåg)** - Riddersholm karaktäriseras av sitt läge på gränsen mellan inner- och mellanskärgård med övervägande svagt kuperad bergig terräng med inslag av smala stråk av odlingsbar mark. I övrigt präglas Riddersholmsområdets vegetation av skogar och lundar med högt inslag av ädellövskog. Området har stor betydelse som strövområde för det rörliga friluftslivet. Det är lättillgängligt och här finns gott om anläggningar för besökare. I och nära reservatet finns strövstigar, badplats, campingplats, vandrarhem och gästhamn.

Det finns information om området både på Skärgårdsstiftelsens och Länsstyrelsens webbplatser. Dock saknas information om tillgänglighet på bådas webbplatser.

98. **Vigelsjö (Medellåg)** - Reservatet utgörs framförallt av skogsområden med blandskog som har tall, gran och flera olika arter av lövträd. I de öppnare partierna kan man hitta orkidén Adam och Eva, slätterfibbla, darrgräs, stagg och kattfot, arter som visar att marken tidigare använts till slätter eller som bete åt gårdarnas djur. Området har tidigare i historien varit ängsmark där man tog hö till djuren men är idag en lundmiljö med upp till 200 år gamla ekar och mindre exemplar av framförallt lönn och ask.

På kommunens webbplats finns en del information om området men ingenting om tillgänglighet.

99. **Lindholmen (Medellåg)** - Området är en berg- och moränkulle bevuxen med lövträd, där de vanligaste trädslagen är ek, asp och hassel. Här kan du uppleva reservatets rika fågelliv och flora. Lindholmen kännetecknas av sin rika vårflora. På våren täcks marken av vitsippor och här växer även blåsippa, nunneört, liljekonvalj, vätteros och lungört. På sensommaren blommar lundväxter såsom tandrot, hässleklocka, spenört och storrams.

På kommunens webbplats finns en del information om området men ingenting om tillgänglighet.

100. **Ludden (Låg)** - Vid sjön Ludden finns ett fågeltorn som enligt uppgift ska vara anpassat för förbättrad tillgänglighet. Sjön ligger väster om Vigelsjö och är en fin fågellokal med våt- och gräsmarksytor.

Det finns ingen information om området på kommunens webbplats.

101. **Färsna (Hög)** - Området omfattar Färsna gård och Färsna naturcentrum, som förvaltas av Norrtälje naturvårdsstiftelse, samt omkringliggande mark som planeras att bli reservat. För ökad framkomlighet med rullstol eller rullator finns hårdgjorda ytor, utan asfalt, på gårdsplanen och i trädgården. Det finns två handikappanpassade toaletter. Arbetet fortgår med att göra miljöerna på gården trygga och säkra även för synskadade och med att komplettera informationsskyltar med blindskrift. Delar av Färsnas skog är klassad som nyckelbiotop. Här finns såväl äldre orörd granskog, gamla tallar som äldre sumpskogar. En ovanligt örtrik flora finns i de gamla beteshagarna och i den betade skogsmarken.

Det finns mycket information om området både på Färsna gårds egen webbplats samt på Norrtälje naturvårdsstiftelses webbplats med väl beskrivna åtgärder för ökad tillgänglighet.

102. **Gräddö-Asken (Låg)** - Naturreservatet utgörs av ett lövskogsområde med stor förekomst av buskar, framförallt hassel men även till exempel måbär. Lövskogen är varierande där asp, björk och al dominerar med inslag av ek, ask och enstaka sälg. Även äldre gran samt enstaka tallar finns i området. Området har historiskt sett nyttjats som naturbetesmark och bedöms ha lång kontinuitet som lövträdsbevuxen mark. Reservatet omfattar även det grunda havsområdet mellan Gräddö-Asken och skären/öarna i öster. Vattenområdet och öarna används av fåglar för födosök och häckning. Utformningarna för förbättrad tillgänglighet utgörs av anpassade informationsskyltar.

Information finns på Länsstyrelsens webbplats.

103. **Gisslingö (Låg)** - Gisslingö naturreservat ligger på öns norra del och består både av skogsmark, våtmarker, samt större delen av sjön Stormaren. Skogen utgörs främst av gammal barrskog med inslag av lövskog i de blötare delarna. I området väster om Stormaren, som i huvudsak utgörs av igenväxande naturbetesmarker, finns inslag av ask med spår av tidigare hamling, samt granar som tidigare stått mer öppet. Utformningarna för förbättrad tillgänglighet utgörs av anpassade informationsskyltar.

Information finns på Länsstyrelsens webbplats.

104. **Marum (Låg)** - Marums naturreservat är cirka 25 hektar stort och ligger på Björkö och omfattar den västra delen av Maboö och den lilla holmen Kattören. Här finns gott om skog och möjligheter till bad vid den cirka 75 meter breda badviken med utmärkt sandstrand och sandbotten. Området utgörs huvudsakligen av skogsmark och är framför allt avsatt för att tillvarata de möjligheter området erbjuder för bad och rekreation.

På kommunens webbplats finns en del information om området men ingenting om tillgänglighet.

105. **Tre backar (Låg)** - Reservatet är cirka 122 hektar stort och består i första hand av barrskog med inslag av gamla aspar, sumpskog och berghällar. Längst i norr finns två lövkärr och en mycket gammal ek. Området delas av en gammal brukningsväg, numera längs vissa sträckor inte bredare än en stig. Ett karakteristiskt drag i nästan hela området är den stora mängden marktäckande mossor med både ovanliga och krävande arter. Den stora förekomsten av död ved gynnar svampar som växer på ved och många insekter. Bland marksvampar tillhör grantaggsvamp, koppartaggsvamp och orange taggsvamp de ovanligare arterna. Utformningarna för förbättrad tillgänglighet utgörs av anpassade informationsskyltar.

Information finns på Länsstyrelsens webbplats.

106. **Oxön (Låg)** - Oxöns naturreservat är ett fint skogsområde med två delområden av helt olika karaktär. Norra halvan består av olikåldrig granskog med spår av tidigare skogsbete, och södra halvan är som en blandning av en tät hassellund och annan lövskog. Det finns både gamla, grova tallar och jätteeckar i reservatet. Utformningarna för förbättrad tillgänglighet utgörs av anpassade informationsskyltar.

Information finns på Länsstyrelsens webbplats.

107. **Hasselhorn (Låg)** - Hasselhornsområdet hyser såväl ädellövskog som grandominerad skog. Delar av området har under lång tid varit dominerat av ädla lövträd med hassel i buskskiktet och området har till en betydande del brukats som ängs- eller åkermark. Vid torpet Aspö i västra delen av området finns bestånd med gamla grova ekar, grov ask, alm och lind. I öster, på udden Hasselhorn, finns grandominerad skog med naturskogsstrukturer bestående av bland annat lågor och torra träd. Stora bestånd med asp i olika åldrar finns spridda i området. Området är klassificerat som nyckelbiotop med en del rödlistade arter noterade som bland annat almsnabbvinge, blackticka med mera. Utformningarna för förbättrad tillgänglighet utgörs av anpassade informationsskyltar.

Information finns på Länsstyrelsens webbplats.

108. **Vågsjön (Låg)** - Vågsjöns naturreservat består av ett barrskogsdominerat område som ingår i nätverket Natura 2000. Förekomsten av gran överväger, med viss inblandning av tall på frisk till fuktig mark. Lövinslaget som är stort utgörs huvudsakligen av asp, men även områden med björk och al förekommer. På hållmarkerna dominerar tall. Området har sannolikt lång skoglig kontinuitet. Vegetationen är på sina håll präglad av kalkförekomst i marken. Utformningarna för förbättrad tillgänglighet utgörs av anpassade informationsskyltar.

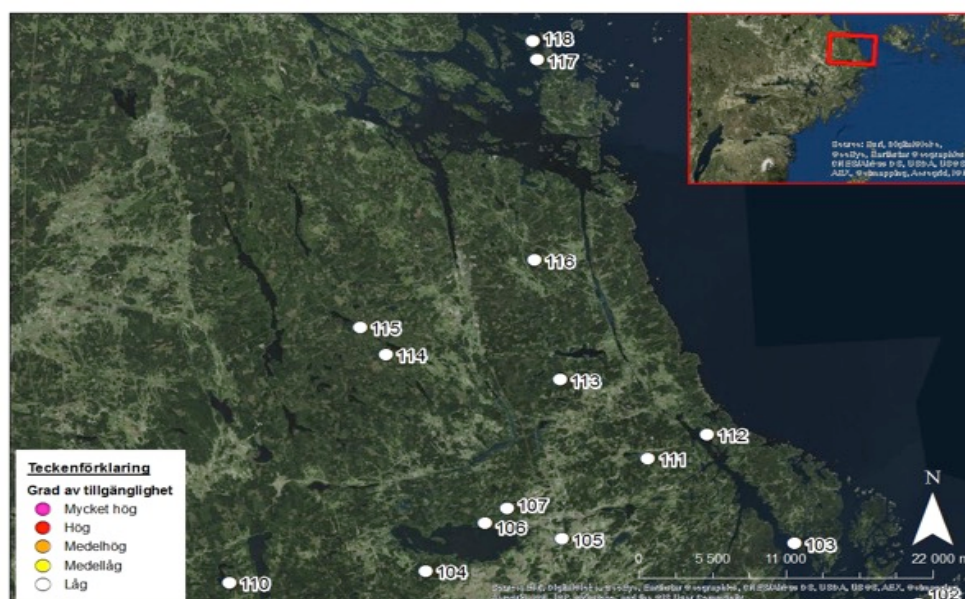
Information finns på Länsstyrelsens webbplats.

109. **Svenska Björn (Låg)** - Svenska Björn består av ett stort ytter-skärgårdsområde i yttersta utposten av Norrtälje skärgård. I området finns drygt 20 små kobbar och skär, i huvudsak utan vegetation. Endast två öar är större än 100 meter. Området är ett av landets förnämsta uppehållsområden för gråsäl och har lång kontinuitet bakåt i tiden. Svenska Björn är sannolikt mottagningsområde för ruggande ejder under vår och försommar samt för övervintrande alfågel. Utformningarna för förbättrad tillgänglighet utgörs av anpassade informationsskyltar.

Information finns på Länsstyrelsens webbplats.

110. **Hallskäret (Låg)** - Reservatet består av några kobbar och skär i den yttre Söderarmsskärgården. Öarna domineras av hållmarker, på norra Hallskäret är klipporna mjukt rundslipade. Öarna har en artfattig vegetation med ett trädsikt av björk, al, sälg samt enstaka rönnar och krypenar. I fåltsiktet är ljung, fårsvingel, odon och stensöta allmänt förekommande. Utformningarna för förbättrad tillgänglighet utgörs av anpassade informationsskyltar.

Information finns på Länsstyrelsens webbplats.

Figur 35: Norra delen av länet med områdena 110–118.

111. **Kornamossen (Låg)** - Kornamossen är ett myrkomplex bestående av mossar, sumpskogar och kärr. Området gränsar i väster till sjön Kornan och omges i övrigt av skogsmark. Tre olika våtmarkstyper kan urskiljas i myrkomplexet: sumpskog, svagt välvd mosse och topogent kärr. En mindre del är rikkärr. En spångad led går genom området som dock inte är tillgänglighetsanpassad. Utformningarna för förbättrad tillgänglighet utgörs av anpassade informationsskyltar.

Information finns på Länsstyrelsens webbplats.

112. **Råda (Låg)** - Råda är ett skogsområde där man kan ströva genom ett ganska stort område med gammal skog. Gran är det vanligaste trädet i området men det finns också inslag av lövträd. I mindre områden finns hållmarker med gamla tallar. Hassel är inte ovanlig i skogen. I delar av skogen finns gott om lågor och andra former av död ved som är viktiga för den biologiska mångfalden. Örtrik granskog och kalkbarrskog är de vanligaste skogstyperna. Marken är kalkpåverkad och man kan finna växter som till exempel guckusko samt rödlistade svampar som brandticka. Utformningarna för förbättrad tillgänglighet utgörs av anpassade informationsskyltar.

Information finns på Länsstyrelsens webbplats.

113. **Barnens ö (Låg)** - I naturreservatet finns en mosaik av lövskog, blandskog och även områden med barrskog. Det varierade reservatet omfattar områden på Granö, Lingslätö och Assö, samt småöarna Stor-Asken, Lill-Asken och Harholmen. I lövskogen finns gammal ek, samt lönn, lind, björk, och även klibbal i fuktiga partier. Marken är kalkrik, vilket gör att många intressanta växter och svampar förekommer i området, exempelvis tandrot, koppartaggsvamp och violgubbe. Marken i stora delar av reservatets lövskog domineras av liljekonvalj med inslag av gullviva samt orkidén Adam och Eva. Utformningarna för förbättrad tillgänglighet utgörs av anpassade informationsskyltar.

Information finns på Länsstyrelsens webbplats.

114. **Igelsjön (Låg)** - Reservatet, med en sammanlagd areal av cirka 95 hektar, omfattar två närliggande områden belägna vid Igelsjön respektive Västersjön. I området kring Igelsjön och Västersjön finns från naturvårdssynpunkt värdefulla skogar och våtmarker. Här finns inom en relativt begränsad yta en mångfald olika naturtyper bestående av myrkomplex och gamla skogar på såväl blöt som torr mark. Skogarna inom reservatets två områden har stått orörda under lång tid varför det här finns många växt- och djurarter som annars endast påträffas i naturskogs- och urskogsmiljöer. Utformningarna för förbättrad tillgänglighet utgörs av anpassade informationsskyltar.

Information finns på Länsstyrelsens webbplats.

115. **Bokullen (Låg)** - Reservatet omfattar 19,4 hektar skogsmark och domineras av äldre naturskogsartade barrskogar med relativt stor lövinblandning. Den norra delen av reservatet är en nyckelbiotop som omfattar cirka 11 hektar. Här finns en gammal flerskiktad grandominerad skog med rik förekomst av gammal rötskadad asp och inslag av gammal senvuxen tall. Skogen har en orörd karaktär med gott om död ved. Fuktdrag och blockiga partier finns insprängda i området, liksom enstaka små hållmarksavsnitt som omges av hänglavsbeklädda gamla granar. Nyckelbiotopen gränsar i söder mot en lövsumpskog. Området har en fin lav- och svampflora och bedöms även lämpligt som miljö för skogsfågel som tjäder och tretåig hackspett. Utformningarna för förbättrad tillgänglighet utgörs av anpassade informationsskyltar.

Information finns på Länsstyrelsens webbplats.

116. **Aspdalssjön (Låg)** - Reservatet består av två delområden. Vid det före detta torpet Aspdal finns äldre lövskog med stort inslag av ädellövträd. I fältskiktet finns kalkpåverkad vegetation med bland annat myskmadra. I området finns gott om död ved, företrädesvis lövved. Vid Simonstorp finns naturskogsartad blandskog samt lövstrandskogar vid Aspdalssjöns södra del. Den naturskogsartade blandskogen består av orörd gammal granskog med relativt högt inslag av gamla aspar och ädellövträd. Området har inslag av små våtmarker. Fältskiktet är kalkpåverkat. Strandskogarna, som utgörs av igenväxningssuccessioner från tidigare våtslättermarker, består främst av björk och till viss del al. Strandskogarna har betydelse för fågellivet, framför allt för hackspettar. Utformningarna för förbättrad tillgänglighet utgörs av anpassade informationsskyltar.

Information finns på Länsstyrelsens webbplats.

117. **Kamsmosskogen (Låg)** - Delar av reservatet är klassat som nyckelbiotop. Reservatsområdet är småkuperat och variationsrikt med torra hållmarkspartier omväxlande med friska till fuktiga marker, allt bevuxet med gammal barr- och barrblandskog. Skogen är orörd i sen tid vilket tillsammans med en småskalig topografi givit upphov till en mängd olika strukturer och småbiotoper som senvuxna träd, lodytor, alkärr, naturlig luckighet, hänglavsrika partier, miljöer där skogshöns trivs och det finns gott om död ved. Delar av området är kalkpåverkat och har en örtrik flora. Utformningarna för förbättrad tillgänglighet utgörs av anpassade informationsskyltar.

Information finns på Länsstyrelsens webbplats.

118. **Norrängsskogen (Låg)** - Norrängsskogen är mycket varierad, med gammal hållmarkstallskog, delvis lövrik barrskog, lövstrandskog samt ren barrskog på frisk till fuktig mark. Små trädbevuxna sumpmarker ligger utspridda över området och förhöjer variationen ytterligare. Flera strukturer i skogen tyder på att skogsbete har pågått ganska långt in på 1900-talet, bland annat en påtaglig luckighet och ett relativt glest buskskikt. I öster finns en större, riktigt fin hållmarkstallskog med gott om död ved. Tallarna är av olika ålder och storlek, och flera är riktigt vridna och knotiga av ålder. I området väster om hållmarken, fram till hygget, är marken mestadels frisk och bitvis småblockig. Här är ändå lättgången,

eftersom blocken är väl övervuxna med lingon, blåbär och mossor. På sina håll, där blocken saknas, är den kalkhaltiga finmoränen tillgänglig för en fältskiktsflora med en rad kalkgynnade arter. Utformningarna för förbättrad tillgänglighet utgörs av anpassade informationsskyltar.

Information finns på Länsstyrelsens webbplats.

119. **Långgrundet (Låg)** - Reservatet omfattar ön Långgrundets sydöstra del, 1 kilometer nordväst om Singö. Området domineras av en gles hällmarkstallskog med en bred klippstrand i nordöst. Längs övriga stränder växer al och havtorn. Ändamålet med reservatet är att säkra ett skärgårdsområde av värde för allmänhetens friluftsliv. Utformningarna för förbättrad tillgänglighet utgörs av anpassade informationsskyltar.

Information finns på Länsstyrelsens webbplats.

”

Länsstyrelsen arbetar för att
Stockholmsregionen ska vara
attraktiv att leva, studera, arbeta
och utveckla företag i.

*Mer information kan du få av
Länsstyrelsens enhet för landskap och naturskydd
Tfn: 010-223 10 00*

*Rapporten hittar du på vår webbplats
www.lansstyrelsen.se/stockholm*